

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Ναουσαίος ο πρώτος Αμερικάνος

Γενικός Πρόξενος στην Αθήνα το 1838

Η επίδραση της οικογένειας στην αγωγή του παιδιού

Λόρδος Βύρων

Πριν πεινάσει η Γή

Το εθιμικό δίκαιο
της Νάουσας

Πάρκο Νάουσας (Φωτογρ. Κώστα Σπορέλα)

Βιολογική καταπολέμηση των εντόμων

Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, ο ιστορικός
του νέου Ελληνισμού

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἐτους 1987

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙΪΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Βασ. Φιλίππου 21. Ώρες λειτουργίας απογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΔΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 1988
ΕΤΟΣ ΙΒ', ΤΟΜΟΣ ΣΤ', ΤΕΥΧΟΣ 42

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Οδυσσέας Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσου
Λευκή Σαμαρά, Χρήστος Μουχάγιερ, Αλ. Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Βασ. Φιλίππου 21 592 00 ΝΑΟΥΣΑ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης, Γεωπόνος 80.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Γιόρκος Νάουσας, φωτ. Κων. Σπορέλα

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Τυπογραφείο Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 - τηλ. 280-140
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά — Γλωσσολογικά σελ.

ΓΚΟΥΤΑ ΑΧΙΛ.: Ναουσαίος ο πρώτος Αμερικανός Γεν. Πρόξενος στην Αθήνα	4
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤΕΡΓ.: Κλεφταρματολικά χρονικά	6
ΣΑΜΑΡΑ ΛΕΥΚΗΣ: Λόρδος Βύρων	10
ΣΠΑΡΤΣΗ ΝΙΚΟΥ: Παροιμίες που λέγονται στη Νιδούστα	12
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤΕΡΓ.: Ποικίλα λαογραφικά	15

Επιστημονικά — Λογοτεχνικά — Παιδαγωγικά — Έρευνες — Αφιέρωμα

ΒΛΑΧΑΔΗ ΘΩΜΑ: Η επίδραση της οικογένειας στην αγωγή του παιδιού	19
ΧΙΟΝΙΔΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ: Απ. Ε. Βακαλόπουλος, ο ιστορικός του νέου Ελληνισμού	23
ΜΥΛΩΝΑ Α. ΓΙΑΝΝΗ: Ο κόσμος της συνείδησης και η συνείδηση του κόσμου	26
ΧΑΤΖΗΧΑΡΙΣΗ Ι.: Πριν πενάσει η Γη	28
ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΑΓ.: Τα φίδια	31

Γεωργικά — Δεντροκομικά

ΧΑΡΑΝΤΩΝΗ ΔΗΜ.: Βιολογική καταπολέμηση των εντόμων στα θερμοκήπια	32
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ.: Β' Πανελλήνιο Εντομολογικό Συνέδριο	35
ΣΙΔΕΡΑ ΑΝΕΣΤΗ: Μετεωρολογικά στοιχεία	37
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ.: Δενδροκομικά θέματα	39
ΚΟΥΡΑΚΟΥ - ΔΡΑΓΩΝΑ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΣ: Νάουσα - Αμύνταιο - Γομφένισσα	41

Διάφορα — Δραστηριότητες

ΚΟΣΜΙΔΗ ΓΙΑΝΝΗ: Το παιδικό θέατρο	42
-----------------------------------	----

Αγαπητέ φίλε,

Σήμερα φέρνουμε στο φως της δημοσιότητας ένα αξιόλογο ιστορικό ντοκουμέντο που ενδιαφέρει ιδιαίτερα τους Ναουσαίους. Πρόκειται για τον Ναουσαίο Γρηγόρη Α. Παρδικάρη που διορίστηκε γενικός πρόξενος των Ηνωμένων Πολιτειών στην Αθήνα το 1838. Σημειώνεται η πληροφορία ότι ο Γρηγόρης Α. Παρδικάρης είναι ο πρώτος εκπρόσωπος (Γενικός πρόξενος) των Ηνωμένων Πολιτειών στο νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος.

Ο καθηγητής Απόστολος Γ. Βακαλόπουλος είναι χωρίς αντίρρηση ο κορυφαίος ιστορικός του νέου Ελληνισμού. Το πολύπλευρο και πολύτιμο συγγραφικό του έργο έχει εκτιμηθεί και αναγνωρισθεί στη χώρα μας και στο εξωτερικό. Οι αναγνώστες της «Νιδούστας» θα έχουν την ευκαιρία να πληροφορηθούν, σε δύο συνέχειες, για την μεγάλη πνευματική προσφορά του διακεκριμένου καθηγητή της Ιστορίας.

Για το αποκριτικό Ναουσαίικο έθιμο «γενίτσαροι και μπούλες», η «Νιδούστα» ασχολήθηκε πολλές φορές. Σήμερα δημοσιεύουμε ενδιαφέροντα στοιχεία σχετικά με το αναφερόμενο έθιμο και με την προέλευση των λέξεων Μπούλα και Γενίτσαροι.

Το οικογενειακό περιβάλλον επιδρά αποφασιστικά στην εξέλιξη του παιδιού (πνευματική, σωματική και ψυχική), στην μόρφωση, στην διάπλαση του χαρακτήρα και στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Αυτό δεν πρέπει να το ξεχνούν οι γονείς. Επί του προκειμένου ειδικός συνεργάτης του περιοδικού μας υπενθυμίζει στους γονείς τι πρέπει να κάνουν στα παιδιά τους και τι πρέπει να αποφεύγουν.

Το περιβάλλον που ζούμε, εξαιτίας της απρογραμμάτιστης ανθρώπινης δραστηριότητας γίνεται καθημερινώς και πιο μολυσμένο. Οι καλλιέργειες φορτώνονται με πολλά φάρμακα (χημική καταπολέμηση) και τα παραγόμενα προϊόντα γίνονται πιο «ανθυγιεινά». Σήμερα φιλοξενούμε ειδικό άρθρο που αφορά την βιολογική καταπολέμηση που είναι οπωσδήποτε «υγιεινή». Στα θερμοκήπια η μέθοδος αυτή έγινε αποδεκτή απ' όλους τους καλλιεργητές. Η μέθοδος αυτή δεν έχει μόνο στόχους οικονομικούς, αποβλέπει παράλληλα στην προστασία του περιβάλλοντος και στην υγεία του ανθρώπου.

Η
Συντακτική Επιτροπή

Υ.Γ. Η «Νιδούστα» δεν επιχορηγείται από κανένα φορέα. Στήριζεται στο ενδιαφέρον και στην αγάπη των συνδρομητών της. Ύστερα από την αύξηση των δαπανών εκτύπωσης του περιοδικού μας, είμαστε υποχρεωμένοι να αυξήσουμε την ετήσια συνδρομή από 800 δρχ. σε 1.000 δρχ.

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	1.000
Δήμοι, Κοινότητες, Συν/μοί	2.500
Εξωτερικού δολάρια	25

Ναουσαίος ο πρώτος Αμερικάνος Γεν. Πρόξενος στην

Αθήνα το 1838

•Με το ίδιο πλοίο έφθασε και ο Πρόξενος των Ομοσπονδών Επαρχιών της Αρκτικής Αμερικής. Ο κύριος Γρηγόριος Α. Περδικάρης, γεννημένος εις Βέροια της Μακεδονίας, αποδημάσας δε προ πολλού εις τας Ομοσπονδους Πολιτείας, επολιτογραφήθη και ενυμφεύθη εκεί και εστάλη από μέρους αυτών εις την αναγεννημένην παλαιάν Πατρίδα του την Ελλάδα ως Γενικός Πρόξενος...»

Με την παραπάνω είδηση, το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιανουαρίου 1838, οι αθηναϊκές εφημερίδες πληροφορούν τους κατοίκους της πρωτεύουσας του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους για την άφιξη του πρώτου Γενικού Προξένου των «Ομοσπονδών Επαρχιών της Βορείου Αμερικής. Πρόκειται για τον Ναουσαίο Γρηγόρη Περδικάρη γιό του Αντωνίου, για τον οποίο πολλά λέγονταν μυθοποιημένα.

Κάποια φως σ' αυτήν την ιστορία έρριξε η τυχαία ανεύρεση σε ναουσαϊκό σπίτι ενός φακέλλου με πέντε επιστολές του παραπάνω Γρηγόρη Αν. Περδικάρη.

Το πώς διασώθηκαν οι πέντε επιστολές, που καλύπτουν μια περίοδο πέντε χρόνων (1838 μέχρι Μάρτη 1843) είναι άγνωστο, αφού και οι επιζώντες Περδικαράοι δεν τις γνώριζαν. Ο τελευταίος που τις κατείχε ήταν ο Στέργιος Θεοδ. Περδικάρης, σκαυόμενος δικηγόρος, που σκοτώθηκε στο Ελληνοϊταλικό πόλεμο, σε κάποιο ύψωμα του Μοράβα. Ο φάκελλος με τις επιστολές μας παραδόθηκε από κοινό φίλο μας.

Οι πέντε επιστολές είναι οι ακόλουθες: 1η) από την Αθήνα, με ημερομηνία 10/22 Ιανουαρίου 1838 και απευθύνεται στον πατέρα του Αντωνίου Αν. Περδικάρη, 2η) από Θεσσαλονίκη με ημερομηνία 25 Νοεμβρίου 1838 και απευθύνεται στον αδελφό του Κωνσταντίνο Αντ. Περδικάρη, 3η) από Θεσσαλονίκη με ημερομηνία 16 Μαρτίου 1839 προς τον πατέρα του, 4η) από Αθήνα με ημερομηνία 1/12 Σεπτεμβρίου 1841 προς τον αδελφό του Κώστα, όπου αναφέρεται και ο θάνατος του πατέρα του και 5η) από την Αμερική με ημερομηνία 18 Μαρτίου 1843.

Κοινά χαρακτηριστικά όλων των επιστολών: α) δεν υπάρχουν εξωτερικοί φάκελλοι και η διεύθυνση είναι γραμ-

μένη στην τελευταία σελίδα του διπλωμένου γράμματος, β) σε τρεις υπάρχουν υπολείμματα από κόκκινο δουλοκέρι, γ) σε τρεις υπάρχει μία δυνάμει γνωστή σφραγίδα, δ) το μαύρο μέλαν σ' όλα τα γράμματα είναι αναλωμένο, αλλά με το χρόνο διαχέεται και στην πίσω σελίδα, ώστε να είναι δύσκολη καθαρή φωτοτύπησή τους και ε) ο επιστολογράφος ξέρει καλά ελληνικά, ελάχιστα ορθογραφικά λάθη και η σύνταξή του είναι σωστή. Φαίνεται γραμματιζόμενος. Τον πατέρα του

Του Αχιλλέα Φ. Γκούτα Επιτίμου δικηγόρου

τον προσφωνεί «Φίλατέ μοι πάτερ» ή «Σεβαστέμοι πάτερ» και τον αδελφό του «Περιπόθητέμοι Κώστα».

Ασχετα με τις παραπάνω λεπτομέρειες, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και έχουν κάποια ιστορική σημασία, μόνον η πρώτη επιστολή και η τελευταία, γιατί οι τρεις ενδιαμέσες περιστρέφονται γύρω από οικογενειακά τους ζητήματα.

Γράφει, λοιπόν ο Γρηγόριος Αντωνίου Περδικάρης, στις 10—22 Ιανουαρίου 1838 προς τον πατέρα του: «Λομβάνω την πρώτην ευκαιρίαν να ειδοποιήσω την ευγενειάν σου και την αγαπημένην μητέρα μου ότι προ ολίγων ημερών έφθασα εις τα εδώ και μετά τον ερχομόν μου επαρουσιάσθην εις την Α.Α.Μ.Μ. τον Βασιλέα και την Βασίλισσα της αγαπημένης Ελλάδος. Λομβάνω μεγάλην ευχαρίστησιν να σας ειδοποιήσω ότι εστάλην από την διοίκησιν των Ομοσπονδίων Πολιτειών της Αμερικής ως Πρόξενος εις την Πρωτεύουσάν της Ελλάδος και εδέχθην ως τούτους...»

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία για την ταυτότητα του Γρηγόρη Περδικάρη του Αντωνίου, που είχε γεννηθεί στη Νάουσα (στον Καζά της Βέροιας), όπως και για το αξίωμα του Προξένου. Δεν γνωρίζουμε, βέβαια, ποιος ο ρόλος του πρώτου αυτού Γεν. Προξένου - και ίσως πρώτου διπλωματικού εκπροσώπου του αρτιγέννητου κράτους των Ηνωμένων Πολιτειών (των 13 Βυ-

ρείων Πολιτειών), ποιά τα καθήκοντά του, ποιά η δράση του. Δεν πρέπει να μας διαφύγει και η συμμετοχή Αμερικάνων φιλελλήνων στην Επανάσταση του 1821 και ότι αργετοί θα ξαπόμειναν στη χώρα μας, που θα είχαν και ανάγκη κάποιας διπλωματικής προστασίας. Επίσης η νεαρή αμερικάνικη Δημοκρατία κάνει τα πρώτα βήματα προς τα έξω, μετά την Επανάσταση της ανεξαρτησίας. Οπωσδήποτε στα ιστορικά Αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών των Η.Π.Α. θα υπάρχουν πλήρη στοιχεία.

Ο ίδιος επιστολογράφος, με την πρώτη του επιστολή, επιτρέπει στους δικούς του να κοινωνολογήσουν το ευχάριστα γεγονός, αλλά όχι ότι σκοπεύει να επισκεφθεί την πατρίδα. Μαθαίνουμε ότι είναι παντρεμένος και ότι η σύζυγός του «έχει μεγάλην επιθυμίαν» να γνωρίσει τους δικούς του. Τους αποτρέπει, όμως, να τον επισκεφθούν στην Αθήνα.

Η πέμπτη και τελευταία επιστολή παρουσιάζει ενδιαφέρον, γιατί με ημερομηνία 18 Μαρτίου 1843, έχει τόπο αποστολής «Αμερική», χωρίς ιδιαίτερη μνεία πόλης ή πολιτείας. Από αυτήν συμπεραίνεται ότι ο Γρηγόρης Περδικάρης το 1843 δεν είναι πιά Γενικός Πρόξενος της Συνομοσπονδίας των 13 Βορείων Πολιτειών. Το πότε ακριβώς εγκατέλειψε την Αθήνα και το αξίωμά του (τιμητικό ή έμμισθο) δεν το γνωρίζουμε. Από την προτελευταία του επιστολή (4η), που έχει ημερομηνία 1/12 Σεπτεμβρίου 1841 από την Αθήνα προς Κώσταν, δγάζουμε το συμπέρασμα ότι η αναχώρησή του από την Ελλάδα πρέπει να έγινε μέσα στο 1842.

Ένα άλλο ενδιαφέρον της επιστολής αυτής είναι που εκφράζει την ικανοποίησή του και τον έπαινο για τη σύσταση «αλληλοδιδασκτικού σχολείου προς ωφέλειαν των πασχόντων στη Νάουσα». Δίνει συμβουλές για την αγορά των βιβλίων και συμβουλές ηθικοθηρησκευτικού περιεχομένου. Τί ήταν το «αλληλοδιδασκτικόν σχολείον» που ιδρύθηκε στη Νάουσα το 1832, πρέπει να ερευνηθεί.

Στο περιθώριο της 3ης σελίδας υπάρχει και η εξής φράση: «πώς είναι η Νάουσα πολιτικώς;». Μακριά από τη γενέτειρα, γόνος οικογένειας που συμμετέχει στην κομματική διαπάλη

Η επανάσταση του 1854 και οι συνέπειες του Κριμαϊκού πολέμου στο μακεδονικό χώρο (1853 - 1856)

Αποσπάσματα από το βιβλίο του κ. Α. Βακαλόπουλου
(Νεώτερη Ιστορία της Μακεδονίας (1830—1912): 1986

... Τα σχέδια των Ελλήνων επαναστατών πρόβλεπαν την απόδωση ναυτικού αγήματος στη Χαλκιδική με επικεφαλής τον Καρατάσο, ο οποίος κατάρτιζε δικό του σώμα στην Εύβοια. Οι ξεσηκωμένοι Έλληνες σχεδίαζαν την ταυτόχρονη εισδυση του Καρατάσου και των Θεσσαλικών σωμάτων στη Θεσσαλονίκη. Έχοντας αναλάβει το γενικό συντονισμό των πολεμικών επιχειρήσεων μετά την ανακήρυξή του ως «Αρχιστρατήγου» της Μακεδονίας, ο Καρατάσος αφού συγκέντρωσε δέκα πλοία με 500 περίπου άντρες στην Εύβοια κατευθύνθηκε έπειτα στη χερσόνησο της Κασσάνδρας και τελικά αποβιβάστηκε στις 6 Απριλίου 1854 στον όρμο του Καλαμιτίου. Μετά την κατάληψη του χωριού Συκιά, όπου έγινε δεκτός με μεγάλο ενθουσιασμό από το ντόπιο πληθυσμό, προ

χώρησε στον Παρθενώνα της Σιθωνίας και στη Νικήτη και κατέληξε μέσα σε παραλήρημα ενθουσιασμού από τους κατοίκους στις 10/22 Απριλίου 1854 στον Άγιο Νικόλαο.

... Την ίδια μέρα (13/25 Απριλίου) οι επαναστατικές δυνάμεις εισέδρασαν μέσα στον Πολύγυρο, όπου ενισχύθηκαν με πολλούς εθελοντές, οι οποίοι αναχαίτησαν τις τουρκικές δυνάμεις στο ύψωμα «Καβρόλακκας» κοντά στη Γαλάτιστα. Στις 14/26 Απριλίου ο Καρατάσος επικεφαλής των επαναστατών συγκρούστηκε με τους Τούρκους της Ορμύλιας χωρίς όμως να μπορέσει να την κυριεύσει, γεγονός, που είχε δυσμενή αντίκτυπο στην εξέλιξη της κατάστασης και στα πνεύματα των Ελλήνων.

... Οι ελλείψεις των αντρών του Καρατάσου σε πολεμοφόδια υπήρ-

ξαν τόσο μεγάλες ώστε ο ίδιος υποχρεώθηκε να έλθει στις Καρυές για την αναζήτησή τους, αλλά δεν βρήκε κανένα εκεί, γιατί οι μοναχοί είχαν καταφύγει στη μονή Κουτλουμουσίου. Στοχεύοντας στην οριστική κατάλυση της τουρκικής επικυριαρχίας στο Άγιο Όρος και στην αναγκαστική συμμετοχή των μοναχών στις επαναστατικές ενέργειες, ο Καρατάσος ζήτησε επίσημα στις 3 Μαΐου από την ιερή κοινότητα να του παραδώσει τον καϊμακάμη, τον υγειονόμο και τους λιγοστούς Τούρκους του Άθω, αίτηση, που δεν έγινε δέδωσι δεκτή εκ μέρους των μοναχών οι οποίοι αναλογίζονταν φυσικά τις σοβαρές επιπτώσεις των ενεργειών τους. Δέχτηκαν όμως τελικά να υψωθεί η σημαία των επαναστατών στις Καρυές, όπου είχε ήδη εγκατασταθεί φρουρά των αντρών του Καρατάσου.

των αρχόντων της Νάουσας (πριν από την Επανάσταση του 22 και μετά), φευγάτος εικόση και πάνω χρόνια, ο Αμερικανός, πιά, Γρηγόρης Πεδικάρης δεν μπορεί να ξεχάσει τους σκληρούς κομματικούς αγώνες. Τον καίει η περιέργεια.

Και μετά το 1843; Δεν υπάρχει συνέχεια στην ιστορία. Πολλά και διάφορα έχουν ειπωθεί σε διάφορες εποχές, γι αυτόν τον «μυθικό» Γρηγόρη Πεδικάρη. Τα περισσότερα ανήκουν στο χώρο του μύθου και της φαντασίας.

Ενα είναι σίγουρο και ιστορικά

τεκμηριωμένο: ότι ένας Ναουσαίος, ο Γρηγόρης Πεδικάρης, γιός του Αντωνίου, ήταν διπλωματικός εκπρόσωπος, ο πρώτος του νεοσύστατου κράτους των Ηνωμένων Πολιτειών (13 Βορείων Πολιτειών), στην πρωτεύουσα ενός άλλου νεογέννητου κράτους, της Ελλάδας, απ' ότο 1838 μέχρι το 1842.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Όπως είναι γνωστό με την «Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας» της 4 Ιουλίου 1776, Δέκα τρεις Πολιτείες της Βόρειας Αμερικής - παλιές Βρετανικές Αποικίες που εξεγέρθηκαν - αυτοανακηρύχθηκαν «ελεύθερες και ανεξάρτητες Πολιτείες. Μένουν απ' έξω πολ-

λές άλλες αποικίες, που όλες ενώθηκαν μετά την λήξη του εμφυλίου πολέμου (1865) και συγκρότησαν τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Η.Π. Α.). Γι αυτό και οι ελληνικές εφημερίδες του 1848 γράφουν περί «Ομοσπονδών Επαρχιών Αρκτάς Αμερικής» και σωστά ο Γρηγόρης Πεδικάρης στο 1ο γράμμα γράφει «Ομοσπονδών Πολιτειών της Β. Αμερικής».

2. Το πακέτο των ιστορουμένων 5 επιτολών του Γρηγόρη Πεδικάρη είναι προσιτό σε κάθε καλοπροαίρετο ερευνητή και θα κατατεθεί στο Ιστορικό Αρχείο της Νάουσας, όταν θα ιδρυθεί αυτό.

Α.Φ.Γ.

Κλεφταρματολικά χρονικά

(Η δράση αρματολών και κλεφτοληστών σύμφωνα με το αρχειακό υλικό των τουρκικών ιεροδικείων Βέροιας - Νάουσας και Θεσσαλονίκης)

Ε' 1759-1775

Κι ενώ στις περιφέρειες Βέροιας και Εδεσσας στις οποίες είχε διασαλευθεί η τάξη από την δράση του Καρά-Καπετάν και των ληστών Σεντέφκου, Χρήστου και Κασσαρύνη, φαίνεται ότι δεν σημειώνονται άλλα κρούσματα, τουλάχιστο για διάστημα ενός έτους, εντελώς ξαφνικά ο βοεβόδας της Βέροιας Μολλά Μουσταφά, στασιάζει και κατορθώνει να παρασύρει με το μέρος του εκτός από πολλά ταραχοποιά στοιχεία και τον καίμακάμη της ίδιας πόλης Σεϊτ Μεχμέτ, τον αρχιϊμάμη Χατζή Ιμπραχίμ, τον Χασάν Σιπαχή, τον Ραμίζ Μεχμέτ και άλλους. Ο Μουσταφά το διάστημα της ανταρσίας του κατά της Υψηλής Πύλης συνεργάστηκε με τον αλβανικής καταγωγής Κατερινλή Αρναούτ Χασάν αγά από τον οποίο έλαβε ωρισμένο χρηματικό ποσό υπό μορφή δανείου.

Για την εξόφληση αυτού του δανείου υποχρέωσε με την θία τους κατοίκους της Βέροιας και της περιφέρειάς της να υπογράψουν χρεωστικά ομόλογα και τους πίεσε να τα πληρώσουν. Κατά την πρώτη φάση της ανταρσίας του Μολλά Μουσταφά η Υψηλή Πύλη είχε επιφορτίσει τον βαλή του Κιουστέντηλ εμίρ ούλ ουμερά Αμπτή πασά Αλή πασά Ζαδέ να συλλάβει τους στασιαστές, να τιμωρήσει παραδειγματικά τους πρωταίτιους της ανταρσίας και να επιβάλει εκ νέου την τάξη. Μάλιστα, η Υψηλή Πύλη έκρινε αναγκαία και την αποστολή του τσαούση των γενιτσάρων των ανακτόρων Ιμπραήμ για την επί τόπου παρακολούθηση του έργου της καταστολής της ανταρσίας στην Βέροια (βλ. σχ. ΑΒΝ. 187, σελ. 166 - 167, φερμάνι με χρονολογία Τέλη Ρετζέπ 1172: 28 Μαρτίου 1759) και την ανάληψη από τον ίδιο καθηκόντων ζαμπίτη στην πόλη αυτή μετά την επαναφορά της τάξης.

Η ανταρσία που εκδηλώθηκε στη Βέροια κατά της Υψηλής Πύλης εξηγείται ευκολότατα από το γεγονός ότι οι περισσότεροι από τους στασιαστές - όπως αφήνει να εννοηθεί το σχετικό τουρκικό κείμενο - ήταν Αλβανοί. Μάλιστα οι κάτοικοι της Βέροιας είχαν υποσχεθεί στον μουτεσαρίφη του σαντζακίου Θεσσαλονίκης Αμπντή πασά την καταβολή του ποσού των πενήντα χιλιάδων γροσίων στην περίπτωση κατά την οποία θα επιτυγχάνονταν η εκκαθάριση της περιφέρειας Βέροιας από τους Αλβανούς ληστές. Στο κείμενο του ίδιου φερμανίου επιστάνται η προσχή των αρμοδίων για την εκτόπιση σε «μακρινές χώρες» των αρχιστασιαστών, την απομάκρυνση από την Κατερίνη και την περιφέρειά της του Κατερινλή Αρναούτ Χασάν και των σπαδών του καθώς και όλων των Αλβανών που κατοικούσαν στις περιφέρειες Βέροιας, Γεννιτσών και Εδεσσας, στις ιδιαίτερες πατρίδες τους για να «ησυχάσει όλον το βιλαέτιον από τας προσβολάς, καταπίψεις, ληστείας και κακοηθείας των». Τέλος, όσοι από τους κατοίκους ή αρμοδίους ολιγωρήσουν στην εκτέλεση της εντολής για την απομάκρυνση όλων των αλβανικών «φυλών» των προαναφερθεισών περιφερειών, στις ιδιαίτερες πατρίδες τους θα τιμωρηθούν παραδειγματικά. (Αρχή Σεβάλ έτους 1172: 27 Μαΐου 1759. ΑΒΝ. 189, σελ. 168 - 170).

Ενεργώντας σύμφωνα με τις εντολές της Υψηλής Πύ-

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

λης ο μουτεσαρίφης της Θεσσαλονίκης Αμπντή πασά επέ-
τυχε να εξοντώσει μέσα στον ίδιο χρόνο τον Μολλά Μου-
σταφά και την συμμορία του και να θέσει τέρμα στην αν-
ταρσία κατά του ευηφλού χαλιφάτου». Ετσι, ο ίδιος και
η πολυπληθής συμμορία του που λήστευαν, κατέσφαζαν
και είχαν επερισγάγει εις απελπισίαν και απόγνωση
τους κατοίκους της Βέροιας και της περιφέρειάς της, έ-
παυσαν πλέον να αποτελούν δημόσιο κίνδυνο. Είναι γεγο-
νός ότι ο Μολλά Μουσταφά στην αρχή της ανταρσίας του
είχε επιχειρήσει να εξευμενίσει την Υψηλή Πύλη αποστέλ-
λοντας στην Κωνσταντινούπολη το ποσό των δέκα πέντε
χιλιάδων γροσίων με τον κάτοικο της Βέροιας και ευνο-
ούμενο των Τούρκων Μάρκο Χαριτόπουλο.

Όπως προκύπτει από το κείμενο μιάς παλιάς ιερο-
δικαστικής απόφασης του Ιεροδικείου Βέροιας (βλ. σχ.
ΑΒΝ 2, σελ. 1 - 2 χρονολογία 18 Ζιλ Χετζέ έτους 1007:
12 Ιουλίου 1599) ο προπάτορας της οικογένειας Χαριτό-
πουλοι Ιωάννης Χαριτόπουλος «είχε παράσχει κατά την
εν έτει 852 (έτος Εγείρας) γενομένην κατάληψιν της πό-
λεως Βεροίας μεγάλας υπηρεσίας εις τα νικηφόρα σουλτα-
νικά στρατεύματα».

Επιδιώκοντας, προφανώς, την χορήγηση αμνηστείας
στον ίδιο και τους συνεργάτες του ο στασιαστής βοεβό-
δας της Βέροιας Μολλά Μουσταφά, είχε αποστείλει τον
Μάρκο Χαριτόπουλο στην Κωνσταντινούπολη πριν η Υψη-
λή Πύλη προδεί στην αποστολή του σχετικού φερμανίου
με τον οποίο διατάσσονταν η πάση θυσία εξόντωση του
ιδίου και των άλλων στασιαστών. Μόλις ο Χαριτόπουλος
αφίχθη στην πρωτεύουσα και πληροφορήθηκε την οριστική
και αμετάκλητη απόφαση της Υψηλής Πύλης Πύλης για
την εξόντωση του Μολλά Μουσταφά και των άλλων πρω-
ταγωνιστών της στάσης στην Βέροια, επέστρεψε σμέσως
στην γενέτειρά του χωρίς να παραδώσει το χρηματικό πο-
σό που εκδίδιζε, στις τουρκικές αρχές.

Αμέσως μετά την άφιξή του στην Βέροια ο Χαριτόπου-
λος πέθανε ξαφνικά, ενώ κατείχε το προαναφερόμενο χρη-
ματικό ποσό. Επειδή ο Αμπντή Πασάς είχε κατάσχει και
δημεύσει τα περιουσιακά στοιχεία του Μολλά Μουσταφά
μετά την εξόντωση του τελευταίου, η Υψηλή Πύλη με σχε-
τικό φερμάνι της προς τον μπεηλέρμπεη της Ρούμελης
Μεχμέτ Πασά, τον ιεροδικαστή Βέροιας και όλους τους
προκρίτους και ισχυρούς του ομόνυμου καζά, διεβίδωσε
την εντολή για την κατάσχεση του ποσού των δεκαπέντε
χιλιάδων γροσίων από τα χέρια των κληρονόμων του απο-
βιώσαντος Μάρκου Χαριτόπουλου, μέρος του οποίου έπρε-
πε να επιστραφεί σε ωρισμένους επαγγελματίες της Βέ-
ροιας έναντι απαιτήσεών τους προς τον στασιαστή βοε-
βόδα (7 Τζεμάζη Ούλ Εδελ έτους 1173: 27 Δεκεμβρίου
1759. ΑΒΝ. 190, σελ. 170 - 171).

Στην συγκρότηση και δράση ληστοςυμμοριών, όπως
φαίνεται, βοηθούσαν και μερικοί πρόκριτοι ή κατ'αμπα-
σηδες, οι οποίοι καρπώνονταν την λεία από τις διαρρη-

γές και λεηλασίες. Συγκεκριμένα, μία ληστοσυμμορία αποτελούμενη από ραγιάδες κάτοικους της Νάουσας και φύλακες από την ίδια πόλη και από την Εδεσσα, πενήντα έως εξήντα άτομα συνολικά, προέβη στην διαρπαγή των εμπορευμάτων του Χασάν, έμπορου από τα Ιωάννινα, στην θέση Άνω Βρύση, την ώρα που ο τελευταίος διέρχονταν από την στενωπό Ντόρτ Αλή του καζά Βέροιας.

Τα διαρπαγέντα εμπορεύματα οι ληστές τα παρέδωσαν σε μερικούς κοτζαμπάσηδες από την Βέροια, Νάουσα, Εδεσσα κ.λ.π. χωρίς να κρατήσουν για τον εαυτό τους μερίδιο. Οι προαναφερθέντοι κοτζαμπάσηδες και συγκεκριμένα οι Κεχαγιά ογλού Κώστας, Δημητράκης, Χατζή Μπακάλογλου και Μανώλης Καρατζάογλου από την Βέροια, Παπα Οικονόμος, Χατζή Κώστας και Αργύρης από την Νάουσα, Παπα Γεώργης και τα αδελφία του από το χωριό Οζούντζ Ουά και άλλοι από την Εδεσσα για τους οποίους δεν γίνεται ονομαστική αναφορά στο κείμενο, διέπειναν την λεία μεταξύ τους. Στο τουρκικό κείμενο παρέχεται η πληροφορία ότι η ληστοσυμμορία αυτή περιφερόταν με αλβανικές στολές, προφανώς, για να εξαπατώνται τα θύματα των ληστειών και οι τουρκικές αρχές ως προς την εθνικότητα των ανδρών που την απάρτιζαν. Το γεγονός αυτό περιήλθε σε γνώση της Υψηλής Πύλης από σχετική αναφορά που υπέβαλε σ' αυτήν - συνοδευόμενη και από πλήρη κατάλογο των διαρπαγέντων εμπορευμάτων - ο παθών έμπορος Χασάν. Η Υψηλή Πύλη, απευθυνόμενη προς τους ιεροδικαστές Βέροιας, Εδεσσας και Νάουσας και όλους τους στρατιωτικούς και διοικητικούς παράγοντες των πόλεων αυτών, εντέλει την σύλληψη και άμεση προσαγωγή στο ιεροδικείο Θεσσαλονίκης για να δικασθούν των ενεχόμενων στην ληστεία κοτζαμπάσηδων και την επιστροφή των κλοπιμαίων στον δικαιούχο έμπορο. (3 Σεπτεμβρίου 1174: 8 Μαΐου 1761. ΑΒΝ 191, σελ 171 - 172).

Προβλήματα διασάλευσης της δημόσιας τάξης στις περιοχές του καζά Βέροιας φαίνεται ότι δημιουργούνται από την δράση και άλλων ληστρικών ομάδων.

Συγκεκριμένα οι αρχιληστές καπετάν Κατσαούνης (γνωστός από πριν σε μας), από το χωριό Μπόδσανη, ο Κεχαγιάς του Κατσαούνη από το χωριό Μπόδσοβα, καπετάν Μπέλικας, από το χωριό Παλατίτσα, καπετάν Μπράκος, από το χωριό Βούλτσιστα, καπετάν Δήμος, καπετάν Σαδράνος και καπετάν Μανώλης, «δεν είναι φιλήσυχoi άνθρωποι, αλλ' ανέκαθεν ταγχάνουν αντάρται και αρχιληστές και επαναστάται μή υπακούοντες εις τας αρχάς». Οι αρχές της Βέροιας εντέλλονται να σχηματίσουν ισχυρό στρατιωτικό απόσπασμα για την σύλληψη ή πλήρη εξόντωση των προαναφερθέντων αρχιληστών μαζί με τους άνδρες τους. (12 Μουχαρέμ 1175: 13 Αυγούστου 1761 ΑΒΝ 192, σελ. 172).

Εν τω μεταξύ, παρ' όλα όσα προϋπήρχε αυτοκρατορικό φιρμάνι σχετικό με την εκδίωξη και απομάκρυνση όλων των Αλβανών ληστών και μισθοφόρων από τους καζάδες της Βέροιας, Εδεσσας, Νάουσας και Γεννισών στις ιδιαίτερες πατρίδες τους λόγω του ρόλου που διεδραμάτισαν κατά τον χρόνο της ανταρσίας του βοεβόδα της Βέροιας Μολλά Μουσταφά, εν τούτοις, πέντε χρόνια αργότερα επανεμφανίζονται στις περιφέρειες αυτές. Η επανεμφάνιση των Αλβανών - σύμφωνα με το τουρκικό κείμενο - συνοδεύεται από καταστροφές, φόνους, λεηλασίες και άλλες έκνομες ενέργειες και έχει σαν αποτέλεσμα να κλονί-

σθει η ασφάλεια και η τάξη, ιδιαίτερα στην ύπαιθρο, όπου οι ραγιάδες αναγκάστηκαν να διακόψουν τις εργασίες τους. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι πολλοί από τους αγιάν και κοτζαμπάσηδες των περιφερειών αυτών όχι μόνο επέτρεψαν την είσοδο των Αλβανών ληστών, αλλά σε πολλούς από αυτούς ανέθεσαν καθήκοντα μπουλουκμπασήδων, προσλαμβάνοντάς τους, προφανώς, σαν μισθοφόρους.

Με διαταγή του μουτεσελίμη του δαλή της Ρούμελης Ιμπραχίμ προς τις τουρκικές αρχές των καζάδων Βέροιας, Νάουσας, Εδεσσας και Γεννισών, διαβιβάζεται εντολή για την εκ νέου απομάκρυνση των Αλβανών από τις περιφέρειές τους και την επαναφορά της τάξης και ασφάλειας σ' αυτές. (5 Τζεμάζη Ούλ Εβέλ έτους 1178: 31 Οκτωβρίου 1764. ΑΒΝ 194, σελ. 173 - 174).

Στα μέσα του επομένου έτους η δράση των ληστρικών ομάδων προσλαμβάνει μαζικό χαρακτήρα, διευρύνονται σημαντικά τα γεωγραφικά όρια μέσα στα οποία εκδηλώνεται και η σύμπραξη για ανάληψη κοινών επιθετικών πρωτοβουλιών είναι πλέον ένα σύνηθες φαινόμενο. Το σχετικό τουρκικό κείμενο μας πληροφορεί ότι οι καπεταναίοι των ληστών των καζάδων Πατρατζίκ, Πλαταμώνα Ελασσόνας, Σαρβίων, Τρικάλων, Βέροιας, των χωριών της Αργαλστής και των χωριών Ιζδίν, Λιτό, Κεραμίδι και Κοκόροβο, πιέζουν τους ραγιάδες να διώξουν τους φύλακες τους διορισμένους από αυτούς και τον τούρκο επόπτη και να διορίσουν άλλους στην θέση τους ανάμικτους με ληστές.

Οι έλληνες αρχιληστές καπετάν Σαλαμούρας, καπετάν Κόλιας, Λάζος, Κόδρος, Κατσαούνης και Βαζίκης που δρούσαν στον καζά Ελασσόνας με τις ομάδες τους, καπετάν Μίχος, Μάρκος και Κώστας στον καζά Σερβίων, καπετάν Τσώμης στον καζά Δομοκού, καπετάν Ασπεριάδης, Μπάμπιος, Βέχας και Σταμούλης, στον καζά Τρικάλων, Μπέλικας και Μπράκος στον καζά Βέροιας, καπετάν Κοντογιάννης με τον σύντροφό του Δημήτριο Πατάζογλου, από την Γούρα, και Μήτσος στον καζά Πατρατζίκ και ο μικρός καπετάν Ζήδρος, στον καζά Λάρισας, συνέπραξαν με τους - Αλβανούς, καθ' όλες τις ενδείξεις - αρχιληστές Χαϊντάρ ογλού στον καζά Ελασσόνας και Τσολάκ, στον καζά Λάρισας και εισέβαλαν στα χωριά του Ολύμπου λεηλατώντας, φονεύοντας και αιχμαλωτίζοντας, πολλούς κατοίκους. Ειδικότερα στο χωριό Κάλιανη λεηλάτησαν όλα τα σπίτια φορτώνοντας την λεία σε ενενήντα τέσσερα μουλάρια που ανήκαν στους κατοίκους, σκότωσαν τέσσερες και τραυμάτισαν έναν από αυτούς και αποχωρώντας πωλόησαν όλα τα σπίτια, ανερχόμενα σε εκατόν είκοσι δύο συνολικά. Οι κάτοικοι, τρομοκρατημένοι, εγκατέλειψαν το χωριό και κατέφυγαν στην Λάρισα. Για την απελευθέρωση πολλών ομήρων οι ληστές απαίτησαν την καταβολή λύτρων από πεντακόσια ως εξακόσια γρόσια το άτομο. Με σχετικό φιρμάνι απευθυνόμενο στον δαλή της Θεσσαλονίκης Κιοπλουρού Ζαδέ Αχμέτ και τις τουρκικές αρχές των προαναφερθέντων καζάδων η Υψηλή Πύλη ζητεί την λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για την σύλληψη ή εξόντωση των ληστών, την απόδοση των λεηλατηθέντων περιουσιακών στοιχείων στους δικαιούχους ραγιάδες και την πλήρη επαναφορά της τάξης και του αισθήματος της ασφάλειας στους δεινοπαθήσαντες κατοίκους. (Τέλη Ζιλ Χετζέ έτους 1178: 20 Ιουνίου 1765. ΑΒΝ 196, σελ. 176 - 177).

Εν τω μεταξύ η Υψηλή Πύλη προβαίνει στην αντικα-

τάσταση του Φράσαρη Μουσταφά πασά, αλβανικής καταγωγής, στον οποίο με αυτοκρατορικό φερμάνι είχε αναθέσει την διοίκηση των ντερβενίων του βιλαετίου της Ρούμελης και των σαντζακίων Κάρλελι και Ναυπάκτου, επειδή επέδειξε ανικανότητα κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Στην θέση του προαναφερθέντος πασά τοποθετήθηκε ο διαμένων στην Λάρισα Μεχμέτ πασά Ζαδέ Μίρ Αλή, ανακτορικός υπάλληλος.

Ο λόγος της παύσης του Φράσαρη Μουσταφά είναι ότι δεν επέτυχε επαρκώς να προστατεύσει τα ντερβένια της Ρούμελης τα υπαγόμενα στην διοίκησή του, όπως Λάρισας, Σερβίων, Βέροιας, Οστρόβου, Τσαρσαμπά, Ελασσόνας, Πλαταμών, Πριστίνας, Δομοκού, Χροΐτιστας, Ανασελίτσας και Καστοριάς, καθώς και τα σαντζάκια Κάρλελι, Ναυπάκτου Βόλου και Αργολαστής, από επιδρομές ληστών.

Συγκεκριμένα οι Αλβανοί αρχιληστές Αϊδονατλή Μαξούτ, Χουσεϊν Ρέσμε, Λουρίτζαλη Μουσταφά, Καδίσρτζε και Αζίζ, επέδραμαν με τις ληστοσυμμορίες τους σε πολλά χωριά και αφού προέβησαν σε λεηλασία και διαρπγή των περιουσιακών στοιχείων των κατοίκων τους, αποχωρώντας πυρπόλησαν και τα σπίτια τους, χωρίς να συναντήσουν ουσιαστική αντίσταση, προφανώς, λόγω μη λήψης αποτελεσματικών μέτρων προστασίας τους από τον παυθέντα και απολυθέντα από την θέση του Φράσαρη Μουσταφά πασά. Επίσης, Η Υψηλή Πύλη εφιστά την προσοχή των κατά τόπους τουρκικών διοικήσεων να προδούν στον διορισμό νέων φυλάκων και μπουλουκμασήδων διαλέγοντάς τους μεταξύ των πλέον αξιόπιστων και φερέγγων μουσουλμάνων, για την φύλαξη των ντερβενίων των καζάδων, αποφεύγοντας την τοποθέτηση αφερέγγων ληστών ανάμεικτων με Αλβανούς, τους οποίους πρέπει να απομακρύνουν από τα ντερβένια, χωρίς καθυστέρηση. (Μέσα Ζιλ Καντέ έτους 1179: 25 Απριλίου 1766, ΑΒΝ 197, σελ. 178 - 179).

Πραγματική αναστάτωση, επίσης, προκαλεί και η δράση του τούρκου αρχιληστή Μπεϊτουλάχ στην περιφέρεια της Φλώρινας και ειδικότερα κοντά στο χωριό Ξυνό νερό. Μετά την αποτυχημένη προσπάθεια των τουρκικών καταδιωκτικών αποσποσμάτων για την εξόντωσή του, ο προαναφερθείς αρχιληστής, αφού ενίσχυσε την συμμορία του, επιτέθηκε κατά του αποσπασματάρχη Ομέρ αγά ο οποίος με εκατό φύλακες ευρίσκονταν χωρομένος στο χωριό αυτό. Ο τελευταίος κατόρθωσε να αποθήσει και καταδιώξει τους επιτεθέντες ληστές. Ο Μπεϊτουλάχ όμως, αφού κατόρθωσε να υποκινήσει σε στάση τους τούρκους κατοίκους της περιοχής και να στρατολογήσει εννιάκοσιους από αυτούς, επανειπνιέται με συνολική δύναμη χιλίων πεντακοσίων ανδρών. Ο Ομέρ αγάς με τους άνδρες του επέτυχαν να καταφύγουν προς τον Μαχμούτ Μπέη Ζαδίδες προς τον οποίο εξέβησαν τα γεγονότα και ζήτησαν στρατιωτική ενίσχυση. Επωφελούμενος από την απουσία των τούρκων φυλάκων ο Μπεϊτουλάχ λεηλάτησε μερικά χωριά των ραγιάδων στην περιφέρεια της Φλώρινας αρπάζοντας και δέκα κοπέλλες και στην συνέχεια, εισέβαλε στους καζάδες Καστοριάς, Μοναστηρίου και Περλεπέ λεηλατώντας τους ραγιάδες κατοίκους πολλών χωριών και κρατώντας σαν ομήρους πολλούς από αυτούς.

Οι τουρκική διοίκηση καταβάλλει προσπάθεια για την συγκρότηση ισχυρού καταδιωκτικού αποσπάσματος από μουσουλμάνους για την αντιμετώπιση του Μπεϊτουλάχ και των ανδρών του, που να διαθέτει ικανή αριθμητική δύναμη.

Παράλληλα, διεδίδασε εντολή προς τους Αλβανούς Ζώγου ογλού και Τσέλο ογλού στα Τίρανα και το Μάτι αντίστοιχα - που προφανώς παρείχαν έμμισθες στρατιωτικές υπηρεσίες προς τους Τούρκους - να σπεύσουν χωρίς καθυστέρηση με τους διακόσιους φύλακες που είχαν στην διάθεσή τους και να ενισχύσουν το καταδιωκτικό απόσπασμα. Επί κεφαλής του αποσπάσματος ορίζονται οι μπαμπά μπασή Αμπντούλ Τζελέλ και Ομέρ αγάς. (11 Σιαμπάν έτους 1180: 12 Ιανουαρίου 1767, ΑΒΝ 198, σελ. 179 - 181).

Στο χωριό Ντόλιανη του καζά Βέροιας, ο ληστής Σιμιτζή, κάτοικος του ίδιου χωριού, εισέβαλε στο σπίτι του Πασχάλη Γεωργίου και αφού αφαίρεσε διακόσια γρόσια, απήγαγε την δεκατριών ετών ανήλικη θυγατέρα του την οποία οδήγησε στα βουνά και την βίασε. Ο ιερέας του χωριού ζήτησε από τον ληστή να καταβάλει το ποσό των εκατό γροσίων για να κατορθώσει να αποσπάσει από τον μητροπολίτη την απαιτούμενη άδεια γάμου που ζητήσε για να συζευχθεί την ανήλικη. Ο ληστής κατέβαλε, πράγματι, το παραπάνω ποσό, η άδεια γάμου εκδόθηκε και ο ιερέας ετέλεσε το μυστήριο. Το γεγονός αυτό περιήλθε σε γνώση των τουρκικών αρχών και χωρίς να υπάρχει καμμία έγγραφη καταγγελία επί του προκειμένου, διατάσσονται οι ιεροδικαστές, δοεδώδας, ζαμπίτης και αγινάν του καζά Βέροιας να επιληφθούν σχετικά γιατί εις ισλαμικήν χώραν δεν επιτρέπεται να διαπράττονται τοιαύται αδικίαι εις βάρος των ραγιάδων.

Η σχετική εντολή που διαβιβάστηκε στις αρχές του καζά Βέροιας είναι να προδούν στην άμεση σύλληψη όλων των ενεχόμενων στο ανοσιούρημα αυτό, ληστή Σιμιτζή, του ιερέα και του μητροπολίτη που - κατόπιν χρηματισμού - επέτρεψαν τον γάμο αυτό, των κατοίκων του χωριού που συνήργησαν στο γάμο, καθώς και την ανήλικη με τον πατέρα της, και να τους προσαγάγουν με συνοδεία στην Θεσσαλονίκη για τα περαιτέρω. (9 Τζεμάζι Ούλ Εβέλ έτους 1182: 21 Σεπτεμβρίου 1768 ΑΒΝ 200, σελ. 182).

Εν όψει της εκστρατείας την οποία προγραμματίσει η Υψηλή Πύλη κατά το έτος 1768 εναντίον των Ρώσων, παρέστη η ανάγκη αύξησης του απαραίτητου οπλισμού του στρατού της. Επειδή, δε, ήταν απαγορευμένη η οπλοφορία των ραγιάδων εν καιρώ ειρήνης και επειδή δεν είχε δοθεί η δέουσα προσοχή προς την κατεύθυνση αυτή, μεγάλες ποσότητες όπλων και λοιπού πολεμικού, ευρίσκονταν στα χέρια των γηγενών ραγιάδων.

Με σχετικό αυτοκρατορικό φερμάνι προς τους στρατάρχες και δεξυρίδες της αριστερής πλευράς της Ρούμελης η Υψηλή Πύλη, διεδίδασε εντολή για την ανακάλυψη των κρυμμένων στα σπίτια, εκκλησίες και άλλες κρύπτες όπλων και λοιπού πολεμικού υλικού, την συγκέντρωση και καταγραφή τους και την παράδοσή τους στους οπλίτες. Από την ύπαρξη μεγάλων ποσοτήτων όπλων και πολεμικού υλικού στα χέρια των ραγιάδων, εξηγείται ευκολότατα το φαινόμενο της δράσης ληστοσυμμοριών σε εκτεταμένες περιοχές της αριστερής πλευράς της Ρούμελης και των εμφανιζομένων δυσκολιών για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της. Πρέπει, όμως, να αναφερθεί σχετικά, ότι στο παραπάνω φερμάνι προβλέπεται η καταβολή χρηματικού ποσού προς τον ραγιά ίσου προς την αξία του όπλου του που κατασχέται. (Αρχή Ρετζέπ έτους 1182: 11 Νοεμβρίου 1768 ΑΒΝ 201, σελ. 182 - 184).

Από τον πρόκριτο της πόλης Πρέσπα Αλβανό Μεχμέτ μπέη είχε υπαδληθεί αίτηση προς τον μπαηλέρμπεη της

Ραϋμελης να του επιτραπεί ο σχηματισμός με δική του δαπάνη εθελοντικού σώματος από ομοεθνείς του προκειμένου να συνεκστρατεύσει με τα λοιπά στρατιωτικά τμήματα που επρόκειτο να αποσταλούν στην Πελοπόννησο για την καταστολή της επανάστασης που εκδηλώθηκε εκεί, γνωστής με το όνομα «Ορλωφικά».

Η σχετική άδεια χορηγήθηκε στον Μεχμέτ μπέη, ο οποίος, στην συνέχεια, με δική του δαπάνη, συγκρότησε ισχυρό σώμα αποτελούμενο από πεντακόσιους Αλβανούς. Ενώ δέ ο Μεχμέτ μπέης, τεθείς επί κεφαλής του σώματός του, κατευθυνόταν προς Πελοπόννησο, διατάχθηκε από την τουρκική στρατιωτική διοίκηση να ανακόψει την πορεία του προς αυτήν και να προσέλθει με τους άνδρες του στο αυτοκρατορικό στρατόπεδο προκειμένου να συμμετάσχει στον κατά της Ρωσσίας πόλεμο. Ο προαναφερθείς μπέης αρνήθηκε να υπακούσει στην εντολή που του δόθηκε και επέδραμε με τους υπ' αυτόν Αλβανούς στα χωριά του καζά Εδεσσας, πολλά από τα οποία λεηλάτησε και πυρπόλησε.

Επειδή δέ σε γνώση της τουρκικής στρατιωτικής διοίκησης περιήλθαν πληροφορίες ότι ο μεταβληθείς σε ληστή Μεχμέτ μπέης επρόκειτο να εισβάλει με τους Αλβανούς του και στις περιφέρειες των καζάδων Βέροιας και Νάουσας, διατάχθηκαν οι αρχές των καζάδων αυτών, καθώς και της Εδεσσας, να σχηματίσουν καταδιωκτικά αποσπάσματα από ικανό αριθμό ανδρών και να σπεύσουν για την καταδίωξη και εξόντωση «του εν λόγω κακούργου ερχιπεναναστάτου και των συμμοριτών αυτού, αποστελλόντες κατά τα ειωθότα την κεφαλήν του εις το υψηλόν διδάνιον του μπεηλέρμπεη της Ραϋμελης». (10 Τζεμάζη Ούλ Εβέλ έτους 1184 - 1 Σεπτεμβρίου 1770. ABN 204, σελ. 186 - 187). Επίσης, άλλος διαδόχτος αρχιληστής, ο Αλβανός Κιόρ Ιμπραχίμ, επί κεφαλής πολυμελούς ληστρικής συμμορίας, ενήργησε μεγάλη επιδρομή στην περιφέρεια του καζά Οστρόδου και αφού προέβη στην λεηλασία και διαρπαγή των περιουσιακών στοιχείων των κατοίκων πολλών χωριών παρέδωσε τα σπίτια τους στην καταστροφική μανία της φωτιάς. Οι κάτοικοι των χωριών αυτών, τρομακταμένοι, διασκορπίστηκαν στις πέριξ περιφέρειες τελούντες σε απελπιστική κατάσταση. Όπως φαίνεται, η λεία την οποία απεκδύσαν οι Αλβανοί από τις ληστρικές αυτές επιδρομές, δεν ήταν διόλου ευκαταφρόνητη, γιατί, σύμφωνα με πληροφορίες που είχε η τουρκική στρατιωτική διοίκηση οι Αλβανοί επρόκειτο να επανέλθουν και να ενεργήσουν επιθέσεις μεγαλύτερης έκτασης. Για τον σκοπό αυτό, ο αρχιληστής Κιόρ Ιμπραχίμ απευθύνθηκε με επιστολές του σε διάφορες περιοχές της Αλβανίας - προφανώς σε γνωστά σ' αυτόν πρόσωπα - και ζήτησε την στρατολόγηση και αποστολή και άλλων ληστών για την ενίσχυση της συμμορίας του. Όπως και στην περίπτωση του αρχιληστή προκύπτει της Πρέσπας Μεχμέτ μπέη, οι τουρκικές αρχές διέταξαν τον σχηματισμό και άλλων καταδιωκτικών αποσπασμάτων για την καταδίωξη και ολοκληρωτική εξόντωση του Κιόρ Ιμπραχίμ και των Αλβανών του. (11 Ρετζέπ έτους 1184: 31 Οκτωβρίου 1770 ABN 207 σελ. 189 - 190).

Το έργο της εξόντωσης των αλβανών ληστών δεν φαίνεται να στέφεται από επιτυχία. Ειδικότερο, οι αλβανικές ληστοσυμμορίες που είχαν ενσκήψει στον καζά Βέροιας όχι μόνο δεν καταδιώχθηκαν, αλλά έγιναν και πολυπληθέ-

στερες. Οι συμμορίες αυτές επιτίθενται κατά των κατοίκων των χωριών ανεξάρτητα από φυλή και θρησκεία και «διαπράττουν μύρια όργια και διαφόρους φόνους και διαρπάζουν τας περιουσίας μουσουλμάνων τε και μη». Οι Αλβανοί κατέστησαν πραγματικοί κύριοι της κατάστασης εξ αιτίας της χλιαρής στάσης που τήρησαν απέναντί τους οι αρχές τα καζά και τα καταδιωκτικά αποσπάσματα. Μάλιστα, αποθρασύνθηκαν τόσο πολύ από την έλλειψη αντίστασης στην περιφέρεια του καζά Βέροιας όπου είχαν εισβάλει, που, απετόλμησαν να επεκτείνουν την δράση τους μέχρι στο ντερένι του Κορινού διαβαίνοντας τόν ποταμό Αλιάκμονα. Οι Αλβανοί ανεδόχλητοι, ληστεύουν και καταστρέφουν πολλά χωριά της περιοχής αυτής. Με διαταγή του μπεηλέρμπεη της Ραϋμελης προς τον ιεροδίκη της Βέροιας διαβιβάζεται η εντολή για τον σχηματισμό «καταδιωκτικού αποσπάσματος υπό τον μπουλουκμπάση Καρα Γιουσούφ με σκοπό την εξόντωση των Αλβανών. (12 Ρετζέπ έτους 1184: 1 Νοεμβρίου 1770 ABN 208 σελ. 190—191).

Εκτός από τους Αλβανούς, σε ληστείες επιδίδονται και οι ίδιοι οι Τούρκοι οι εντεταλμένοι για την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας στην Βέροια και την περιοχή της. Ο βοεβόδας της πόλης αυτής Ισμαήλ Σεφακάτ σε συνεργασία με τον φερόμενο σαν ταραχοποιό στοιχείο σε δυνάστη των Βεροϊέων Καρα Αχμέτ και την ληστρική συμμορία του σπέσπασαν με την δία από τον Δημήτριο Εμμανουήλ Μπατάλα, διορισμένο —με επίσημο αυτοκρατορικό δεράτιο— διερμηνέα στο αγγλικό προξενείο της Θεσσαλονίκης, χίλια οκτακόσια γρόσια. Ο πρεσβευτής της Αγγλίας στην Κωνσταντινούπολη Τζων Μούρα Άσμπορ επιδίδει έντονη διαμαρτυρία στην Υψηλή Πύλη και επιστά την προσοχή της για το συμβάν. Η τελευταία απευθύνεται προς τον ιεροδικαστή και τις άλλες αρχές της Θεσσαλονίκης και διατάσσει την διενέργεια σχετικής έρευνας για την επιβεβαίωση των καταγγελομένων και την παραγωγή των ενόχων στην πρωτεύουσα για την παραπομπή τους σε δική. (Αρχαί Σιαμπάν έτους 1184: 20 Νοεμβρίου 1770 ABN 210 σελ. 193—194).

Δράση ληστοπειρατών παρατηρείται στις ακτές της Κασσάνδρας και στο χάσιο Λόγγου. Ο ληστοπειρατής Καραμόσχος με τους συντρόφους του, επιβαίνοντας σε μικρά πλοίαρια πραγματοποιούν επιδρομές στα παράκτια χωριά και στο εσωτερικό τους, ληστεύοντας και κακοποιώντας τους κατοίκους. Εναντίον τους κινείται ο Κιζίλ Χι-σαρή Αχμέτ Καπιτάν ο οποίος επέτυχε να συναντήσει τα πειρατικά πλοίαρια και να συμπλακεί μαζί τους. Όσοι από τους ληστοπειρατές δεν εξοντώθηκαν κατόρθωσαν να διαφύγουν στις πλησιέστερες ορεινές περιοχές, ενώ τα περισσότερα πλοίαρια έπεσαν στα χέρια των Τούρκων. Οι αρχές Θεσσαλονίκης και Καβάλας διατάσσονται να προβούν στην λήψη των απαραίτητων μέτρων για την σύλληψη και των υπολοίπων ληστοπειρατών. Επίσης οι κάτοικοι να υποχρεωθούν να υποσχεθούν με δικαστικό υποσχετικό τη συμπαράστασή τους και την αμέριστη υποστήριξή τους στις προσπάθειες των αρχών. Σε αντίθετη περίπτωση να συλαμβάνονται οι πρόεδροι των χωριών και να φεμούνται, από τους κατοίκους δε να εισπράττονται μεγάλα ποσά εγγυήσεων. (19 Τζεμάζη Ούλ Εβέλ έτους 1189: 18 Ιουλίου 1775 Ι.Κ. Βασραδέλλη «ΑΡΜΑΤΟΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ» Παράρτημα, 44, σελ. 137—138).

(Συνεχίζεται)

ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ

Διακόσια χρόνια από την γέννησή του

Ο Βύρων με τη στολή και την περικεφαλαία με την οποία έφτασε στο Μεσολόγγι, με εφόδια, όπλα, αξιωματικούς του μηχανικού και ογδόντα χιλιάδες τάλληρα κο- λωνάτα, για να ενισχύσει τον αγώνα των Ελλήνων

Ο Μπαύρον πέρασε από τον δέκατο ένατο αιώνα σαν ορμητικό ανεμοφύση- μα. Έκανε τις καρδιές να λιώσουν, τις ψυχές να συνταραχθούν τα πνεύματα να ανησυχήσουν. Και αφήκε όπως το με- γάλο και ταχύ καράβι ένα μακρότατο αφρισμένο αυλάκι πίσω του... Έγραψε ο I.M. Παναγιωτόπουλος για τον ποι- ητή του περίφημου «Τσάιλντ Χάρολντ».

Ο Γεώργιος Γκόρντον Βύρων γεννή-θηκε με μια μικρή χολάττητα στο Λον-δίνο το 1788 από ένα αταίριαστο γά-μο ανάμεσα σε ένα άσωτο και μια κλη-ρονόμο. Φύση βίαιη και ατίθαση μεγα-λώσε πλάϊ σε μια μάνα υστερική και τα παιδικά του χρόνια ήταν δύσκολα και θλιβερά. Σε ηλικία δέκα ετών το 1798 κληρονόμησε τον οικογενειακό τί-τλο και έγινε Λόρδος. Φοίτησε στα ο-νομαστά κολλέγια του Χάρρου και Κέ-μπριτζ, όπου έδειξε ένα πνεύμα άγρι-ας ανεξαρτησίας και τάση για εκκεν-τρικότητα και παραδοξομανία. Τον Ι-

ούλιο του 1808 πήρε το πτυχίο Τε-χνών.

Η επαναστατική του νοοτροπία, η φιλελεύθερο κοσμοπολίτικοι προσανα-ταλισμοί του και κυρίως ο προκλητικά και εχθρικά απροσάρμοστος στις αυστη-ρές συμβατικές της Αγγλικής κοι-νωνίας χαρακτήρα του, δημιούργησαν γύρω του ασφυκτικό κλοιό και τον πα-ρέδωσαν σε απεγνωσμένη έξοδο. Ταξί-δεψε στην Μεσόγειο, στην Ελλάδα, στην Ανατολή.

Επιστρέφοντας το 1811 ξαναρχίζει μια ταραχώδη ζωή για να εγκαταλεί-ψει και πάλι την Αγγλία να περιπλα-νηθεί στην Ευρώπη, όπου να καταφύ-γει στην επαναστατημένη Ελλάδα, στην Ελλάδα των νεανικών οραματισμών του και να πεθάνει εκεί.

Αν η οδοιπορία του αυτή ήταν το προσωπικό δράμα ενός εκκεντρικού α-ριστοκράτη θα είχε κι όλος λησμονη-θεί αμέσως μετά τον θάνατό του. Οι

σύγχρονοι μελετητές, έχουν αποδείξει ό-τι είναι λάθος να θεωρεί κανείς τον Βύρωνα έναν έξαλλο ονειροπόλο ή έ-ναν κακομαθημένο αριστοκράτη που κατά τα ρομαντικά πρότυπα αναζητού-σε την περιπέτεια πάντοτε εκεί που δρισκόταν και ο κίνδυνος. Γιατί πολ-λοί ποιητές σύγχρονοί του, εξύμνησαν τον ηρωισμό. Κανένας όμως δεν άλλα-

Της Λευκής Σαμαρά

Ξε την πέννα με το όπλο. Αδικο θα ήταν επίσης να ερμηνευτεί μονόπλευρα ως «τουριστική περιέργεια», η επιθυμία του να γνωρίσει τις Ευρωπαϊκές χώρες και τις χώρες της Ανατολής. Είναι κά-τι που εκδηλώθηκε πολύ πριν από τα σκάνδαλα (χρέη, ένας αποτυχημένος γάμος το 1815 με την Άννα Ισαβέλλα Μίλμπανκ, ένας φημολογούμενος δεσ-μός με την ετεροθαλή αδελφή του Αυ-γούστα Λη) όταν ήταν 21 ετών.

Ο αχώριστος φίλος και συνταξιδιώ-της του στο πρώτο ταξίδι Χομπχάουζ πήρε μαζί του στο πλοίο μια εντυπω-σιακή προμύθια εκστό πένες, δυο γαλ-λόνια μελάνι και πολλές δεσμίδες άσ-προ χαρτί. Ο νεαρός Βύρων ήταν αυ-τός που κατέγραφε τόπους και ανθρώ-πους. Αυτές οι εντυπώσεις θα δώσουν το ποιητικό αριστούργημα «Τσάιλντ Χάρολντ» που τον έκανε διάσημο. Από τα γραπτά του μαθαίνουμε πόσο τον εξόργισε η χρηματοθηρία των παπά-δων στην Ισπανία και παρακολουθού-με τις σκέψεις του για την κύρηξη μιας «απελευθερωτικής επανάστασης». Επι-σκέφτηκε τα Γιάννενα και πήγε με ά-λογο στο Τεπελένη για να συναντήσει τον Αλή Πασά.

Ακολουθεί η επίσκεψη και η παρα-μονή του στην Αθήνα και το ειδύλλιο του με την Τερέζα Μακρή την «Κόρη των Αθηνών». Η λεηλασία του Παρθε-νώνα από τον Ελγιν προκάλεσε σεισμό στην ψυχή του Βύρωνα. Άγρια οργή τον κατέλαβε και έγινε ανηλέητος στη-λιτευτής της αρπαγής των μαρμάρων. Η πολεμική του ποιητή εναντίον του Ελγιν κράτησε πολλά χρόνια αδιάλ-λακτη, λυσσαλέα, και υπήρξε πραγμα-τικά εξοντωτική. Η αγανάκτησή του δεν οφείλονταν στην αισθητική αλλοί-ωση των μνημείων. Η αγανάκτησή του πήγαζε από την σκέψη ότι τα αρι-στοουργήματα της αρχαίας τέχνης, α-

νῆκαν στους Έλληνες. Ο παιητής της «Κατάρας της Αθηνάς ήταν ο μοναδικός περιηγητής που γύρισε στην Αγγλία, χωρίς μάρμαρα στις αποσκευές του. Είναι από τους πρώτους που έχουν συλλάβει την μεγάλη, την βαθύτερη ασέβεια της επιχείρησης των αρχαιοκαπήλων τιτλούχων. Και την συνοψίζει σε δύο στίχους.

«Η λεύτερη Αλδιόνα του υκεανού

Βασιλίσσα

Κλέβει της ματωμένης χώρας τα

στερνά τα λείψανα»

Ποτέ δεν έπαψε να τονίζει στις δημόσιες συζητήσεις του ότι ακόμα και ο Τούρκος φρούραρχος, έκλαψε όταν είδε τους ανθρώπους του Ελγιν να κομματιάζουν μια μετώπη του Παρθενώνα. Τα απελευθερωτικά κινήματα απέσπασαν παντού την συμπαράστασή του. Από την αρχή έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για την εξέγερση των Ελλήνων και το 1823 άρχισε να σκέπτεται σοβαρά ναρθεί στην Ελλάδα να βοηθήσει τον αγώνα για την απελευθέρωση των Ελλήνων. Το Φιλελληνικό κομητάτο τον έκανε μέλος του. Η Ελληνική κυβέρνηση από το Ναύλιο του ζήτησε χρηματική βοήθεια για το Μεσολλόγγι. Έδωσε 4.000 λίρες και πήγε στο Μεσολλόγγι. Στις 30 Μαρτίου του 1824 κυρήχτηκε επίτιμος δημότης της πόλης. Οι κακουχίες, η έλλειψη τροφής και το κακό κλίμα, κλόνισαν φοβερά την υγεία του και γι αυτό φίλοι και γιατροί τον συμβούλεψαν να φύγει από το Μεσολλόγγι. Αρνήθηκε να εγκαταλείψει την θέση του. «Όσο μπορώ να σταθώ στα πόδια μου, οφείλω να σταθώ πιστός εις τον Αγώνα».

Εδώ είναι μια υπόθεση που αξίζει εκστομύρια σαν και μένα. «Πέθανε στις 19 Απριλίου, δυθίζοντας σε βαθύ πένθος την Ελλάδα.

Η Ελληνική Επιτροπή που τον έπεισε να πάει στην Ελλάδα, είχε υπ' όψιν της όχι μόνο τον φλογερό φιλέλληνα, αλλά και τον διάσημο ποιητή με την πανευρωπαϊκή φήμη. Ο Λέανδρος Βρανούσης, γράφει πως η κάθοδος του Μπαύρον στην επαναστατημένη Ελλάδα, ήταν πάνω απ' όλα μια πολιτική πράξη πρώτου μεγέθους, ενέργεια που συγκλόνισε φίλους και αντιπάλους, ανταρσία κατά της παγιώμενης ειρήνης των συνασπισμένων συμφερόντων, θυσία στα θρόνους των ισχυρών, έναυσμα εξεγέρσεως των πνευμάτων, θυσία για τα ευγενέστερα ιδεώδη των Ευρωπαϊκών παραδόσεων... Ο Φιλελληνισμός γέννημα ρομαντικής αρχαιολατρίας γινόταν τώρα ιδεολογία

κα ρεύμα και πανευρωπαϊκό κίνημα...».

Ο Ανδρέας Καραντώνης Παρατηρεί: «Όλο και όλο τρισήμισι μήνες ήταν το διάστημα που έμεινε στο Μεσολλόγγι. Και όμως αυτό το ελάχιστο διάστημα των τρισήμισι μηνών μας φαίνεται τεράστιο. Έχουμε την εντύπωση πως ο Μπαύρον έμεινε στην Ελλάδα από την πρώτη ως την στερνή ώρα του ξεσηκωμού και πως ακόμα πολεμάει τον προαιώνιο εχθρό του γένους...».

Στις 16 Ιουλίου του 1931 το παλιό Αδραείο του Νιουστέν πατρογονική κατοικία του Βύρωνα, μεταδιδάχθηκαν επίσημα στην πόλη του Νότιγχαμ, όπου εξακολουθεί να λειτουργεί σαν μουσείο και σήμερα και η βρετανική κυβέρνηση κάλεσε επίσημα τον Ελευθέριο Βενιζέλο, πρωθυπουργό της Ελλάδος τότε, να εκφωνήσει τον πανηγυρικό. Ο Βενιζέλος με την πολιτική του οξυδερκεία πρώτος αποχώρησε τον Ωύρωνα από τον ρομαντικό θρύλο και τον παρουσίασε σαν ένα μεγάλο Ευρωπαίο.

«...Προβαίνοντας σε θεώρηση της Ιστορίας «εξ αποστάσεως», αναρωτιόμαστε ποιά μπορούσε να ήταν η έκδοση του αγώνα επιδίωξης και ελευθερίας για το ελληνικό έθνος, χωρίς τον ερχομό στην Ελλάδα του Βύρωνα. Με το ευγενές παράδειγμα του, δίδαξε τον πολιτισμένο κόσμο ποιά είχε καθήκον απέναντι σ' έναν λαό αρχαίο,

που μαχότανε κι έχυνε το αίμα του για να ζήσει ελεύθερος. Πολλοί είναι εκείνοι που επείσθησαν, όπως διατυπώνει ένας επιφανής Άγγλος συγγραφέας πως αν ο Βύρων δεν είχε έρθει να πεθάνει στενίζοντας τη Λιμνοθάλασσα του Μεσολλογίου το Πάσχα του 1824, δεν θα υπήρχε το Ναυαρίνο το 1827.

Για ένα μακρύ χρονικό διάστημα δεν θα υπήρχε για την Ανατολική Ευρώπη ελευθερία. Η ιστορία ενός σημαντικού ευρωπαϊκού τμήματος θα έπαιρνε πολύ διαφορετική εξέλιξη. Ο Βύρων αγωνίστηκε για την Ελλάδα, αλλά πέθανε για την Ευρώπη... Η μαρφή του βρίσκεται θαθεία ριζωμένη στην καρδιά ολόκληρου του Έθνους. Έχει τη μαγική γοητεία του εθνικού ήρωα ή, καλύτερα, το φωτοστέφανο ουράνιου αγγέλου, που σε μιὰ καίρια στιγμή δοκιμασίας, έφερε από μακριά άγγελμα ελπίδας κι εμπιστοσύνης στους απελπισμένους, τους εγκαταλελειμμένους, τους στερημένους από φίλους...».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια
Δρανδάκη τόμος Ζ' σελ. 237 - 240 Κ.
Σιμόπουλου

Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα (1810 - 1821) τόμος Γ2. Εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 24.1.88.

Π ρ ο σ έ ξ α τ ε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφραζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

— Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται

Παροιμίες που λέχουντι στη Νιάουστα

«Οι παροιμίες είναι ο καθρέφτης του τρόπου σκέψης ενός Έθνους»

(Β')

ΧΟΥ'Ι'Α — ΑΝΘΡΩΠΙΝΙΣ ΣΚΕΣΕΙΣ

J. G. HERDER

Ούπου ντουμ κι συ μπουμ.

Ούπου ακούει νταούλι που φκιάνει ντουμ-ντουμ πηλαλάει δίχους να καρτιρέσει να τουν πουν ορίσεται.

Κι στου Εισπόσταμα Εξβουτανίσεται.

Η παροιμία αυτή βγήκειν όπουσ λεν απόυ του Σπύρου του Σιούγγαρη τουν παπού, πριν απόυ πηνήντα, ξήντα χρόνια στη Νιάουστα. Έπικνειν αργάτεια να σκαλίσουν κι να γιομαράσουν του καλαμπούκι, τις παπάτες, ή τ' αμπέλι κι' όντας Εισπόστησαν τους ίλιγειν μνιά που κάθησεται κουντά τους μακιδουνίσει απλώσεται του χέρι σας κι Εξβουτανίσεται, βγάλτει κανα χουρτάρι. Ήταν καμπόσου αφητρός κι εϊθείλειν να μπιτίσουν όλεις οι δουλειές. Έτσι η παροιμία απόμεινεν για νηριστάσεις που σι

Του Νίκου Σπάρτη

βάνουν να φκιάσεις κι' όλλεις δουλειές πάρα πάνου απ' τ' αυτές που αμποιρέις να φκιάσεις. Αυτά γένητι απόυ μικρούς ταμαχιάρηδες που του βγάζουν απ' του νισάφι.

Μη γένησει φουρτχιό κι πανουγόμι.

Εκείν' τα χρόνια φόρτουσαν τ' άλουγου ή του γουμάρι στις ντιγί τις μινιές απ' του σαμάρι κι πουλές βουλές έβαναν κι πανουγόμι ψηλά στου σαμάρι (όχι απ' τις μινιές). Έβαναν τις κουλουκίβεις όταν κουβανούσαιν τα σκιά μη του καλαμπούκι ή τα καλαμπουκάφυλλα. Έβαναν κάναν τρουβάν μι ντουμάτες, πιπέρκεις, για να μη χτυνηχούντι έβαναν κána καλόθι σταφύλια για φαγι' ανάμιοσ απ' τα καντιγιά ή ούτι άλλου τύχηγειν ακόμα κι κανά μικρό παιδί. Η παροιμία λέγητι για τ' αυτούς που σι φουρτώνουντι πουλύ να τους φκιάσεις μια χόρη, μια δουλειά, κι γυρεύουν κι' όλλα πάρα πάνου. Δε φτάνει του φουρτχιό σι βάνουν κι πανουγόμι.

Δεν είμι φαγάς είμι σπληνιάρης (Ζηλιάρης).

Είμι γου του ζουτ που λεν, δεν αγαλώ του φαγι' (την ύλη) αμά μνιά καλή πράξη, έναν καλόν λόγον. Μικροί εϊνι χαμπουταρίεις κι σι σπιναχουρούν, σι λεν βαριά λόγια χωρίς πια.

Χαμουγέλασαιν ου Μάρτης.

Ου Μάρτης ντόιμο εϊνει ανταργισμένους μι βρουχάς, βρουντές κι σ-

στραπές κι πουλλά σύντρη, τυχαίνει αμά νάχει κι ήλιουν να χαμουγιάζει. Έτσι κι οι ανθρώποι που εϊναι άλην την ώρα μουτρουμένοι κι θυμουμένοι κι σι μνιά νηριστάση χαμουγιάούν.

Αν δεν πινέψεις του σπήτι σου πέφτει κι σι ηλακώνει.

Λέγητι για σπητικούς που κατηγουριούντι, για τουν άντρα ή τη γυναίκα που κατηγουρίουν σι Εένους ου ένας τουν άλλου. Θέλει πάσα ώρα να πνέβουμι του σπήτι μας γιατί δα μας έρθουν στου κηφάλι οι κατηγάργεις.

Να μη σι πουν στραβό καταύρισεις.

Όλοινοι θέλαυμι να ακούμι καλό λόγια για τι μας, όντας ακούμι όσκημα λόγια μας κακουφαινητι κι θυμώνουμι.

Τουν έχουν σήκου Μάρου κάτσει.

Όπουσ η αρκούδα (Μάρου) που τη μαθαίνει ου αρκουντιγιάρης να κάθητι κι να σηκώνητι στα ντιγίό τα πουδάργια έτσι φκιάνουν μικροί σι άλλους, τους φκιάνουν ούτι θέλουν.

Αυτός εϊνι παλός Μπαντής.

Έέρει πουλλές δουλειές, έέρει να φέρνητι σι όλεις τις νηριστάσεις, τα καταφέρνει παντού, έέρει πουλλά τινίχηια, πουλλά μουνουπάτχια.

Δα μας φκιάσει του κόκκινου τ' αγό.

Δεν αμπουρεί καννιά ουρνίθα να γινήσει κόκκινουν αυγό. Τα χαϊδημένα τα πηντιγιά τα δίνουν ούτι θέλουν ούτι γυράσουν, για ταυτά λέγητι η παροιμία. Τι δα φκιάσει αυτό για τι μας να δούμι, εμείς της τα φκιάνουμι όλα τα χατούργια.

Όπουσ σι παίζουν να χουρέψεις.

Να παγαίνεις σύμφουνα μη του σκουπό. Να φέρνησει σύμφουνα μι τις νηριστάσεις να μην εϊσι οράθυμους κι' αντιγισαπικός.

Κατά τουν κηρό κι του χουρό.

Κύταξι πρώτα, καρτέρηγια να δεις τι γένητι κι' ύστανος πρόξει.

Κατά του μάγουλου κι του μπάτσου.

Μικρότρου μάγουλου μικρότρου μπάτσου. Σύμφουνα μη την κατάσταση ουμίλα ή φέραςου, να μη σι πηιάνει παρασασάδα.

Κάναν κηρόν αγγέλιζα τώρα αγγιλίζουν άλλοι

στη βρύση πό'πινα νηρό τώρα του πίνουν άλλοι.

Όντας εϊμουν στο πρόγματα (κοβόλα που λεν) έδουνα διαταγές, μι άκου-

γαν όλοινοι, τώρα πάφυγα όλλοινοι εϊνι αρχηγοί, αγγιλίζουν κι πίνουν του νηρό, σπουλαβάνουν ή διατάζουν.

Σπίτι δίχους πόρτα κι' άνθρουπους δίχους γκαηλέν δε βρίσκιτι.

Όλοινοι έχουν τους γκαίλεδεις τους μικρούς ή τρανούς όπουσ τα σπήτχεια τις πόρτες.

Χαλασμένους μπαταίος.

Τα καλουκαίρηγια που ανιβαίνουν τα πρόβατα στα βουνά φκιάνουν κι του μπατσό ένα μέρους εκπιαστό μι λαμαρίνεις ή φτέρεις. Εκεί φκιάνουν του μπάτσου, ή του τυρί απ' του πρόβιου του γάλα. Όταν φεύγουν τα πρόβατα χαλνάνει ου μπάτσος. Έτσι λεν κι για τουν άνθρουπου που δε φέρνηται καλά, δε βαστάει του λόγου του. Σι μικρά σπήτχια άλλους τραβάει κατά ιδώ κι' άλλους κατά εικεί, τα πηντιγιά δεν υπακούν τους γονιούς κι τέτχια.

Ου κουφός όλα τα τινιγιάζει.

Άλλα τουν λες κι' άλλα ακούει, άλλα λέει η τχιά μου κι' άλλα ακούν τ' αφκιά μου. Τουν λες μανταλιόνι κι ακούει παντολόνι.

Ντιγί κουφοί άντρας κι γυναίκα, παν τρέφτηκαν κι κίνησαν ταξείδι γάμου, κι' όντας απόμειναν μοναχοί, εϊπειν η γυναίκα στουν άντρα «Πητέλους μόνι». «Α' τί του θέλεις του λιμόνι;» ρώτησαιν αυτός.

Άλλαξεν η πάχηια έβαλειν τα σάχηια άλλαξεν η χήνα πάλι αυτά εικείνα.

Έβαλειν τα ίντιγια Ζντράνιο πάλι, δεν έχει να βάλλει κινούργια κι καλύτρηρα, όπουσ λεν αυτά κυράμ' τα Φώτα αυτά την Πασκαλιά.

Ποιόν έχειτει γιρόν, του Γιάννη του σπασμένου.

Κι' όλοινοι σι άλλοι εϊνι άρουσται κανέναν δεν εϊνι καλό κι γιρός, ποιόν η μέση, ποιόν τα πουδάργια, ποιόν του κηφάλι τουν πουνεί, ποιός όδραχτου έχει, παιός κόφιμου, καν κανέναν δεν εϊνει καλό σπην υγειά του.

Πότι ου Γιάννης δεν μπουρεί, πότι ου κόλους του πουνεί.

Όλουν τουν κηρό βρίσκειτι κι σπου κána πουνιδι σι μικρούς για να μη φκιάνουν δουλειές, κι να βρίσκουν τίς για κατσό.

Απόμεινεν σαν τη Σούλτου μη την ικνά.

Δεν έφκιάσαιν καν τικουτας, δεν μπι-

τισειν τη δουλειά που καρτιρούσιν να φκιάσει. Δεν πήρειν αυτά που τουν έ-
ταξαν. Απόμεινεν μη του δάχτυλου
στου στόμα.

Την ικνά (μνιά κόκκινη μπουιά) την
έβαναν την Τιτράδι της ιβδομάδας της
χαράς στα νύχια τους τα κουρίσκια κι
στα νύχια της νύφης. Η Σούλτου έβα-
λειν ικνά κι αυτή, αμό όπουσ λέει η
παροιμία δεν αρπόρισειν να πάνει στου
γάμου κι' απόμεινεν μούγκι μη την ι-
κνά στα νύχια της.

Για γκαηλές του Ντίνη.

Άσα θέλει, δε μι μέλει, δεν τραβώ
γκαηλέν, για τ' αυτό που δε γίνκειν.
δε σκόζου, δε σπινοχουργιούμι, εισί μι
μαλώνεις αμό ιγώ πέρα βρέχει, δεν σι-
κλιτζούμι.

**Αν' του ήσυχος του πουτόμι να φου-
βάσει.**

Γιατί είναι αλλού ρυχό κι' αλλού βα-
θύ κι δεν του καταλαβαίνεις άμα νταλ-
ντίσεις να του ηηρόσεις. Έτσι κι τουν
άνθρουπου που φαίνητι ήσυχος κι φρό-
νιμους δεν τουν παίρνεις χαμπάρι.

Παίρνει δανεικά κι' αγύριστα.

Κι καρτέρηνα να στα δώσει. Μούγκι
όντας είχεν ανάγκη σι βρήκειν, ύσταρ-
νας αλλάζει δρόμουν.

Τα πουλλά τα λόγια είναι φτώχεια.

Ου φρόνιμους ου άνθρουπους δε λέ-
ει πουλλά μα ουλίγα κι καλά, δεν είναι
νταρντόρα.

Τιμπιλιά σπέρνεις πείνα θιρίζεις.

Μη του κάτσιμου δε γένητι τίπουτας
γιατί λεν μπαντγιαβά δούληψει μπαν-
τγιαβά μην κάθισει. Μη τη δουλειά εί-
σι πάντα κινδισμένους.

**Χίλιοι καλοί χουρούν παντού, ένας κα-
κός καρπουθινά.**

Γιατί δα χαλάσει την παρέα, δα φκιά-
σει φασαρία, δα χαλάσει του χουσμέτι.

**Η τρανή η καλousύνη είναι κι μπουν-
ταλousύνη.**

Άμα εισί καλός όλοινοι σ' ικμιτα-
λεύουντι, όλοινοι σι γιλαούν, όλοινοι φκιά-
ζουν τη δουλειά τους κι μούγγι η δική
σου απομνίσκει.

Ύσταρνας Εύσου εικί που δε σι τρώει.

Όντας φκιάνεις κάτι τις κι πισμανέ-
βεις, όντας λες έναν αχαρνόν λόγουν,
όντας παγαίνεις σ' ένα μέρους που δεν
ήθλεις.

**Όντας έρθει ένα κακό καρτέρηνα κι'
άλλου.**

Θέλει να μάθει να καρτιράς, να ηται-
μαστείς κι πα του χειρότιρου.

Ρουτώντας πας στην Πόλι.

Στην Κουνσταντινούπουλη πούνει μα-
κριά για τ' αυτό όποιους ρουτάει δε
χάνει.

Ου καλός ου λόγους δε ξουνηγιόζει.

**Δε χάνεις τίπουτας αν πεις έναν κα-
λόν λόγουν, μνία παλιγουργιά.**

Ου παθός μαθός.

Τα παθήματα γένουντι μαθήματα.

**Ακριβός στα πίτυρα κι' ηφτινός στ'
αλεύρι.**

Δί'δεις σημασία σι λιπτουμέριεις κι
τουν φεύγει η ουσία.

Μη του νού του φκιάνει μπαϊράμι.

Φκιάνει πανηγύρι, «χτίζει ανώγια κι
κατώγια» που λεν, ου πόσα ένας νιρ-
γιαζητι αύτι θέλει.

**Χτυπάει του σομόρι ν' ακούσει του
γουμάρι.**

Ή όπουσ λεν «τα λέει στη νύφη ν'
ακούσει η πιθηρά» άντι να τα πει πρό-
σουπου μη πρόσουπου, ντριντά απ' ευ-
θείας που λεν.

Νούδι τουν άγγιλό του νιρό δε δίνει.

Τουν άγγιλου που τουν φυλάγει σπού
κάθι κακό' είναι τόσοσ τοιμηής ή σφι-
χτός

**Τί σι λείπει κασιντγιαρί, οκούφια α-
πού μαργαριτάρι.**

Κι όπουσ λεν στη Νιάουστα «καν
ψουμι δεν είχαμ... ως τα γόνατα». Ό-
τας δεν έχεις καν τίπουτας γυρεύεις
τα τρονά κι τα μιγάλα.

**Πέτρα που τρουκουλιέτι ρίζα δε πιά-
νει.**

Όποιους αλλάζει χίλεις ντιγί δου-
λειές κι μέρηνα, δεν έχει προκουπή.

**Κι στη θάλοσσα να πας νιρό δε δα
βρεις.**

Παλαγίζεις παλαγίζεις ένα πράγμα
που σι γύριψαν αμό δεν του βρίσκεις
κι' αυτό είναι ούδι κει κουντά σου κι δεν
του γλέπεις.

Ου καλός ου Μύλους όλα τ' αλέθει.

Αυτός τρώει σπού όλα, «αλέθει σπν
του μύλου του Μογγανόρη».

Δα φκιάσεις του κάμπου ράχη.

Δε δα φκιάσεις καν τίπουτας γιατί
ου κάμπους δε γένητι ράχη.

**Του στραβό του Εύλου μούγκι μη τη
φουτχιά ισιάζει.**

Ου στραβός ου άνθρουπους μούγκι
μη του θνάτου ισιάζει, που λεν «ου
λύκους του μαλί του τ' αλλάζει του
τουμάρι του όχι.

Ιδω πατάει κι κει βρίσκειτι.

Για άντραν λεν είναι πουλύ σέρτικους,
για τη γυναικα ότι είναι ριξαπήδου.

Πέοει ήττα να σι φάγου.

Αυτός ή αυτή όλα έτοιμα τα θέλει,
δε φκιάνει γκαηρέτι για τίπουτας.

**Ουμιλάει κι' μέλι στόζει του στόμα
του.**

Έχει καλή ουμιλία.

Της γεπόνισας τ' αυγό είναι μιά τρανό
Όπουσ κι' όλα τα πράγματα του γε-
τουνα ή της γεπόνισας είναι καλήτρη

κι τα δικά μας χειρότιρα.

Παλιά μου τέχνη κόσκινου.

Όντας δεν ιπιτύχει μνιά κινούργια
δουλειά τότε πιάνουμι την παληά πούνι
σίγουρη κι τη ξέρουμι.

Ύατρινή μου γνώση να σ' είχα πρώτα

Οι καλές σι γνώμεις έρχουντι ύσταρ-
νας στου τέλους, αμό τις πλειότφεις τις
βουλές είναι οργά. Καλό ήταν να είχα-
μι πείρα όντας είμασταν νέοι.

Η καλή νοικουκυρά είναι δούλα κι κυρά

Όλα τα φκιάνει μη καλousύνη κι κα-
λή καρντγια, γένητι κι δούλα κι βαστάει
κι τη θέση της σαν κυρά.

**Όποιους τιμπιλιάζει στα νιάτα του,
ιφτουχάινει στα γιράματά του.**

Γιατί άμα δε δουλέψει τότε που αμ-
πουρεί κι δύνητι πώς να τα βγάλει πέρα
στα γιράματα που σχιρνούν όλα τα
πουνίντγια.

Όποιους αντγιαζητι σκουντάφτει.

Η καλή δουλειά οργάει να μπιτίσει
λεν γιατί άμα αντγιαζησει όλα πάνουν
στραβά.

**Όπου να συλλουγιστεί ου γνωστι-
κός, ου λουλός μπιτίζει τη δουλειά του.**

Δε χρειάζητι πουλύ συλλουγή για
μνία δουλειό για ου σπουφασιστικός ου
λουλός μπιτίζει αγληγουρότιρας τη δου-
λειά του.

**Όποιουν δεν αγαπούν τα χνώτα του
βρουμούν.**

Βρίσκουν ητίεις να μη σι θέλουν ό-
σοι δε σι αγαπούν.

**Όλοι είμισι λουλοί ποιός ουλίγου
ποιός πουλύ.**

Έτσι όλοινοι έχουμι λουλαμάρα κι
στη Νιάουστα τις αποικιές όλοινοι σι
Νιαουστινοί.

Ου ψηλός είναι δούλους του κουντού.

Γιατί ου ψηλός φτάνει πράγματα που
δεν αμπουρεί να φτάσει ου κουντός.

Απού δήμαρχους κλητήρας.

Έχασιν τα αξιώματα.

**Άναψ' του κουκούμι σου πριν σι βρει
η νύχτα.**

Ηταιμάσου σπου νουρίτρησ για μνιά
δουλειά πριν προφτάσουν όλοινοι.

**Παπός, γιατρός κι κουρουφύλακας να
μη ήσβόινουν στου σπιτί.**

Γιατί όλοινοι δόρθουν για μνία ανάγ-
κη, ου παπός να σι ντγιαβάσει, ου για-
τρός να σι γιατρέψει κι ου κουρουφύ-
λακος να σι ζαπτώσει.

Μας τα είπειν χαρτί κι καλαμάρι.

Τα είπιν όλα δεν άφηκεν τίπουτας,
σαν να είχουν πένα χαρτί κι καλαμάρι
μη μιλάνι κι τάγραφειν δεν αλησμώνη-
σιν καντίπουτας.

**Άνθρουπους αγράμματους Εύλου απι-
λέκητου.**

Όλα τα απίτχια εικείν' τα χρόνια γε-

νουνταν μ' εύλα πιλικημένα ίσια, τα απηλέκτο όπως κι ου αγρόματους έχουν ρόζους κι είναι στραβά.

Όποιους αντιγιάζει σκουντάφτει.

Η αντιγιά φέρνει σκουνταμόρα.

Βρήκιν του μαστουρά του.

Καλά τουν ταίργισα λεν, δεν απορήσιν να ζμπαυρίσει ίτς, τουν αποστώμουσα, τα είθιλεν κι τα βρήκιν, «τουν έτρουγεν η ράχη».

Πήγειν για μαλί κι ήρθιν κουρημένους.

Την έπαθειν, για άλλα πήγηνεν να βρει κ' άλλα βρήκιν, δεν έφκισαεν τίπουτας κι Ζημειώσιν κ' απού πάνου.

Όλους ου καυγάς για του πάπλουμα.

Για του Ζουμί, για τ' αυτό που μας συμφέρει πλειότερου για του ψαχνό που λεν.

Για να πούμι κι του στραβού του δίκου.

Ου στραβός ου άνθρωπος τις πλειό τρεις βουλές δεν έχει δίκου γιατί είναι στραβόεϋλου, αμά απού καμνιάφρας τουν δικηώνουμι κι τότε έχει χίλεις καίτλεις δίκου.

Όμοιους τουν όμοιου κι κουηριά στα λάχανα.

Όπως η κουηριά τριγιάζει μη τα λάχανα γιατί εικεί χρειάζητι, έτσι κι οι άνθρωποι φκιάνουν παρέα μι ανθρώπους σαν τ' αυτούς. Όπως λέμει «πέμι που φίλου σου να σι πω ποιάς είσι».

Βρόζει μι του Ζουμί του.

Φκιάνει μοναχός του τις δουλειές του, δεν έχει ανάγκη απού κανέναν.

Άλλους του μακρύ του κ' άλλους του κοντό του.

Όντας κουβιντιγιάζουμι ου πάσα ένας λέει ούτι θελέι ούτι «τουν κατηβάσει η γκλόβα», χαζό, λουλά, γνουμικά, ντουρούζικα κι τέτχια.

Πέθανειν στη ψάθα.

Δεν είχαν παράδεις, τις έφαγειν.

Όταν εισί πήγηνεις, ιγώ γυρνούσα.

Ιγώ τα Εέρου αυτά πριν τα μάθει εισύ, ιγώ σι πρόφτασα αυτά που λες «ιγώ τα έφαγα μι του χουλιάρη».

Φαγώνητι μη τα ζντράνια του.

Φαγουντιγιάρης, τρώει τα είδηρα, δεν Εέρει μι ποιόν να μαλώσει μη όλους απιώνητι.

Απ' τ' αυτόναν νούδι φουνή νούδι ακρόση.

Ούτι γραμμα, ούτι τηλιγράφημα, ούτι τηλέφουνου δεν πήρειν, «άφανους κ' άκουσους» μας αλησμώνησιν.

Ου τιμπέλης έχει καθι μέρα γιουρτή.

Δε δουλεύει, καθι μέρα κάθητι κι έχει γιουρτή.

Αυτός είναι για τα πανηγύρια.

«Δεν είναι για συνέρισμα» δεν είναι

ντουρούζεις, μούγκι για πανηγύρια κι τρα-λα-λά.

Ου φόβους φυλάγει τα έρμα.

Όντας λείπει ου νοικοκυρης τότε σι κλέφτει τις πλειότερες βουλές δε σηβαίνουν απού φόβου.

Απ' όξου κούκλα κι' απού μέσα πανούκλα.

Λέγητι για οπήτχια, για ανθρώπους κι για άλλα πράγματα που φαίνονται απ' όξου καλά (όπως κ' ένα φρούτου) μα απού μέσα είναι μπιρμπάτι κι χαλασμένα.

Η φτήνια τρώει τουν παρά κι ου κίρως τα εύλα.

Αί κι' αυτό είναι ηφτηνό να του πάρουμι κ' ας μη μας χρειάζητι πουλύ. Άμα σχηρήσει του κρύγιου ανάφτουν τα τζιάκια κ' οι σόμψεις.

Γιλάει καλύτηρας όποιους γιλάει τιλιφταίους.

Νάχεις γκαπρέτι να δεις τι θα γένει στου τέλους, γιατί άμα γιλάσεις απ' την αρχή απουρεί να πέσεις όξου κι να σι πιργιλούν.

Όσα φέρνει η ώρα δεν τα φέρνει ου χρόνους.

Κακιά ώρα που λεν καμνιάφρας. Απουρεί να τυχουν απηπάντχια.

Τουν χουρεύουν στην πόσα.

Τουν φκιάνουν ούτι θέλουν.

Νταμπλάς τουν ήρθιν.

Ξαφνικό τουν ήρθιν δεν τούθιλειν.

Απ' όξου απ' του χουρό πουλά τραγούντια λεν.

Όποιους δεν είναι μέσα στα πράγματα λέει πουλλά. Όσα Εέρει ου νοικοκυρης δεν τα Εέρει ου μουσαφίρης. «Όξου απ' την υπόθιση λέγοντι πουλλά».

Ήρθαν τ' άγρια να ντιγώξουν τα ήμιρα.

Ήρθαν αυτοίνοι που δεν έχουν καμνιά σκέση σι μνία υπόθιση να φκιάνουν τουν έξυπνου. : : :

Ου παράς κι ου βήχας δεν κρύβουντι Όσου κι να φυλαχτούμι θα βηχύσουμι, όσου κ' αν κρυφτούμι θα φανούν σι παράδεις.

Κινούργη κόοκινη πού να σι κριμάσου, παληέ πού να σ' απιτάξου.

Του κινούργιου του πράγμα τόχουμι πώς κι πώς, του «φυσούμι κι δεν κρυγώνει» που λεν, του παληό δε βαριέσει.

Του έξυπνου του πουλί απ' τη μύτη τασκώνητι.

Πουλλές βουλές ου έξυπνους ου ανθρώπους την παθαίνει.

Φκιάνει λουγαριασμόν χουρίς του ξινουδόχου.

Παίανει απουφάσεις χουρίς τουν αρμόδιον, θαρεί είναι μπιτσημένη μνία δου-

λειά που την έφκισαεν, άλλους χουρίς να τιλιώσει.

Άλα λόγια μπρε πιντιγιά.

Εισί τουν λες για ένα πράγμα κ' αυτός όλο σι λέει, ρίχνητι αλλού, γιατί δεν τουν συμφέρει.

Η αρρώστχια καβόλα έρχητι κι πιζό φεύγει. Αγλήγουρας πόνει μνία αρρώστχια αμά αργάει να πιράσει να φύγει.

Μοναχός σου χόρηψει κ' όσου θέλεις απήδα.

Φκιάνει μοναχός σου ούτι θέλεις να φκιάνεις γιατί άμα ρουτάς πουλύ, «αχινάει άλλους του μακρύ του κ' άλλους του κοντό του».

Άμα λες την αλήτχια γένησει κακός. «Η αλήτχια είναι βαριά σα μουλύβι», «η αλήτχια καίει» κανκανέννας δε θέλει την αλήτχια για τουν ιαυτό του μούγγι για τους άλλους.

Κανέννας δεν απουρεί να σι πει παρέκι στήσου.

«Αυτός δε γένητι ζάπι μι τίπουτας».

«Δε δέχητι μύγα στου σπαθί του».

Δούλιψει σα σκλάβους κι φάει σαν αφέντης.

Όλους ου κόπους γένητι για του φαγι, όλοινοι πρώτα γι' τ' αυτό δουλέβουμι γιατί να μην τ' απουλάψουμι σαν τουν αφέντη.

Όποιους θέλει τα πουλλά χάνει κι τα λίγα.

Κι σι Αμρικάνει λεν του πουλύ καλό είναι ουχτηρός του καλού γι' τ' αυτό να μην είμιοστοι αχόρταγοι.

Ντιγίό καρπούζια δεν κουβανιούντι σι μνιά αμασκόλη.

Ή παπάς - παπάς ή ζιγουράς - ζιγουράς κια τα ντιγίό δε γένουντι.

Η δεύτερη συνέχεια των δραστηριοτήτων του Συλλόγου αποφοίτων Λαππείου Γυμνασίου Ναούσης «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος» αναβάλλεται για το επόμενο τεύχος

ΠΟΙΚΙΛΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

- 1) Διαθήκη του 1891 σε λόγια γλώσσα. Ακόμη ένα άγνωστο ντοκουμέντο από το εθιμικό δίκαιο της Νάουσας.
- 2) Οι «γενίτσαροι» του τουρκικού στρατού και οι «μπούλες» του ναουσαλίκου αποκριάτικου εθίμου. Έρευνα σε αλθανικές πηγές.

Α' ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ 1891

Κατά καιρούς είδαν το φως της δημοσιότητας διάφορα ντοκουμέντα σχετιζόμενα με το εθιμικό δίκαιο της Νάουσας¹ η μελέτη των οποίων οδηγεί στην συναγωγή ενδιαφερόντων συμπερασμάτων αναφερομένων όχι μόνο στον τομέα της λαογραφίας αλλά και του τοπικού γλωσσικού ιδιώματος, χωρίς να εξαιρέσουμε, παράλληλα και αυτόν της νεώτερης ιστορίας της πόλης.

Από προσωπική εμπειρία, ο γράφων θεωρεί αναγκαίο να υπογραμμίσει ότι το έργο του εντοπισμού των σωζόμενων στα χέρια των Ναουσαίων ελάχιστων ντοκουμένων ποικίλου ενδιαφέροντος είναι δυσχερές. Εκτός από την καταστροφή της πόλης από τους Τούρκους το 1822 μετά την εξέγερσή της, οι διάφορες πολεμικές λαίλαπες που ακολούθησαν στον αιώνα μας (Β' παγκόσμιος πόλεμος και εμφύλιος) είχαν σαν συνέπεια να παραδοθούν στην καταστροφική μανία της φωτιάς εκτεταμένα τμήματα της πόλης. Αυτονόητο, λοιπόν, είναι ότι η ύπαρξη τέτοιων ντοκουμένων σήμερα έχει περιορισθεί στο ελάχιστο. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να υπογραμμισθεί και το γεγονός ότι η έρευνα προς την κατεύθυνση του εντοπισμού τέτοιων ντοκουμένων, συχνά, προσκρούει και σε κάποια πνεύμα καχυποψίας που εκδηλώνεται από τους κατόχους, τυχόν, τέτοιων εγγράφων, καχυποψία ίσως, δικαιολογημένη και που έχει την αφετηρία της, σαφώς, σε μια ενδόμυχη τάση διερεύνησης των προθέσεων του ιστορικού ερευνητή σχετικά με τον τρόπο αξιολόγησης και παρουσίαισής τους. Ένα τέτοιο ντοκουμέντο το οποίο αφορά στο εθιμικό δίκαιο της Νάουσας και που δλέπει για πρώτη φορά το φως της δημοσιότητας, είναι και η δημοσιευόμενη στην συνέχεια διαθήκη με χρονολογία σύνταξης 11 Απριλίου 1891. Το έγγραφο είναι συντεταγμένο σε λόγια γλώσσα (σε πολλά σημεία εγγίζει και την αρχαϊζουσα) και εκτός του καθαρά λαογραφικού και νομικού ενδιαφέροντος που εμφανίζει, εμπεριέχει και ονόματα μελών της Δημογεροντίας της Νάουσας κατά το έτος 1891 τα οποία προσυπογράφουν την διαθήκη σαν μάρτυρες. Ακόμη, μας παρέχεται η πληροφορία ότι ένας από τους οικονομικούς πόρους των ελληνικών σχολείων (εκπαιδευτηρίων) στην Νάουσα προέρχονταν από χρηματικές καταβολές των διαφόρων διαθετών μέσω των διαθηκών τους. Παρατίθεται σε σμίκρυνση το πρωτότυπο της προαναφερόμενης διαθήκης και επειδή, συνεπεία αυτής της σμίκρυνσης, είναι αδύνατη η ανάγνωση του κειμένου, ακολουθεί αμέσως και αυτό όπως ακριδώς έχει.

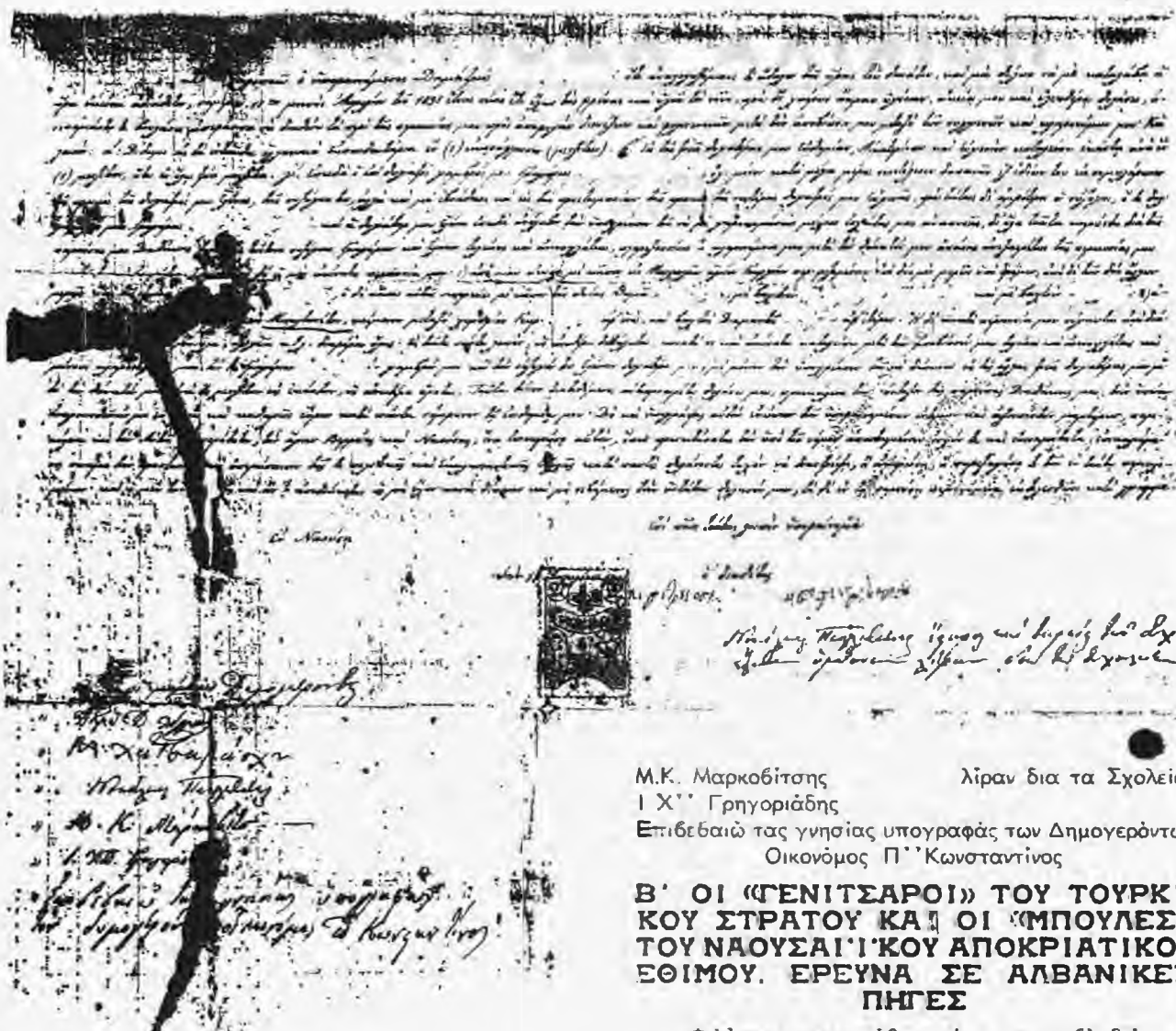
ΔΙΑΘΗΚΗ²

Δι' ής δηλαποιώ ο υποφαινόμενος Δημήτριος
..... ότι αναλογιζόμενος το άδηλον της ώ-

ρας του θανάτου και μη θέλων να μοί καταλάβη η ώρα εκείνη αδιάθετον, σήμεραν 11ην μηνός Απριλίου του 1891 έτους σώας έτι έχων τας φρένας και υγιά τον νούν, προς δε χαιρών άκραν υγείαν, οικεία μου και ελευθέρα βουλήσει, ανεπηρέαστω τή βουλήσει απεφάσισα να διαθέσω τα περί της περιουσίας μου προς αποφυγήν διενέξεων και φιλονικιών μετά την αποβιώσιν μου μεταξύ των συγγενών και κληρονόμων

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ - ΕΡΕΥΝΑ Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

μου. Και λοιπόν: α' Δίδωμι εις τα ενταύθα ελληνικά εκπαιδευτήρια έν (1) εικοσάγροσον (μετζίτιον). β' Εις τας τρεις θυγατέρας μου Ευθυμίαν, Αικατερίνην και Ευγενήν καταλείπω εκάστη ανά έν(1) μετζίτιον, ήτοι, εν όλω τρία μετζίτια. γ' Επειδή ο επί θυγατρί γαμβρός μου Γρηγόριος όχι μόνον κατά μέγα μέρος συνετέλεσεν δαπανών εξ ιδίων του εις συμπλήρωσιν της προικός της θυγατρός μου Ελένης, της συζύγου του, αλλά και μοί εβοήθησεν και εις την προετοιμασίαν της προικός της νεωτέρας θυγατρός μου Ευγενής, προς τούτοις δε αμφότεροι οι σύζυγοι, ή,τε δηλ. γαμβρός μου Γρηγόριος και η θυγάτηρ μου Ελένη επειδή ανέλαβον την υποχρέωσιν του να με γηροκομίσωσι μέχρις εσχάτης μου αναπνοής, δι' όλα ταύτα κηρύττω δια της παρούσης μου Διαθήκης τους δύο τούτους συζύγους Γρηγόριον και Ελένην τελείους και ανενοχλήτους, πληρεξουσίους τε κληρονόμους μου μετά τον θάνατόν μου απάσης ανεξαιρέτως της περιουσίας μου Συνίσταται δε η μεν ακίνητος περιουσία μου 1) από μίαν οικίαν με κήπον εις Μαχαλάν³ Αγίου Γεωργίου περιοριζομένην από δύο μερών υπό δρόμων, από δε των δύο άλλων μερών υπό της οικίας ο δε κήπος αυτής συνορεύει με κήπον της οικίας Θωμά με δαχτσέν⁴ και με δαχτσέν 2) στρέμματα εις Μπαλτανέτον⁵, κείμενον μεταξύ χωραφίου Γεωργ. αφ' ενός και δαχτσέ Διαμαντή αφ' ετέρου. Η δε κινητή περιουσία μου σύγκειται από διά , έπιπλα, αγγεία κλπ. διαφόρου ύλης. Εις ταύτα πάντα λοιπόν, ως ανωτέρω δεδήλωται, κινητά τε και ακίνητα καταλείπω μετά την αποβιώσιν μου τελείους και ανενοχλήτους και μόνους κληρονόμους μου τόν τε Γρηγόριον γαμβρόν μου και την σύζυγόν του Ελένην θυγατέρα μου, με μόνην την υποχρέωσιν του να δώσωσιν εις τας άλλας τρεις θυγατέρας μου μετά τον θάνατόν μου ανά έν μετζίτιον εις εκάστην, ως ανωτέρω είρηται. Ταύτα, τοίνυν, διατιθέμενος αυταπροαιρέτω, θελήσει μου, προεκάλεσα την σύνταξιν της παρούσης Δια-

θήκης μου, την οποίαν αναγνωσθεΐσαν μοι ευκρινώς και καθαρώς εύρον κατά πάντα σύμφωνον τῇ επιθυμίᾳ μου. Διό και υπογράψας αὐτὴν ενώπιον των υποφαινομένων εντίμων και αξιοπιστών μαρτύρων, παρεκάλεσα και την Αὐτοῦ Πανιερότητα, τον ἅγιον Βεροῖας και Ναούσης, ἵνα επικυρώσῃ αὐτὴν, ὅπως προσκτήσῃται την ὑπὸ του νόμου απαιτουμένην ἰσχύν τε και ε-πιστημότητα, επικαλούμενος συνάμα, την προστασίαν και υπεράσπισιν τῆς τε πολιτικῆς και εκκλησιαστι-κῆς Αρχῆς κατὰ παντός θελήσοντος τυχόν να δια-στρέψῃ ἢ ακυρώσῃ ἢ παρεξηγήσῃ τα των εν τη ταύ-τη περιεχομένων. Και ο μεν τοιοῦτος, ὅστις και αν ἡ αποδιώκηται ως μη ἔχων κανέν δίκαιον και μη σεβό-μενος την υστάτην θέλησίν μου, τα δε εν τη παρούσῃ περιεχόμενα εκτελεσθῶσι κατὰ γράμμα.

ἐπὶ πάσι τούτοις λοιπόν υποφαινόμεναι
Ἐν Ναούσῃ ο διαθέτης
Την 11ην Ἀπριλίου 1891 Διμίτρις
Οι μάρτυρες Δημογέροντες
Δημ. Χ' λόγγου Νικόλαος Πechλιδάνος ἐφο-
Αλ. Χα Παράσχης ρος και ταμίας των Σχ-
Νικόλαος Πechλιδάνος λείων ἔλαδον ημίσειαν

Μ.Κ. Μαρκοβίτης λίραν δια τα Σχολεία.
Ι Χ' Γρηγοριάδης
Επιβεβαιώ τας γνησίας υπογραφάς των Δημογερόντων
Οικονόμος Π' Κωνσταντίνος

**Β' ΟΙ «ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΙ» ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙ-
ΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΟΙ «ΜΠΟΥΛΕΣ»
ΤΟΥ ΝΑΟΥΣΑΙ'Ι ΚΟΥ ΑΠΟΚΡΙΑΤΙΚΟΥ
ΕΘΙΜΟΥ. ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΑΛΒΑΝΙΚΕΣ
ΠΗΓΕΣ**

Φιλότιμες προσπάθειες ἔχουν καταβληθεῖ στο παρελθόν από διαφόρους προκειμένου να γίνει κάποια προσέγγιση και να δοθεῖ μια ερμηνεία γύρω από τα «δρώμενα» στο ναουσαϊκό ἐθιμο «ΜΠΟΥΛΕΣ», ερ-μηνεία η οποία, κατὰ το δυνατόν, να εμπεριέχει πε-ρισσότερα στοιχεία αληθοφάνειας. Ο γράφων εξηγεί στην συνέχεια γιατί περιορίζεται να αποκαλεῖ το ἐ-θιμο «ΜΠΟΥΛΕΣ» και όχι «ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ», ὅπως επικράτησε τελευταία να λέγε-ται.

Ακόμα, πιστεύει ὅτι πρέπει να γίνει μια επανε-κτίμηση και επανατοποθέτησιν πάνω στα «δρώμενα» που συσθέτουν το ἐθιμο, ὕστερα από συστηματικές ἐρευνες προς διάφορες κατευθύνσεις, ἐρευνες στηρι-ζόμενες στην σύγχρονη επιστημονική δεοντολογία και κύρια στην μελέτη πηγών, στοιχείων, παράδοσης κλπ. ὄχι μόνο από τον ελληνικό αλλά και από τον ὁμορο βαλκανικό χώρο, πράγμα το οποίο πιστεύω ὅτι δεν ἔχει επιχειρηθεῖ μέχρι σήμερα.

Αναφέρομαι στην ἀνάγκη κάποιας ἐρευνας και πρὸς την κατεύθυνση της ὑπαρξῆς τυχόν πληροφο-ριακῶν στοιχείων σε κάποιον από τους γειτονικούς βαλκανικούς λαούς γιατί πιστεύω ὅτι τα πολιτιστι-κὰ, λαογραφικά κ.λ.π. στοιχεία τα οποία κληρονό-

μησε ο νέος ελληνισμός δεν είναι άσχετα με αυτά που προέκυψαν από την αλληλεπίδραση των διαφόρων πολιτισμών στον νότιο βαλκανικό χώρο.

Το αυτό συμβαίνει και με τα πολιτιστικά στοιχεία τα οποία κληρονόμησαν οι λαοί αυτοί από το παρελθόν, στην διαμόρφωση των οποίων διαδραμάτισε, ασφαλώς, κάποιο ρόλο και μάλιστα σημαντικό, το προηγμένο ελληνικό πνεύμα.

Στην προκείμενη περίπτωση ο γράφων δεν επιχειρεί να προβεί σε μια νέα προσέγγιση ως προς την ερμηνεία του εθίμου (κάτι τέτοιο θα προκύψει από πολύχρονες και πολύμοχθες έρευνες επιστημονικής υφής) αλλά στον εμπλουτισμό των ήδη υπάρχοντων πληροφοριακών στοιχείων με παρόμοια προερχόμενα από ενδελεχή έρευνα στον χώρο της αλβανικής βιβλιογραφίας, με ενδεικτική αναφορά παράλληλα και σε ελληνικές πηγές.

Ειδικότερα:

1) Η λέξη ΜΠΟΥΛΑ (BULLA) στις αλβανικές πηγές. Έννοια, σημασία και ο ρόλος της στα δρώμενα του αλβανικού παραδοσιακού γάμου.

BULLA (ο οριστικός τύπος με επιτασσόμενο άρθρο, BULLE ο αόριστος) σημαίνει:

α' Η γυναίκα η οποία ωραιοποιούσε και στόλιζε την νύφη όταν παντρευόταν και στην συνέχεια την

συνόδευε ως το σπίτι του γαμπρού. (η λέξη σημειώνεται στο λεξικό σαν πολύ παλαιά και εντάσσεται στον τομέα της εθνογραφίας)*

Χαρακτηριστικό στοιχείο το οποίο εμπεριέχεται και στην ερμηνεία άλλων αλβανικών λεξικών στα οποία κατέφυγα για περισσότερες πληροφορίες για την ίδια λέξη είναι ότι η BULLA ενεργεί στα δρώμενα του αλβανικού γάμου σαν πρόσωπο συνοδείας, κύρια. Υποθέτω ότι η συνοδεία της νύφης θα μπορούσε να περιλαμβάνει (ανάλογα με τις ανάγκες) και περισσότερες από μία BULLA. Από πληροφορίες τις οποίες συγκέντρωσα από υπέργηρα πρόσωπα σε χωριά της κεντρικής και νότιας Αλβανίας, η συνοδεία της νύφης η οποία την μετέφερε στο σπίτι του γαμπρού περιλάμβανε και άνδρες.

Ανακεφαλαιώνοντας τα προεκτεθέντα, σαν συμπεράσμα προκύπτει ότι κύρια πρόσωπα στα δρώμενα του αλβανικού γάμου (πριν ακόμη μεταφερθεί οριστικά η νύφη στο σπίτι του γαμπρού) είναι η ίδια η νύφη και οι BULLA που την συνοδεύουν.*

β' Γυναίκα μουσουλμανικού θρησκειώματος.* Η λέξη αυτή η οποία δεν είναι ταυτόσημος της άλλης θεωρείται σαν γλωσσικό δάνειο από την τουρκική γλώσσα και υπεισήλθε, προφανώς κατά τις περιόδους του εξισλαμισμού μεγάλου μέρους του αλβανικού λαού. Αυτή η άποψη, της προέλευσης, δηλαδή, της λέξης από την τουρκική με την ερμηνεία που δί-

Γενίτσαρς (Εικών του Μπελλίνη - 18' αιών. - Εν τω Βρετανικώ Μουσείω)

(12)

δεται στο σκέλος αυτό (μουσουλμάνο γυναίκα) έχει ιδεί και το φως της δημοσιότητας σε σχετικές με την αλβανική λαογραφία εκδόσεις του Αλβανολογικού Ινστιτούτου της Πριστίνας.⁹

2) Η λέξη ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ (JENICER) στις αλβανικές πηγές. Έννοια, σημασία και ο ρόλος του στις τάξεις του τουρκικού στρατού.

Σημαίνει: Επί πληρωμή στρατιώτης του πεζικού στην υπηρεσία του τουρκικού στρατού. Οι γενίτσαροι αποτελούσαν ανεξάρτητο σώμα από τις τάξεις του οποίου συγκροτούνταν το πιο εκλεκτό και αξιόμαχο τμήμα της φρουράς των σουλτάνων.....¹⁰

Οι γενίτσαροι προέρχονταν, συνήθως, από χριστιανικές οικογένειες των κατακτημένων από τους Τούρκους χωρών, ή από τις τάξεις των σκλάβων (από την παιδική ηλικία) τους οποίους εκγύμναζαν και προετοίμαζαν για πόλεμο.¹¹

Σχετικά με την στολή κλπ. των Γενίτσαρων στις ελληνικές πηγές

Επάνω από τα συνήθη στρατιωτικά ρούχα οι γενίτσαροι φορούσαν μακρύ και φαρδύ χιτώνα, δύσ-χρηστο κατά κανόνα, ο οποίος, παρ' όλα αυτά, δεν εμείωνε την μαχητική τους ικανότητα. Στο κεφάλι τους στερώνταν φτερό ερωδιού το οποίο σείονταν με-γαλοπρεπώς κατά το βάδισμα.

Ο κύριος οπλισμός τους αποτελούνταν από ένα τουφέκι και μια κυρτή σπάθα.¹² Η τσόχα για την στολή των γενιτσάρων, θερινή και χειμερινή, κατά πάγια τακτική, κατασκευάζονταν στην Θεσσαλονίκη από τους Εβραίους της πόλης αυτής οι οποίοι... «έναντι της υπηρεσίας ταύτης είναι απηλλαγμένοι των συνήθων και αναγκαστικών φόρων...»¹³

Μάλιστα, οι σχετικές πληροφορίες αναφέρουν ότι η τσόχα για τις ανάγκες των στολών των γενιτσάρων κατασκευάζονταν στην Θεσσαλονίκη «κατ' αρχαίον έθιμον» και ότι για τον σκοπό αυτό είχε εκδοθεί από παλιά σχετικό σουλτανικό φερμάνι. Για την περαιτέρω επεξεργασία της τσόχας των γενιτσάρων (μετά την ύφανσή της) οι κάτοικοι των χωριών Γουμέντζα, Κρίβα και Τσέρνα Ρέκα είχαν αναλάβει την υποχρέωση να την επεξεργάζονται στα γναφεία τους (Μπατάνια, δαφεία κλπ.), για την υπηρεσία τους δε αυτή ήταν απαλλαγμένοι από τους «βασιλικούς φόρους»¹⁴

Σύγκριση (Γενίτσαρων) με τις «Μπούλες» του Ναουσαϊτικού Αποκρίάτικου Έθιμου κλπ.

Από την μελέτη και σύγκριση των προεκτεθέντων τόσο για τους γενιτσάρους και τις BULLE του αλβανικού παραδοσιακού γάμου όσο και για τους φουστανελοφόρους άνδρες που μετέχουν στο ναουσαϊτικό «μπουλιούκι»¹⁵ γνωστούς παλαιά στους Ναουσαϊούς σαν «μπούλες»¹⁶ και όχι «γενίτσαροι» προκύπτει ότι η χρήση του όρου «γενίτσαροι» αντί «μπούλες» πρέπει να γίνεται με σκεπτικισμό, παρ' όλο ότι, μεταπολεμικά, κυρίως, παρατηρείται ευρύτερη χρήση του καινοφανούς αυτού όρου.¹⁷

Είναι δέδαινο ότι κάπου υπάρχει εμπλοκή ως

προς τον χαρακτηρισμό και την ερμηνεία των δρώντων στο έθιμο αυτό. Οι φουστανελοφόροι «γενίτσαροι» (μπούλες) που, κάθε άλλο, παρά με γενιτσάρους μοιάζουν, οι μπούλες (κατά την παλαιά ορολογία) που δεν έχουν καμιά σχέση με τις «νύφες» που σήμερα αποκαλούνται «μπούλες» και πολλά άλλα, η απεμπλοκή των οποίων, προφανώς, δεν είναι έργο ευχερές.

Ο γράφων επαναλαμβάνει την άποψη ότι είναι απαραίτητη μία επανεκτίμηση και επανατοποθέτηση γύρω απ' ότα «δρώνμενα» στο ναουσαϊκό αποκρίάτικο έθιμο «ΜΠΟΥΛΕΣ» αφού, προηγηθούν, δέδαινα, συστηματικές μελέτες και έρευνες προς την κατεύθυνση αυτή.

Βιβλιογραφία - Πηγές - Σχόλια

(Οι α/Ε αριθμοί αφορούν στις παραπομπές του κειμένου)

1. α'. Στέργιου Σπ. Αποστόλου «ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΙΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (1881—1885). (Πρόξη δωρεάς εν ζωή - Διοθήκη. Ο ρόλος της μητρικής κατάρας) Περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», τεύχ. 39 Απριλίου - Ιουνίου 1987, σελ. 69—71.
β'. Στέργιου Σπ. Αποστόλου «ΤΑ ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ ΣΤΗΝ ΝΑΟΥΣΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (1873—1880). (Δύο άγνωστα ντοκουμέντα από το εθιμικό δίκαιο). Περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», τεύχ. 40 Ιουλίου - Σεπτεμβρίου 1987, σελ. 105—107.
2. Φωτοτυπία από το πρωτότυπο υπάρχει στο αρχείο μου. Σύμφωνα με εκφρασθείσα επιθυμία του κατόχου του πρωτοτύπου της Διοθήκης παραλείπεται η παράθεση των επωνύμων. Τα σημεία με σποριασμητικά στο κείμενο (το οποία δεν έχουν σχέση με κύρια ονόματα) είναι, δυσσυνήγιστα.
3. Μαχαλός = Συνοικία, γειτονιά
4. Βαχτσές = (και μπαχτσές ή μπαζές) Κήπος, χωράφι, κτήμα
5. Μπαλτανέντας = Αγροτική περιοχή της Νάουσας
6. «FJALOR I GJUHES SE SOTME SHQIPE». AKADEMIA E SHKENCAVE E R.P.S. SHQIPERISE. INSTITUTI I GJUHESISE DHE I LETERSISE. F. 196. TIRANA 1980
7. «FJALORI I GJUHES SHQIPE». INSTITUTI I SHKENCAVE. F. 51. TIRANA 1954.
8. «FJALORI I BASHKIMIT». RIBOTIM «RILINDIA». F. 58. PRISHTINA 1978. Για την ίδια περίπτωση ο αναγνώστης ή μελετητής μπορεί να αρυσθεί τα ίδια στοιχεία και στις εκδόσεις των παραπομπών 6 και 7 της παρούσης μελέτης, στις ίδιες σελίδες.
9. «KENGJE KRESHNIKE». INSTITUTI ALBANOLOGJIK I PRISHTINES. F. 374. PRISHTINA 1974.
10. «FJALORI ENCIKLOPEDIK SHQIPTAR». AKADEMIA E SHKENCAVE E R.P.S. TE SHQIPERISE. F. 434. TIRANA 1985.
11. «FJALOR I GJUHES SE SOTME SHQIPE». ό.π. σελ. 742.
12. Η εικόνα ελήφθη από τον Ε' τόμ., Μέρος Α' σελ. 179 του έργου του Κ. Παπαρηγοπούλου «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ». Έκδοση 8η, Αθήνα. (περιοστέρα για τους γενιτσάρους και τον γενιτσαρισμό στον ίδιο τόμο, σελ. 178—180 και σελ. 13—14 του Β' μέρους).

(Συνέχεια στη σελ. 22)

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο γύρω κόσμος και το όλο περιβάλλον - ΦΥΣΙΚΟ - τα αντικείμενα και φαινόμενα της φύσης, τα οποία περιστοιχίζουν στο άτομο — ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ - κάθε πολιτιστικό δημιούργημα και κοινωνικό σχήμα (οικογένεια, σχολείο, πολιτεία κ.λ.π.) και ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟ - κάθε τί το ξεχωριστό που έχει και δημιουργεί το άτομο, ώστε, ενώ δρίσγεται και ζεί στον ίδιο χώρο με άλλους, αισθάνεται, αντιλαμβάνεται

**Του Θωμά Ν. Βλαχάδη
Σχολικού Συμβούλου Π.Ε.
2ης Περιφ. Ημαθίας**

και δέχεται διαφορετικά μηνύματα από αυτούς - Ασκει επίδραση στο άτομο και το διαμορφώνει ανάλογα.

Το άτομο, βέβαια, γεννιέται με ορισμένες βιολογικές καταβολές ή προδιαθέσεις και τα όρια της ψυχοσωματικής ανάπτυξης καθορίζονται από τις καταβολές που φέρει από τη φύση του. Αλλά η ανάπτυξη αυτών των καταβολών εξαρτάται από το περιβάλλον φυσικό, κοινωνικό, ψυχολογικό, στο οποίο ζει το άτομο.

Έτσι το άτομο, με τον προικισμό που φέρει και το περιβάλλον που ζει, αποκτά την ανάλογη μόρφωση και αγωγή και διαμορφώνει την προσωπικότητά του.

Εμείς, με την εργασία μας αυτή, θα ασχοληθούμε με την οικογένεια, που είναι ο βασικότερος κοινωνικός παράγοντας της αγωγής, και την επίδραση που ασκεί αυτή στην αγωγή του παιδιού.

Β' Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η οικογένεια θεωρείται ένας από τους πιο παλιούς θεσμούς στη γη και το πρώτο φυσικό σχολείο του παιδιού.

Είναι ο πρώτος και κυριότερος παράγοντας της αγωγής του και κανένας, από τα παλιά χρόνια μέχρι τις ημέρες μας, αμφισβήτησε την αξία της.

Δεν έχει μόνο σκοπό τη διαίωνιση και διατήρηση του ανθρώπινου είδους, αλλά και την πνευματική καλλιέργεια και ηθικοκοινωνική διαπαιδαγώγηση του παιδιού.

Η οικογένεια, άλλοτε τυχαία και συννειδητα, άλλοτε ενσυνείδητα και σκόπιμα, επιδρά αποφασιστικά στη σωματική, πνευματική, ψυχική και ηθική

ανάπτυξη των παιδιών και αποτελεί τον αρχικό και βασικό παράγοντα της αγωγής.

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα εξακολουθεί να δίνει τις πρώτες γνώσεις να δάξει τα θεμέλια στη διαπλάση του χαρακτήρα και στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και γενικά να καθορίζει τη μετέπειτα εξέλιξη του ατόμου.

Η οικογένεια, με το συγκινησιακό δεσμό που συνδέει τα μέλη, με το παράδειγμα, με το μεγάλο χρονικό διάστημα που διαθέτει για επανάληψη και ενίσχυση των επιθυμητών πράξεων, επιφέρει τα αποτελέσματα που θέλει και αποτελεί το φυσικό σχολείο του παιδιού, μέσα στο οποίο υπάρχουν ευνοϊκές φυσικές συνθήκες για μάθηση.

Η οικογένεια είναι το δάθρο της κοινωνίας και το θεμέλιο του πολιτισμού ενός λαού. Είναι το θερμοκήπιο μέσα στο οποίο γεννιέται, αυξάνεται και διαμορφώνεται ο νέος άνθρωπος. Προσφέρει στο παιδί το κατάλληλο έδαφος για ικανοποίηση των συναισθηματικών του αναγκών.

Η μητρική αγκαλιά αποτελεί λιμάνι ασφάλειας και είναι το μάννα με το οποίο τρέφεται η ψυχή του παιδιού. Το μητρικό χαμόγελο είναι ο ήλιος που ζεσταίνει την ψυχή του. Η καλωσύνη και η υπομονή της είναι ο αϊθριος ουρανό που φέρνει την ειρήνη μέσα του.

Μέσα στην οικογένεια θεμελιώνεται η γλωσσική έκφραση, η εθνική και θρησκευτική συνείδηση, οι ηθικές αξίες και η προσωπικότητα του παιδιού.

Η όλη ψυχοπνευματική ανάπτυξη του παιδιού εξαρτάται, κυρίως, από την ποιότητα της όλης ατμόσφαιρας ψυχικής και πνευματικής, η οποία κυριαρχεί μέσα στην οικογένεια και την οποία αναπνέει το παιδί.

Σήμερα δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι στην ψυχοπνευματική εξέλιξη του παιδιού η επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος είναι μεγάλη και συμβάλλει τα μέγιστα στην αγωγή του, επιδρώντας στους παρακάτω τομείς:

1. Στη σωματική ανάπτυξη του παιδιού

Το παιδί γεννιέται σωματικά σκώριμο. Δεν μπορεί να αυτοσυντηρηθεί και έχει ανάγκη από προστασία και περίθαλψη.

Οι γονείς πρέπει να του εξασφαλίσουν μια υπάρκεια στις βασικές βιο-

λογικές ανάγκες (φαγητό, ύπνο, καθαριότητα κ.λ.π.).

Το παιδί, για να μεγαλώσει και να διατηρηθεί στη ζωή, έχει ανάγκη από θρεπτική και υγιεινή τροφή. Οι γονείς οφείλουν, σε συνεργασία με τον παιδίατρό τους να του εξασφαλίσουν και να του καθορίσουν ένα πλούσιο και υγιεινό διαιτολόγιο, ώστε να αναπτυχθεί σωστά και να διαπλάσει το σώμα του φυσιολογικά.

Παράλληλα με την τροφή, απαραίτητος είναι ο ήσυχος και επαρκής ύπνος, οι κατάλληλες κλιματολογικές συνθήκες και η καθαριότητα και η περιποίηση του σώματος.

Μαζί και πάλι με τον παιδίατρο, οι γονείς θα φροντίσουν για την υγεία του παιδιού, κάνοντας όλα τα εμβόλια και έχοντάς το υπό συχνή παρακολούθηση για αντιμετώπιση και πρόληψη των διαφόρων ασθενειών ή και επιδιόρθωση και εξέλιξη τυχόν σωματικών ανωμαλιών.

Το παιδί που δεν τρέφεται σωστά, που ζει σε δυνατούς θορύβους, που κάθεται αργά τις βραδυνές ώρες παρακολουθώντας τηλεόραση, που δεν παρακολουθείται από παιδίατρο με κίνδυνο να περάσει κάποια σοβαρή ασθένεια, που δεν του έγιναν κάποιες επιδιορθώσεις στη μικρή ηλικία, όταν μεγαλώσει θα έχει προβλήματα υγείας, αλλά και ψυχολογικά, γιατί δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι μόνο σε γερό σώμα μπορεί να κατοικήσει γερό πνεύμα και δυνατή ψυχή.

2. Στην πνευματική ανάπτυξη του παιδιού

Ένας από τους βασικούς στόχους κάθε οικογένειας είναι η πρόδοος των παιδιών της. Όλοι οι γονείς θέλουν να δουν τα παιδιά τους ευτυχισμένα και πετυχημένα στη ζωή. Αυτό εξαρτάται από το ίδιο το παιδί, αλλά και από τους ανθρώπους που το περιβάλλουν και που είναι οι γονείς.

Η οικογένεια χαρακτηρίζεται ως το πρώτο σχολείο, όπου το παιδί αποκτά πολλές γνώσεις και εμπειρίες, δημιουργεί τις πρώτες παραστάσεις και πλουτίζει το λεξιλόγιό του.

Ας μην ξεχνάμε, ότι το παιδί, κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του, αποκτά περισσότερες γνώσεις από όσες μαθαίνει στον υπόλοιπο χρόνο των σπουδών του.

Αυτό γίνεται, γιατί το μικρό παι-

δί έχει μεγάλη μιμητικότητα, που είναι η πρώτη μορφή μάθησης και ζωηρή ταύτιση με τα προσφιλή πρόσωπα του άμεσου περιβάλλοντός του, τα οποία έχει ως πρότυπα.

Γι αυτό οι γονείς οφείλουν να μιλούν πολύ με τα παιδιά τους και με ορθή προφορά των λέξεων. Να απαντούν στις ερωτήσεις τους με πολλές λέξεις και όχι μοναλεκτικά. Να αφηγούνται παραμύθια και ιστορίες. Να διαβάζουν ωραία εικονογραφημένα παιδικά βιβλία. Να πηγαίνουν περίπατο στην αγορά και στη φύση, ώστε να ασκηθούν στην παρατήρηση, την περιέργεια και την έρευνα.

Όλα αυτά τρέφουν το μυαλό, διευρύνουν τον πνευματικό τους ορίζοντα και καλλιεργούν την ερευνητική διάθεση και φιλομάθεια, η οποία οδηγεί στην πολυμάθεια και την πνευματική ανάπτυξη τους.

3. Στην ψυχική υγεία του παιδιού

Η πιο τρυφερή ηλικία του ατόμου είναι η παιδική. Οι γονείς πρέπει να προσέξουν ιδιαίτερα τα παιδιά τους κατά την περίοδο αυτή, ώστε να μην τραυματιστούν ψυχικά.

Μεγάλη είναι η προσφορά της οικογένειας στον τομέα της ψυχικής υγείας, γιατί η στάση τους προστά στα καθημερινά προβλήματα επηρεάζουν ανέλογα και τον ψυχικό κόσμο του παιδιού.

Πολλά συμπτώματα των ψυχικών διαταραχών οφείλονται στις συναισθηματικές σχέσεις, που επικρατούν μέσα στην οικογένεια, κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού.

Τα συναισθήματα ανασφάλειας, οι φόβοι, οι απαγορευτικές, οι επιπληξίες και η ψυχική υπερένταση των γονέων, τραυματίζουν τα παιδιά, αναστατώνουν τον ψυχικό τους κόσμο και δημιουργούν τις προϋποθέσεις για μια αρρωστημένη ψυχική εξέλιξη και για μια δυστυχισμένη ζωή.

Αντίθετα σε όποια οικογένεια επικρατεί η αγάπη, η ζεστασιά, η ενθάρρυνση, η εμπιστοσύνη, η συνεργασία και όπου το παιδί βρίσκει το δικό του κλίμα, τότε είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τα καθημερινά προβλήματα και να έχει μια ψυχική ισορροπία.

Με τη δημιουργία ευχάριστου κλίματος και την αποφυγή δυσάρεστων καταστάσεων, επιτυγχάνεται η ψυχική υγεία του παιδιού, που είναι η βάση κάθε ευτυχίας και επιτυχίας στη ζωή.

Η μέριμνα για το παιδί πρέπει να

αρχίζει πριν από τη γέννηση, γιατί κατά την ενδομήτρια ζωή του επηρεάζεται από την ψυχική διάθεση και υγεία της μητέρας του. Αλλά και όταν γεννηθεί η ψυχική υγεία πρέπει να αποτελεί φροντίδα των γονέων.

Η πιο ευαίσθητη ηλικία, που επηρεάζεται ο ψυχικός κόσμος του παιδιού, είναι η ηλικία των πέντε πρώτων χρόνων.

Στην ηλικία αυτή, κάθε ψυχικός τραυματισμός του παιδιού μπορεί να αφήσει ανεξίτηλα τραύματα σε όλη τη ζωή. Γι αυτό το παιδί τότε έχει ανάγκη από την παρουσία της μητέρας και από την αγάπη της και στοργή της.

Η εργαζόμενη μητέρα συμβάλλει ασφαλώς στην οικονομία της οικογένειας, αλλά πληρώνει τις δυσμενείς επιπτώσεις στην ψυχική υγεία του παιδιού της. Η απουσία της επηρεάζει τον ψυχικό κόσμο του παιδιού και έχουμε αργότερα παιδιά με αντικοινωνική δράση, καθώς και με τάσεις μηδενιστικές, υπαρξιστικές, ναρκομανίας, εγκληματικότητας κλπ. Μόνο η προσπάθεια που γίνεται για την ίδρυση και λειτουργία νηπιακών σταθμών, θα λύσει το πρόβλημα.

Η ζεστή, στενή και ικανοποιητική συναισθηματική σχέση και η ποσοτική και ποιοτική αλληλεπίδραση μητέρας παιδι, είναι σημαντικοί παράγοντες, που συμβάλλουν στην ψυχική ισορροπία του παιδιού.

4. Στη διάπλαση του χαρακτήρα

Το παιδί είναι ένα νέο άτομο, με αγνότητα στο σώμα και στην ψυχή. Αντιπροσωπεύει ένα καινούργιο ξεκίνημα για τη ζωή. Αποτελεί το αύριο και το μέλλον της ανθρωπότητας. Γι αυτό και η διαμόρφωσή του σε άτομο με υγιή προσωπικότητα και καλό χαρακτήρα είναι απαραίτητη.

Μέσα στην οικογένεια το παιδί θα διαπλάσσει το χαρακτήρα του. Με το καθημερινό παράδειγμα των γονέων του θα μάθει να βοηθάει τους άλλους, να σέβεται την προσωπικότητά τους και να συνεργάζεται μαζί τους.

Το αποτελεσματικότερο μέσο, για να πετύχουν αυτά οι γονείς, είναι η αγάπη, η στοργή και η κατανόηση. Καμιά επίδραση δε θα μπορέσουν ποτέ οι γονείς να ασκήσουν στο παιδί τους, αν δεν μπορέσουν να του εμπνεύσουν την αγάπη και τη στοργή. Αυτά είναι τόσο απαραίτητα, όσο και η καθημερινή τροφή.

Η αγάπη τους, οι καλές σχέσεις

και κυρίως η σωστή στάση και συμπεριφορά τους διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό το χαρακτήρα του παιδιού τους.

Αυτή η ζεστή ατμόσφαιρα και το σωστό περιβάλλον δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη διάπλαση ενός καλού χαρακτήρα. Γι αυτό πολύ σοφά είναι τα λόγια: «Για να ζεστάνεις τους άλλους, πρέπει να έχεις ο ίδιος τον ήλιο μέσα σου».

Αντίθετα εκεί που λείπει η αγάπη, η στοργή, η ήρεμη και αρμονική συζυγική ζωή, εκεί που επικρατούν δυσμενείς οικογενειακές συνθήκες, εκεί που υπάρχει αλλοπρόσκληση μεταχείριση εκ μέρους των γονέων και υπερπροσασσία, τα παιδιά είναι αγενή, ανυπάκουα, επιθετικά, χωρίς πρωτοβουλία και δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα της ζωής.

Για να διαπλάσσει το χαρακτήρα του το παιδί σωστά, δεν είναι αρκετή μόνο η απλή παρουσία των ενηλίκων. Χρειάζεται να υπάρχει ψυχικός δεσμός, ποικιλία ερεθισμάτων, ζεστό περιβάλλον, άψογη συμπεριφορά και σωστά παράδειγμα.

5. Στην κοινωνικοποίηση του παιδιού

Η οικογένεια αποτελεί τη βάση και την αρχή της ευρύτερης κοινωνίας. Σαν πρωταρχικό κύτταρο της κοινωνίας συντελεί στην κοινωνικοποίηση του ατόμου, ώστε αυτό να ενταχθεί ομαλά στο κοινωνικό σύνολο και να συμβάλει στην πρόοδο και ευημερία του.

Η οικογένεια αποτελείται από ορισμένα μέλη με κάποιο ρόλο (πατέρας, μητέρα, αδέρφια κλπ.). Υπάρχει κάποια δομή και οργάνωση (πατριαρχική, συζυγική). Υπάρχουν κάποιοι στόχοι και επιδιώξεις (πλουτισμός, κοινωνική προβολή). Υπάρχει κάποια στάθμη κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική. Υπάρχει κάποια ηθική και κάποια ιδανικά. Μεταξύ των μελών της δημιουργείται μια στενή διαπροσωπική σχέση και μια αλληλεξάρτηση με αμοιβαίες υποχρεώσεις.

Μέσα σε όλες αυτές τις καταστάσεις αναπτύσσεται το παιδί. Συμμετέχει στις χαρές, τις λύπες, τις επιτυχίες και αποτυχίες της οικογένειας. Καλλιεργεί τις πρώτες κοινωνικές αρετές. Νοιώθει τις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους. Ζει σε ένα κλίμα συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλtruισμού. Ετσι συνθίζει να αντιμετωπίζει τις καταστάσεις αυτές, να αντιλαμβάνεται τον κόσμο και να προετοιμάζεται για την αυριανή ζωή με-

στα στην κοινωνία.

Μέσα στην οικογένεια το παιδί καταλαβαίνει, ότι ο ένας έχει ανάγκη του άλλου και ζυμώνει το εγώ με το σύ, το προσωπικό με το κοινωνικό στοιχείο.

Με την παροχή ευκαιριών στο παιδί, για απόκτηση φιλίας με τους συνομηλίκους, για συνεργασία, για ομαδικά παιχνίδια, για συζητήσεις, αλλά και για σεβασμό της ιδιοκτησίας, της δικαιοσύνης και της προσωπικότητας του άλλου, οι γονείς δημιουργούν τη βάση και τη δομή μιας υγιούς κοινωνικής αγωγής.

Η σχέση των ιδίων των γονέων, όταν είναι ισορροπημένη και ολοκληρωμένη, όταν ζουν με αρμονία, με κατανόηση, με σεβασμό και αγάπη, δίνουν ασφάλεια και σιγουριά στο παιδί και μια αίσθηση και αντίληψη των ευεργετημάτων της συμβίωσης των ατόμων.

Γενικά με τη βίωση όλων των κοινωνικών σχέσεων και αρετών, οι οποίες είναι απαραίτητες για την ομαλή συμβίωση των ανθρώπων, κοινωνικοποιείται το παιδί.

Αντίθετα άτομα, που είχαν περιορισμένες προσωπικές σχέσεις στα πρώτα χρόνια της ζωής τους, που απέφευγαν να συνάψουν κοινωνικούς δεσμούς, που ήταν κλεισμένα στο καβούκι τους, που είχαν το συναίσθημα της ανασφάλειας έντονο και αυτά που γνώρισαν τη γελοιοποίηση και τον εξευτελισμό, έγιναν αντικοινωνικά και έζησαν στην μόνωση.

6. Στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου

Το άτομο, με την καθιέρωση του πενήντημου, απελευθερώθηκε περισσότερο από την αφορητή πίεση της εργασίας και απέκτησε περισσότερο χρόνο ελεύθερο. Πώς, όμως, θα τον αξιοποιήσει το χρόνο αυτό καλύτερο ο άνθρωπος, ώστε να μη γίνει άγχος και ανία, αλλά ευλογία;

Από πολλούς πιστεύεται, ότι η απάκωση είναι πάντα ευχάριστη και η εργασία δυσάριστη. Αλλά η αλήθεια είναι, ότι ο άνθρωπος αναζητά και την εργασία και την ανάπαυση με την ψυχαγωγία, γιατί και οι δυο αυτές μορφές συμπληρώνουν τη σωστή ζωή.

Βλέπουμε, συχνά, σήμερα τους περισσότερους νέους να περνούν τον ελεύθερο χρόνο στα σκοτεινά μέρη κάποιου κλαμπ ή μπαρ ή ντίσκο, μέσα σε μια αποπνικτική ατμόσφαιρα από τους καπνούς του τσιγάρου και ανά-

μεσα στις παγίδες του λευκού θανάτου.

Αλλά και πολλοί ενήλικες, ψυχαγωγούνται παθητικά σε χώρους κλειστούς, νιώθοντας λίγη χαρά και περισσότερη ανία, γιατί όλοι αυτοί δεν είχαν μάθει από μικρά παιδιά να χρησιμοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους πιο θετικά και δημιουργικά.

Η σωστή χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου πρέπει να αρχίζει από μικρή ηλικία, με την καθοδήγηση των γονέων και ανάλογα με τα διαφέροντα των παιδιών.

Οι γονείς οφείλουν να διοργανώνουν ψυχαγωγικές εκδηλώσεις στα παιδιά τους για καλύτερη χρήση του ελεύθερου χρόνου, σύμφωνα, όμως, με τις προτιμήσεις τους, γιατί ότι αρέσει στους ίδιους, δεν είναι ανάγκη να αρέσει και στα παιδιά. Πάντως, εκείνο που πρέπει να προσέξουν είναι, να συμμετέχουν στην ψυχαγωγία τους, όταν το προτείνουν τα ίδια παιδιά και όχι όταν θέλουν οι ίδιοι.

Η καλύτερη ψυχαγωγία για τα παιδιά είναι το παιχνίδι. Αυτό ανταποκρίνεται στην παιδική κινητικότητα και ικανοποιεί μια εσωτερική ανάγκη.

Με το παιχνίδι τα παιδιά καλλιεργούν τις ικανότητές τους, τις δεξιότητες και ισχυρίζονται στη συνεργασία. Μαθαίνουν να σκέφτονται δημιουργικά και να πλουτίζουν την πείρα τους.

Μια ξεχωριστή γωνιά για παιχνίδι, όπου θα έχουν όλα τα παιχνίδια, θα είναι η καλύτερη λύση, γιατί έτσι θα αισθάνονται ευχάριστα μέσα στο σπίτι, δε θα κάνουν αταξίες, θα σέβονται τον υπόλοιπο χώρο και θα καταλάβουν, ότι το διαμέρισμά είναι αγαθό όλης της οικογένειας και καθένας το σέβεται, με τον όρο ότι ανήκει, επίσης, σε όλους τους άλλους.

Οι παιδικές συντροφιές και τα παιδικά πάρτυ, κατάλληλα οργανωμένα, συμβάλλουν στην καλή χρήση του ελεύθερου χρόνου, την κοινωνική ωριμότητα και την ανάπτυξη των κοινωνικών αρετών.

Οι επισκέψεις σε παιδικές χαρές, Μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους και οι επιδόσεις σε διάφορα σπορ βοηθούν στη χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου εποικοδομητικά.

Τέλος, επειδή στην παιδική ηλικία και μάλιστα στην προεφηβική, υπάρχει έντονο αναγνωστικό ενδιαφέρον, ως τροφοδοτήσουν τα παιδιά τους οι γονείς με ελκυστικά ελεύθερα αναγνώσματα, για να πλουτίσουν τις γνώσεις τους, να κατανοήσουν έννοιες και

ιδέες και να ψυχαγωγούνται κατά τον ελεύθερο χρόνο τους.

7. Στην προετοιμασία του παιδιού για τη φοίτηση στο σχολείο

Πολύ μεγάλη σημασία για τη μετέπειτα σχολική πρόοδο έχει η προετοιμασία του παιδιού για την είσοδό του στο σχολείο. Οι γονείς πρέπει να βοηθήσουν για την καλή προσαρμογή του στο σχολικό Περιβάλλον.

Το παιδί, με την είσοδό του στο σχολείο, μπαίνει σε μια άλλη κοινωνία, μεγαλύτερη, άγνωστη και ξένη. Φεύγει από το γνωστό περιβάλλον του σπιτιού και από τους γονείς και μπαίνει σε ξένα παιδιά και δασκάλους. Γι' αυτό νοιώθει ανασφάλεια και φόβο. Η προσαρμογή του δυσκολεύεται ακόμη περισσότερο, γιατί στο σχολικό περιβάλλον απαιτείται τάξη, πρόγραμμα, πειθαρχία, εργασία κλπ.

Τη δύσκολη αυτή προσαρμογή χειροτερεύει και η αψυχολογητή ενέργεια εκ μέρους της οικογένειας. Οι γονείς γίνονται από τα σωφρονισμούς τα παιδιά τους, όταν κάνουν αταξίες, τους δημιουργούν την ιδέα ότι το σχολείο είναι τόπος τιμωρίας και όχι χαράς, αγάπης και πρόόδου.

Οι γονείς δεν επιτρέπεται να φοβρίζουν τα παιδιά τους και να παρουσάζουν το σχολείο ως φόβιτρο, αλλά πρέπει να τα προετοιμάζουν να δεχθούν το σχολείο ως χώρο ευχάριστο και πολύ χρήσιμο για τη ζωή τους.

Έτσι η είσοδος στο σχολείο θα είναι ανώδυνη, η προσαρμογή τους εύκολη και η σχολική τους επίδοση σίγουρη και μόνιμη.

8. Στη συνεργασία με το σχολείο

Επειδή η οικογένεια και το Σχολείο είναι οι βασικότεροι παράγοντες της αγωγής του παιδιού, η συνεργασία τους κρίνεται απαραίτητη, γιατί υπάρχουν πολλά κοινά και παίκλα ψυχολογικά, κοινωνικά και μαθησιακά προβλήματα.

Μέσα σε ένα κλίμα εμπιστοσύνης, συνέπειας και αμοιβαίου σεβασμού, χρειάζεται, ο μέν δάσκαλος να γνωρίσει το ιστορικό του παιδιού, τις στάσεις και τις απόψεις των γονέων για το παιδί τους, οι δε γονείς να δεχθούν τις παιδαγωγικές απόψεις του δασκάλου για τη σωστή αντιμετώπιση της συμπεριφοράς των παιδιών

τους, για τη βοήθεια των εργασιών στο σπίτι, για τη συμβολή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής και για τη μεγάλη σημασία της υποχρεωτικής φοίτησης των παιδιών τους στο σχολείο.

Ετσι το παιδί θα βοηθηθεί στο να ανασπυχθεί σωστότερα, να μορφωθεί καλύτερα και να προετοιμαστεί πληρέστερα για τη ζωή.

9. Στη βοήθεια

των σχολικών εργασιών

Πολλά έχουν λεχθεί για την αξία, το νόημα, τη θέση, τη μορφή και την έκταση των σχολικών εργασιών στο σπίτι.

Πρέπει, όμως, να έχουμε υπάψει μας, ότι χώρος καθαρά μάθησης είναι το σχολείο.

Η σχολική δουλειά πρέπει να αρχίζει και να τελειώνει στο σχολείο.

Οι εργασίες στο σπίτι δεν αντικαθιστούν το σχολικό μάθημα, αλλά το συμπληρώνουν, βοηθώντας το μαθητή να το τυπώσει καλύτερα, αφού το μελετήσει και να εφαρμόσει αυτό που έμαθε στο σχολείο.

Δεν πρέπει να μεταβάλλεται το σπίτι σε σχολείο. Δεν είναι σωστό να αφαιρείται χρόνος από το παιχνίδι του παιδιού, υποχρεώνοντάς το να κάνει αναπαραγωγική εργασία σαν τιμωρία. Δεν πρέπει οι δάσκαλοι να υποχρεώνουν τους γονείς να διασέτουν πολύ χρόνο για βοήθεια των παιδιών τους, και την άλλη μέρα να αφαιρείται πολύτιμος χρόνος από την κύρια διδασκαλία, για να ελεγχθούν οι εργασίες.

Επειδή, όμως, λόγοι παιδαγωγικοί, το να συνηθίσει το παιδί σε ένα πρόγραμμα εργασίας μόνο του, διδακτικοί, το να εμπεδώσει τα μαθημένα και να επεκτείνει τη μάθηση, και ψυχολογικοί, το να έχουν οι γονείς μια επαφή άμεση με την πρόοδο των παιδιών τους και έναν σύνδεσμο με το σχολείο, επιβάλλουν, ώστε, τα παιδιά να κάνουν κάποιες εργασίες στο σπίτι, ανάλογα με την ηλικία και τις ικανότητές τους, οι εργασίες αυτές πρέπει να είναι δημιουργικές, ενδιαφέρουσες, ποικίλες και ερευνητικής φύσης, ώστε οι μαθητές να εργάζονται με όρεξη, μόνοι τους και όχι με καταπίεση και την επίδραση των γονέων τους.

Μια δική τους γωνιά στο σπίτι, ένα δικό τους μέρος μόνοι, με όλα τα μέσα που χρειάζονται (βιβλία, εγκυκλοπαίδειες, χειροτεχνικά εργαλεία), είναι απαραίτητο για την εκτέλεση των εργασιών.

Δεν πρέπει οι γονείς να διακόπτουν την εργασία του μαθητή και η βοήθειά τους να γίνεται με λιγδολογή υποδείξη και με αντικειμενική καθοδήγηση. Ποτέ όμως να κάνουν τις εργασίες οι ίδιοι ή να δίνουν τις λύσεις ολοκληρωτές.

Οι γονείς πρέπει να γνωρίζουν, ότι οι εργασίες που ανατίθενται στο σπίτι επί μονίμου δάσους, είναι ένα κείμενο για ανάγνωση, ορισμένες λέξεις για ορθογραφία, γράφω και μαθαίνω, το γραμματικό φαινόμενο που διδάχθηκε, καθώς και όλα τα άλλα μαθήματα της ημέρας (Ιστορία, Θρησκευτικά, εμείς και ο κόσμος, ερευνώ το φυσικό κόσμο, κοινωνική και πολιτική αγωγή, Μαθηματικά κλπ.), ανάλογα με το ωρολόγιο πρόγραμμα.

Γ' ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από όσα είπαμε παραπάνω φαίνεται, ότι η οικογένεια ασκεί μεγάλη παιδαγωγική επίδραση στην ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών της και οι γονείς διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην αγωγή και την εκπαίδευση των παιδιών τους, με τη φροντίδα τους για τη σωστή διολογική και πνευματική ανάπτυξη, για την καλή ψυχική υγεία και τη διάπλαση του χαρακτήρα, για την ομαλή κοινωνικοποίηση, καθώς για την καλή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και τη σωστή βοήθεια και συμπαράσταση κατά τη φοίτησή τους στο σχολείο.

Ετσι τα παιδιά φθάνουν σε ικανοποιητικό επίπεδο πνευματικής ωριμότητας, κοινωνικοποίησης και εξελίσσονται σε μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Είναι αλήθεια ότι ο θεσμός της οικογένειας, περνά μια σοβαρή κρίση, αλλά είναι ανάγκη να περιφρουρηθεί από τις διαδρωτικές και διαλυτικές τάσεις που επικρατούν σήμερα και να αποδείξει πραγματικός μορφωτικός παράγοντας.

Για να μπορέσουν οι γονείς να ανταποκριθούν, με περισσότερη επιτυχία στο ρόλο τους, πρέπει να μορφώνονται, να μελετούν σχετικά βιβλία με την παιδική ηλικία και την ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού, να παρακολουθούν διαλέξεις ειδικών επιστημόνων (παιδαγωγών, ψυχολόγων, κοινωνιολόγων κλπ.) και να συνεργάζονται με τους δασκάλους των παιδιών τους.

Γενικά η οικογένεια, όταν δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις, παρακολουθεί τις εξελίξεις της επιστήμης της αγωγής, συνεργάζεται με τους ειδικούς και δίδει όλες τις κοινωνικές σχέσεις και αρετές, προσφέρει θετικό έργο στον τομέα της αγωγής και μόρφωσης των παιδιών της και διασπλάθει τα παιδιά της σε σωστούς ανθρώπους.

Δ' ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δημητρίου Τσουρέκη - Σύγχρονη Παιδαγωγική - Αθήνα - 1981.
2. Μηνά Παπάζογλου - Σχέσεις σχολείου οικογένειας - Αθήνα - 1984.
3. Ι. Ν. Χαραλαμπίδου - Εθνική Παιδαγωγική - Αθήνα - 1971.
4. Τριαντ. Τριανταφύλλου - Θέματα Ψυχολογίας - Αθήνα - 1979.
5. Περιοδικό - Σχολείο και Ζωή.
6. Αναλυτικά προγράμματα και διδακτικά βιβλία - Ο.Ε.Δ.Β.

Ποικίλα λαογραφικά (Συνέχεια από τη σελ. 18)

13. ό.π. Μέρος Α', σελ. 181.
14. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - «ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ» 1895—1912, Α' Έκδοση Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. Επιμέλεια Ι.Κ. Βαδραβέλλη, σελ. 194. Θεσσαλονίκη 1952.
15. ό.π. σελ. 27—28 και 73—74.
16. Μπουλίσκι = ομάδα η οποία αποτελείται από τις μπουλες. Δεν υπάρχει τυμολογική σχέση.
17. Βλ. σχετικά «ΟΙ ΜΠΟΥΛΕΣ ΠΡΙΝ ΕΞΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ» - Ανομήσεις του Δημήτρη Αγοραστό (παλιός μπουλός) όπου αναφέρεται επί λέξει: «Από μικρά παιδιά μαθαίνουμε τους χορούς για να ντυθούμε σαν μεγαλώσουμε μπουλες» Περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», τεύχ. 1. Ιανουαρίου - Μαρτίου 1979, σελ. 13.
18. Άλλη άποψη, σύμφωνα με την οποία «γιανίταρος» είναι ο φουστανελαφόρος άνδρας του μπουλουκιάου και «μπούλα» η «νύφη» του μπουλουκιάου, με εκτεταμένη αναφορά στα «δρώμενα» του αποκριάτικου ναουσαϊκού εθίμου βλ. στο προαναφερόμενο περιοδικό, στο ίδιο τεύχ. σελ. 14—15. (Δημητρίου Μηδίου «ΟΙ ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»).

κ. Ε. Βακαλόπουλος, ο ιστορικός του νέου Ελληνισμού

Ομιλία στην αίθουσα διαλέξεων της Ε.Μ. Σπουδών.

γαπητοί φίλοι,

Είναι πολύ δύσκολο, όσο και τιμηκό, το έργο που μου ανατέθηκε (από Δ.Σ. της Μακεδονικής Φιλεκαπαιδευτικής Αδελφότητας) και ανέλαβα, δηλαδή να παρουσιάσω, στη διάρκεια μιας ώρας, το πολύτομο και πολύτιμο έργο του κορυφαίου και πρύτανη των νυν Ελλήνων ιστορικών, ομότιμου

Του
Δικηγόρου
Γεωργίου Χ. Χιονίδη

καθηγητή της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, κ. Απόστολου Ε. Βακαλόπουλου. Και τούτο, γιατί είναι χιλιάδες οι σελίδες των ιστορικών μελετών του, στις οποίες φωτίζονται πολλά θέματα της ιστορίας της Ελλάδας και ιδιαίτερα της Μακεδονίας και της Βόρειας Ελλάδας, κυρίως για την περίοδο από 1204 μέχρι και τις ημέρες μας.

Για να γίνει αντιληπτός ο όγκος της βιβλιογραφικής παραγωγής και της εισφοράς του τιμώμενου, αρκεί να σημειωθεί ότι στον τιμητικό τόμο «Παγκαρπία μακεδονικής γης», ο οποίος εκδόθηκε από την Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, το 1980, αναφέρονται 28 αυτοτελή έργα του, που κυκλοφόρησαν από το 1939 (με πρώτη εργασία, την τόσο πρωτότυπη και κλασική, αναντικατάστατη μέχρι σήμερα, για τους «Πρόσφυγες και (το) προσφυγικό ζήτημα κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν του 1821» μέχρι το 1980, όπως και 78 άλλες, μικρότερες μελέτες, οι οποίες δημοσιεύθηκαν, σε επιστημονικά περιοδικά και σε πρακτικά συνεδρίων, από το 1935 και ύστερα. Από τότε προστέθηκαν και άλλα αυτοτελή βιβλία, όπως η εξαιρετική και πολύ ενδιαφέρον βιβλίο «Ο χαρακτήρας των Ελλήνων» (1983), η «Ιστορία της Θεσσαλονίκης», στη νέα γραφή της (1983), και οι ΣΤ', και, τελευταία, Η' τόμοι της «Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού» και άλλες, δικές μελέτες σε επιστημονικά περιοδικά κ.ά. Και μόνη η μνημόνευσή των τίτλων όλων των εργασιών, με ή χωρίς, έστω και δωρική, αναφορά στο εριεχόμενό τους, δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί στα περιορισμένα, χρονικά, όρια αυτής της παρουσίασεως.

Όμως, η διαπίστωση αυτή δίδει το μέτρο όχι, μόνο, της δυσκολίας ενός παρόμοιου εγχειρήματος, αλλά και του πολύ εντυπωσιακού (για να μη χρησιμοποιήσω τη λαϊκίζουσα πια έκφραση «καταπληκτικού») και μοναδικού πνευματικού έργου του κ. Απόστολου Βακαλόπουλου.

Έτσι, γίνεται αναγκαίο να περιορισθεί η σημερινή παρουσίαση σ' ένα, μόνο, έργο του συγγραφέα, στην «Ιστορία του Νέου Ελληνισμού». Τούτο επιβάλλει η προαναφερθείσα ανάγκη και δεν σημαίνει, ότι υποτιμάται το υπέροχο έργο του κ. καθηγητή, όπως (εκτός από τα προαναφερθέντα βιβλία) η μοναδική, στην ελληνική ιστοριογραφία, μελέτη του για «Τα ελληνικά στρατεύματα του 1821» (1948 και φωτο-

μηχανική επανέκδοση του 1970), για την «Ιστορία της Θάσσης», για τις «Προσφυγικές εγκαταστάσεις στην περιοχή της Θεσσαλονίκης» (1955), σε συνεργασία με τον καθηγητή κ. Μ. Μοραβελάκη, η σπουδαία «Ιστορία της Μακεδονίας» (1969), στην περίοδο 1354—1833 (η οποία εκδόθηκε, το 1973, και στην αγγλική γλώσσα) και η «Νέα Ελληνική Ιστορία» (1979), για την περίοδο 1204—1375, η οποία κυκλοφόρησε πρώτα σε γαλλική γλώσσα (το 1974), ύστερα στην ελληνική μετά στα γερμανικά (το 1985) και με βάση την έκδοση τούτη, πάλι, τελευταία, και σε δεύτερη ελληνική έκδοση (1987), η οποία είναι συμπληρωμένη και εκτείνεται μέχρι και το 1985. Είναι μια εκλαϊκευμένη αλλά έγκυρη επιτομή της α-

κτόμευς «Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού».

Τέλος, πιστεύω ότι πολύ ενδιαφέρον και πρωτοτυπία εμφανίζει και το περιεκτικό βιβλίο του για «Τα κάστρα του Πλαταμώνα και της Ωριάς (των) Τερμπών και για τον τεκέ του Χασάν Μπαμπά» (1972). Προσάναφερα, όμως, ότι δεν είναι δυνατή και πρακτικά ωφέλιμη, ακόμα και η απλή αναφορά, μόνο, όλων των ιστορικών έργων του κ. Βακαλόπουλου.

2. Ας ασχοληθούμε, λοιπόν, με την «Ιστορία του Νέου Ελληνισμού»:

Είναι γνωστό ότι υπήρχε, και υπάρχει ακόμα, διχογνωμία, τόσο για την έναρξη, όσο και για τη λήξη των Βυζαντινών Χρόνων, όπως και για τη σχέση των Βυζαντινών και των Ελλήνων (των Αρχαίων και των Νεοελλήνων). Επίσης, είναι δεδομένη και η σχετική συζήτηση και αμφισβήτηση για τη συνέχεια ή μη του Ελληνισμού στο διάστημα των 2700—3000 «ιστορικών χρόνων». Ακόμα, αμφιλεγόμαστε πολλά γύρω από τις λέξεις Έλληνας και Ρωμαίος, δηλαδή για το πότε εμφανίστηκαν και για τη σχέση μεταξύ τους, όπως και για την έννοια, με την οποία χρησιμοποιήθηκαν στο διάβα των χρόνων. Στα πλαίσια τούτων των επιστημονικών συζητήσεων (όπου και οι πολιτικές και οι εθνικιστικές σκοπιμότητες έπαιξαν και συνεχίζουν να παίζουν σπουδαίο ρόλο) εντάσσεται και το πρόβλημα περί του χρόνου της εμφάνισης και της σφαιρικής του Νέου Ελληνισμού και, συνεπώς, και της εξιστορήσεως των τυχών του.

Για το πρόβλημα τούτο χύθηκε πολύ μελάνι, κυρίως μετά το 1830, οπότε εκδόθηκε το πρώτο σχετικό βιβλίο του γλωσσού σ' όλο μας περιβόητου Γερμανού ιστορικού, Ιακώβου - Φίλιππου Φαλλμερϋέερ, ο οποίος είναι ο πρώτος, που ανέπτυξε, οπωσδήποτε δε αυστηματοποίησε, τη θεωρία, σύμφωνα με την οποία οι Νεοέλληνες (όπως και οι Έλληνες της εποχής του), δεν ήσαν καθαρόαιμοι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων αλλά, κυρίως, Σλάβων και Αλβανών. Και αυτή την άποψη του συνέχισε να υποστηρίζει και σε μεταγενέστερες μελέτες του. Το αξιοπρόσεκτο είναι ότι ο απόηχος εξοκολούζει να ακούγεται και να απασχολεί τους Έλληνες και ξένους ιστορικούς και μέχρι σήμερα, δηλαδή για 158 χρόνια, αν και αμφισβητήθηκε ζωηρά η ορθότητά της, με σπρόνταχτα στοιχεία (της ιστορίας, γλωσσολογίας, γραμμασιολογίας, ανθρωπολογίας, λαογραφίας κ.τ.

λ.), από πλήθος επιστημόνων, δικών μας και αλλοδαπών, οι οποίοι την αντιπολέμησαν πετυχημένα και παύπλευρα.

Όπως συμβαίνει, όμως, στη ζωή, συχνά (και έλεγαν και οι αρχαίοι Έλληνες) «Ουδέν καλόν αμιγές κακού», και το αντίστροφο, γιατί η, εξωπραγματική, αντιεπιστημονική και, οπωσδήποτε και αναμφισβήτητη εξαιρετικά επικρατική, θεωρία του Φαλλμερϋέερ ανάγκασε τους άλλους ιστορικούς να ασχοληθούν, νωρίτερα (απ' ό,τι θα περιμέναμε κανέναν, αλλιώς) και πιο προσεκτικά, με την κατογωγή των Νεοελλήνων.

Ο Τυρολέζος ιστορικός, πόντως, γένικευσε ή ερμήνευσε εσφαλμένα μερικά αποσπασματικά κείμενα (πολλά από τα οποία αποδείχθηκαν πλαστά, σφαγή ή λασθμένα) και παρασύρθηκε, ακόμα, και από το γεγονός ότι είχε πέσει στην παγίδα να φορέσει τη γυαλιά του 5ου π.Χ. αιώνα, ζητώντας να ανακαλύψει, να δει, να ερευνήσει και να συγκρίνει δυο ανόμοιες καταστάσεις, δηλαδή τη φυσιολογική κοινωνία - οικονομία, την ανασπυγμένη, ευνομούμενη πολιτεία της πατρίδας του (της Βαυαρίας και αδόκληρης της Γερμανίας) και γενικότερα της «φωτισμένης» Ευρώπης με την εμπολέμη, ακόμα, και απορροσώμενη από τη διχόνοια, αναρχούμενη και αναργάνωτη μικρή Ελλάδα, η οποία έκανε τα πρώτα βήματα (μπρός ή, συχνά, και πίσω ακόμα) του ελεύθερου βίου της, μετά δουλεία 4 αιώνων. Το ίδιο λάθος, άλλωστε, έκαναν και πολλοί άλλοι, ξένοι επισκέπτες της, τότε, Ελλάδας, με αποτέλεσμα να απογοητευθούν.

Όπως δε ήταν επόμενο, στα πλαίσια αυτής της αντιρρητικής προσέθεσης τους απασχόλησε, ιδιαίτερα, τους ερευνητές - μελετητές, το ερώτημα, πότε εμφανίζεται η νέα μορφή του Ελληνισμού, ο Νέος Ελληνισμός, γιατί, όσο είναι βέβαιο ότι οι σημερινοί Έλληνες είναι γνήσιοι (αλλά σύγχρονοι απόγονοι) των αρχαίων προγόνων τους, τόσο είναι επίσης, αληθινό, ότι παρουσιάζουν τούτοις τις διαφορές, τις οποίες εμφάνισαν και όλοι, οι άλλοι, οι λοιποί, λαοί στο πέρασμα των αιώνων, κυρίως εκείνοι, οι οποίοι έτυχε να έχουν μίον πολυκύμαντη ζωή, στο χωνευτήρι του χρόνου, όπως συνέβηκε με τον ελληνικό λαό, ο οποίος σκλαβώθηκε πρώτα από τους Ρωμαίους (όσοι από την κατοική επίδρασή του σε τούτους, ιδίως στον πνευματικό τομέα, στην ευρεία έννοιά του), ύστερα έζησε σε μια μετα-

βατική περίοδο, του εξελληνισμού της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και του εκχριστιανισμού, στην αρχή, και του ίδιου, στα πρώτα βυζαντινά χρόνια, οπότε μία δεκάδα άλλων λαών επέδραμε συνέχεια εναντίον του, με τις συνεπόμενες, πολυποικίλες αλληλοεπιδράσεις και, τέλος, σκλαβώθηκε — όπως σημειώθηκε — από τα πνευματικά βάρβαρο αλλά ανθρωπολογικά δυνατά και θρησκευτικά φανατισμένα, Τουρκοβυζαντινά φύλα.

Ο ελληνικός λαός του 19ου αιώνα δεν ήταν, σ' όλο τούτο το διάστημα, κλεισμένος σε αεροστεγή γυάλα, ούτε σε μουρική κατάσταση σε ασύλητους τάφους της τρισηχίλιετούς ιστορίας του, ώστε να μπορεί να είναι ή να δείχνει απόλυτα αμιγής και τέλει όμως με τους αρχαίους Έλληνες, άσχετα από το γεγονός ότι και εκείνοι παρουσίαζαν αειδολογες και πολλές διαφορές μεταξύ τους, στις πόλεις - κράτη, του, τότε, αρχαίου κόσμου. Οι λαοί, λοιπόν, και από ανθρωπολογική - εθνολογική άποψη, εξελίσσονται, επδρούν στους άλλους και δέχονται επιδράσεις από αυτούς, αλλά το προζύμι, ο πυρήνας και η «ειδοποιός διαφορά» του καθένα μένουν αναλλοίωτα, στα βασικά και κύρια χαρακτηριστικά τους, ότι, δηλαδή συμβαίνει και με τη γλώσσα, τη λογογραφία, το ήθη - έθιμο, τον πνευματικό και τεχνικό πολιτισμό κ.τ.λ., που όμως, εξελίσσονται, επίσης.

Αυτή είναι η πραγματική, ιστορική αλήθεια, μακριά από οποιοδήποτε παραμόρφωση, η οποία προσπαθεί να εξηγηρήσει άλλους σκοπούς. Η νηφάλια και στο βάθος έρευνα έχει βγάλει το πιο πάνω, τελικά συμπεράσματά της.

Στον τομέα αυτόν, άξια λόγου υπήρξε η συμβολή και της ελληνικής ιστορικής επιστήμης. Ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος, ο Κωνσταντίνος Παλαρρηγόπουλος, ο Κωνσταντίνος Σάθας και ο Επομενώνδης Κυριοκίδης για να μνημονεύσουμε τους σπουδαιότερους, το 19ου αιώνα) και άλλοι, νεώτεροι, ιστορικοί πρότειναν ως σφαιρική της διαμορφώσεως του Νεοελληνισμού το έτος 1204, σημοδιακή χρονιά, μια και τότε, αλώθηκε η Κωνσταντινούπολη από τους — δήμεν — σκουροφόρους αλλά στην πραγματικότητα χρυσοθήρες Φράγκους και ο Ελληνισμός αποτραβήχτηκε και επέζησε στην περιφέρεια, όπου και περιορίστηκε η οργανωμένη κρατική οργάνωσή του, στο βασίλειο της Νίκαιας και στο Δεσποτάτο της Ηπείρου, κυρίως, όπως και στην Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας (των Κο-

μητών), στο Δεσποτάτο του Μοράβια, κατά δεύτερο λόγο.

Τότε, κυρίως, αρχίζει να παρατηρείται η εθνική αφύπνιση των Νεοελλήνων, οι οποίοι συνειδητοποιούν ότι κινδυνεύουν από τους αλλόφυλους και αλλόθρησκους επιδρομείς και έτσι αναβιώνει ή Εναθνημιουργείται (και σιγά-σιγά ολοκληρώνεται) η εθνική συνείδησή τους, ως μιάς, διαφωρετικής εθνότητας, η οποία είναι η νέα μορφή του περικύουσου λαού της αρχαίας εποχής. Η φυλετική τούτη καταγωγή, τους διαχωρίζει από τους λοιπούς λαούς, ενώ η ορθοδοξία τους διαφοροποιούσε, ακόμη περισσότερο, από τους δυτικούς επιδρομείς. Η εθνική συνείδηση ωρίμασε στα επόμενα χρόνια. Και μπορεί, βέβαια, τα γεγονότα αυτά να μη μπόρεσε να σώσει τελικά τον Ελληνισμό από τον βόρβρονον, πολεμοχαρή, φανατισμένον και ξεκούραστον Τούρκο επιδρομέα, αλλά τον βοήθησε για να βρει οριστικά την εθνική ταυτότητά του, να διαισθανθεί τον κίνδυνο, τον οποίον διέτρεχε και έτσι τον ώθησε να οργανωθεί γύρω από την Ελληνική Κοινότητα και την Εκκλησία, ώστε να μείνει η εθνική του συνείδηση ως άσβεστη φλόγα, για τέσσερες αιώνες, και ύστερα να αναγεννηθεί ο Ελληνικός λαός από τη στάκτη του, αποδεικνύοντας την ακατάλυτη συνέχεια του Ελληνικού Έθνους, μετά από τόσα πολύχρονα και ανεπίπλευτα περιπέτειες.

Όλα αυτά ήσαν, βέβαια, δεδομένα και γνωστά και στο παρελθόν αλλά η προσοχή, τότε, των (Ελλήνων και ξένων) ιστορικών εξαντλούνταν, συνήθως, στην επιθυμία τους να αποδείξουν, κυρίως, τη συνέχεια της ελληνικής φυλής και της ιστορίας της, έχοντας (άμεσα ή έμμεσα) ως σημείο εκκινήσεως ή αναφοράς τη θεωρία - άποψη του Φολκμεράυερ και γι' αυτό κατέπειναν, ιδίως, στο να αποδείξουν το λάθος της, γράφοντας επιθετικά - αντιρρητικά ή και απολαγνυτικά κείμενα. Έτσι, αναζητούσαν καινούργια στοιχεία ή επιχειρήσαν να ερμηνεύσουν διαφορετικά (μέχρι και αντίθετα), σε σχέση με τον Γερμανό ιστορικό, τα ιστορικά κείμενα, τα γλωσσολογικά δεδομένα κ.τ.λ. να καταλήξουν στην άποψη ότι οι σημερινοί Έλληνες είναι γνήσιοι σπέρμα των αρχαίων. Δεν μπορεί, βέβαια, να μη αναγνωρισθούν σ' όλους αυτούς τους επιστήμονες, οι πολλοί εξη, τους οποίους χρειάστηκε να καταβάλουν για την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων, της συνέχειας

του Ελληνισμού και της ιστορικής αλήθειας και όταν, ακόμα, τυχαίνει να έχει ορισμένες επιφυλάξεις για μερικές υπερβολές, οι οποίες παρουσιάζονται, συνήθως, σε παρόμοια κείμενα όταν αναγκάζεται να αντιμετωπίσει κανένας, κατ' ανάγκη βιαστικά και νευρικά, έναν επερχόμενο και αδικηπρακτούντα επιδρομέα.

Έλεπε, όμως, μία σύγχρονη, διεξοδική - λεπτομερής και νηφάλια, συνθετική εργασία, η οποία έπρεπε να ερευνησει τις όποιες ανέκδοτες πηγές, να μελετήσει και να αξιοποιήσει τις ήδη εκδοθείσες, να εξετάσει (καλοπροαίρετα και χωρίς ροτιστικούς σοβινισμούς) με κριτική, αντικειμενική διάθεση και επιστημονική ευσυνειδησία και νοοτροπία, όσα γράφτηκαν μέχρι τις ημέρες μας, από εχθρούς και φίλους της ελληνικής φυλής και συγκεκριμένα του Νεοελληνισμού, παρακολουθώντας τη γέννηση τη διαμόρφωση και την άνδρωσή του.

Το έργο αυτό εμφανιζόταν τιτάνιο, αν σκεφθεί κανένας, ότι εκείνος, ο οποίος θα καταπανόταν με αυτό, θα έπρεπε να έχει την υπομονή του Ιώβ, να ζήσει την ηλικία του Μωυσάαλ να διαθέτει τις γνώσεις ενός πανεπιστήμιου Αριστοτέλη, να τον διακρίνει η αντικειμενική κρίση ενός Θουκυδίδη (αν και πρέπει να σημειωθεί ότι και γι' αυτόν, τον «πατέρα της αντικειμενικότητας στην Ιστορία, εκφράζονται, συνεχώς, επιφυλάξεις ως προς τη νηφλιότητά του ή το αλάθευτο κατήχησέ του) και τέλος, να αποδέχεται την εντυπωσιακά πρωτότυπη και ηθικά παρήγορη άποψη του εθνικού ποιητή μας, ότι, δηλαδή, «Εθνικά είναι ό,τι είναι αληθινό».

3. Ευτυχώς, όμως, στον Βόλο, γεννήθηκε, πριν 79 χρόνια, το 1909, ο αναμενόμενος ιστορικός του Νέου Ελληνισμού. Είναι ο τιμώμενος, σήμερα πανεπιστημιακός δάσκαλος κ. Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος. Ένας Θεσσαλός, λαόν, αλλά, μόνο, ως προς τον τόπο της γέννησής του, γιατί ο κ. καθηγητής είναι θρέμμα της Θεσσαλονίκης, κυριολεκτικά (ή, αν θελετε, της Μακεδονίας), γιατί σ' αυτήν έζησε, σπούδασε, δίδαξε και ιδιαίτερα έγραψε το μοναδικό έργο του, αφού και έξω από τα βιβλία του (σχεδόν σ' όλα, με ελάχιστες εξαιρέσεις) η Θεσσαλονίκη αναφέρεται (και) ως τόπος της εκδόσεώς τους. Εξάλλου, μεγάλη ήταν η συμβολή του για την ίδρυση και την άνδρωση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, της οποίας υπήρξε μέλος

κ.τ.λ. του Δ.Σ. της, όπως και Ι.Μ.Χ.Α. Μακριά δε από ανόητους πικισμούς, πρέπει να τονίσουμε ότι κ. Απόστολος Βακαλόπουλος ανήκει ολόκληρη την Ελλάδα και σ' όλον τ παγκόσμιο, Ελληνισμό, γιατί η προικότητά του, όπως επιβλήθηκε από γιγάντιο, επιστημονικό έργο του (γι' απ' αυτόν), τον κατέστησε τέτοιον τον τοποθέτησε στο βάθρο και στο λύσσα, πνευματικά πεδία του έθνους, Ισως να μη είναι, βέβαια, τυχή το γεγονός της εγκαταστάσεώς του ε μακεδονική πρωτεύουσα, γιατί βρή εδώ, τον κατάλληλο τόπο για να πνευσθεί τη σύλληψη του σχεδίου κ ύστερα, για να μπορέσει να πραγματοποιήσει την απόφασή του να γίνει ο ιστορικός του Νέου Ελληνισμού, γιατί εξστη Θεσσαλονίκη, έλαβον χώρα σημακά ιστορικά γεγονότα, που σχετίζον άμεσα (και) με τον Νεοελληνισμό. Ατμή η πόλη είναι το σταυροδρόμι και χωνευτήρι των λαών και, με την πολυεθνική σύνθεση του πληθυσμού της, πηρξε το ζυμωτήρι, όπου πλάστηκε νεοελληνική ιστορία. Ακόμα, η εγκατάσταση των Προσφύγων, από τις «Χμένες Πατρίδες», την τρίτη δεκαετία του 20ού αιώνα, έδωσε, στον νεοετότε, κ. Βακαλόπουλο, ένα κατάλληλο και συνεχές ερέθισμα για προσάλλει σ' εμάς με τα γεγονότα της αντιστάσεως του Νεοελληνισμού και του Εσκαλωμού του '21 και αποτέλεσε ένα διακεκασμένο σείσαστο κίνητρο, ώστε να σχοληθεί με την εξιστόρηση των τυχιών των νεωτέρων Ελλήνων, όπως, άλλωστε, το τονίζει και ο ίδιος και στις επίλογό του τελευταίου τόμου της ιστορίας του.

Σπούδασε, λοιπόν, στη σχετική νεοσύστατη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, της πρώας ανακηρύχθηκε, ύστερα, πτυχιακός και δόδακτορας και, τελικά, το 1951, εκλέχτηκε καθηγητής της. Έτσι, η Σχολή αυτή υπήρξε η πνευματική τροφή του, ύστερα, όμως, και ο ίδιος διατέλεσε τροφός της και, σι νεπώς ανταποδίδωσας και μάλιστα πλοισσώροχα, τα τροφεία...

(Συνεχίζεται)

Ο κόσμος της συνείδησης και η συνείδηση του κόσμου

Οι άνθρωποι κατέχουν ένα από τα πιο όμορφα δώρα που τους χάρισε η φύση: Το λόγο, τη σκέψη, το μυαλό, γενικότερα τη συνείδηση όπου με την οξυδερκή ενόραση του παρελθόντος και του μέλλοντος, την εισχώρηση της σκέψης στη σφαίρα του άγνωστου, στον κόσμο του ονείρου και της φαντασίας, στον κόσμο των θεωρητικών και πρακτικών προβλημάτων, στον κόσμο της τέχνης, της επιστήμης και των πολιτικοκοινωνικών σχέσεων προσδιορίζουν την ζωή τους και το μέλλον τους. Η συνείδηση σαν ανώτατη μορ-

Του Γιάννη Α. Μυλωνά

Φυσ. Μαθηματικού Ερευνητή Φιλοσοφίας

φή της ανθρώπινης πνευματικής δραστηριότητας αποτελεί μια από τις βασικές πρωταρχικές έννοιες-κατηγορίες της φιλοσοφίας, της ψυχολογίας και κοινωνιολογίας.

Αλλά τί είναι η συνείδηση, πώς διαμορφώνεται, πώς γεννιέται και αναπτύσσεται, ποιά η σχέση της με τον εξωτερικό κόσμο και την κοινωνία, ποιά είναι η σχέση της με τη γνώση, την σκέψη, την εξυπνάδα, την διάνοια, την ιδιοφυΐα; Πώς γεννιούνται άνθρωποι με εξαιρετικά πνευματικά χαρίσματα και τι ρόλο παίζει η τέχνη, η κουλτούρα, ο πολιτισμός, η ηθική, η θρησκεία στη συνείδηση του ανθρώπου; Τα ερωτήματα αυτά είναι τεράστια και πολύπλοκα και για να απαντηθούν πλήρως θα χρειαζόταν να γραφτούν τόμοι ολόκληροι. Ωστόσο στον περιορισμένο χώρο που διαθέτουμε θα κάνουμε μια προσπάθεια να θίξουμε μέρος μόνο των προβλημάτων αυτών με απότερο σκοπό να κεντρίσουμε το ενδιαφέρον και την περιέργεια και σε άλλους μελετητές έτσι ώστε να ερευνήσουν τα φαινόμενα αυτά που αν και είναι πολύπλοκα περιρικλείουν ιδιαίτερη ομορφιά ιδεών έτσι ώστε όλοι οι μεγάλοι άνδρες αφιέρωσαν άλλος λίγο άλλος πολύ, μέρος των προσπαθειών τους για να εξηγήσουν την φύση τους και την ουσία τους.

Όλοι οι άνθρωποι δεν ζουν στο ίδιο μέρος, στην ίδια χώρα, τον ίδιο χρόνο. Ζώντας λοιπόν σε διαφορετικές χώρες δέχονται διαφορετικές αλληλεπιδράσεις, ομιλούν διαφορετική γλώσσα και έχουν διαφορετικά ήθη και έθιμα, διαφορετική παράδοση, πολιτισμό και κουλτούρα. Γι' αυτό και ο τρόπος του σκέπτεσθαι είναι διαφορετικός μεταξύ διαφορετικών φυλών. Εκ πρώτης όψεως λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μοναδική φύση της συνείδησης έγκειται στο γεγονός ότι αντανάκλα την εξωτερική πραγματικότητα μετασχηματίζοντας τις εικόνες και τις αλληλεπιδράσεις με την μορφή των αισθήσεων των πνευματικών ειδώλων και των ιδεών. Ωστόσο ουσιαστικά τα πράγματα είναι αρκετά πιο πολύπλοκα διότι η αντανάκλαση αυτή της εξωτερικής πραγματικότητας στον εγκέφαλο του ανθρώπου είναι λειψή, οριακή, σχετική, ατελής, προσεγγιστική και χρειάζεται η επενέργεια του εγκεφάλου και των νόμων της γνώσης και της λογικής για την ταξινόμηση και στοιχειοθέτηση όλων αυτών των πληροφοριών για να φθάσουμε από την απλή αίσθηση στη λογική γνώση και στη συνείδηση. Γι' αυτό και όλοι οι επιστήμονες και

φιλόσοφοι ανάλογα ο καθένας με τις δοξασίες του δεν συμφωνούν στο πρόβλημα της προέλευσης της συνείδησης και των μορφών που αποκτιέται η γνώση.

Τα καλύτερα μυαλά του ανθρώπινου γένους σε φιλοσοφία και στις επιστήμες από τα πανάρχαια χρόνια ως σήμερα προσπάθησαν να δώσουν λύση σ' αυτά από τα μεγαλύτερα μυστήρια της ύπαρξης. Πρώτα είναι η φύση, η ουσία, η μορφή και το περιεχόμενο η πραγματικότητα και η ιδεατότητα του πνευματικού κόσμου του ανθρώπου; Είναι η συνείδηση του ανθρώπου απόρροια μιας υπέρτατης, απόλυτης θεϊκής συνείδησης ή είναι απλώς αντανάκλαση της αντικειμενικά υπαρκτής πραγματικότητας; Όλες οι δυνάμεις του λόγου — επιστήμη, φιλοσοφία, τέχνη, λογοτεχνία — συνενώθησαν σε μια προσπάθεια να ρίξουν φως στο μυστηριώδες βασίλειο της συνείδησης. Στις πρώτα στάδια ανάπτυξης της φιλοσοφίας τα πνευματικά και ψυχολογικά φαινόμενα εξηγούνταν δίχως άκριση μεταξύ του συνειδητού και ασυνειδητού, του υλικού και πνευματικού. Η βάση της συνειδητής δράσης του ανθρώπου ονομάστηκε Λόγος που σημαίνει λέξη, ιδέα, ουσία του πράγματος, και έτσι τα ψυχολογικά φαινόμενα ταυτίστηκαν με τα υλικά (σφύρα, κίνηση των ατόμων, φωτιά, άπειρο).

Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των φαινομένων της συνείδησης και των υλικών μετασχηματισμών της φύσης τέθηκε πρώτα από τους σοφιστές και αργότερα από τον Σωκράτη που καθόρισε την μοναδικότητα των πράξεων της συνείδησης σε σχέση με την υλική ύπαρξη των πραγμάτων. Η ουσία της φιλοσοφίας του Σωκράτη και των μαθητών του έγκειται στο γεγονός ότι γίνεται στροφή από τον κόσμο της φύσης των προσωκρατικών φιλοσόφων που προσπάθησαν να εξηγήσουν τους νόμους που διέπουν το Σύμπαν στο κόσμο του πνεύματος, της συνείδησης, της ηθικής και της θρησκείας. Ενώ ο Δημόκριτος π.χ. προσπάθησε να εξηγήσει την δημιουργία του κόσμου εξηγώντας της έννοιες των ατόμων και του κενού, ο Σωκράτης ζώντας σ' ένα ανεπτυγμένο δουλοκτητικό σύστημα που άρχισε ήδη να δείχνει τα σημάδια της παρακμής προσπάθησε να εξηγήσει την εμφάνιση της συνείδησης, της ηθικής και των «δαιμονίων» που τον βασάνιζαν. Με λίγα λόγια ήταν η ταξική διάθρωση της κοινωνίας και οι συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις που αντανάκλαστηκαν στην συνείδηση του ανθρώπου με αποτέλεσμα να αναπτυχθούν νέες μορφές σκέψης και θεώρησης του πνεύματος και της συνείδησης. Ο αγώνας που γινόταν παλαιότερα μεταξύ των ανθρώπων και της φύσης για να δαμασθεί η δεύτερη, μετασχηματίστηκε τώρα σε αγώνα των ανθρώπων μεταξύ τους δηλ. σε έντονη ταξική πάλη που πήρε ιδιαίτερες διαστάσεις στην εποχή του Σωκράτη. Έτσι λοιπόν δεν είναι παράξενο ότι ο Σωκράτης ήταν ο πρώτος που επεξεργάστηκε κανόνες δικαίου και ηθικής, σωστής συμπεριφοράς και υποτομή στους νόμους και ανάληψη του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου. Όπως γράφει και ο Μαρξ κάθε εποχή βάζει μόνον εκείνα τα προβλήματα που μπορεί να λύσει. Κατ' αναλογία θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάθε εποχή σφραγίζει με το δικό της τρόπο το

μορφές της κοινωνικής συνείδησης των ανθρώπων. Ο Σωκράτης λοιπόν «κλήθηκε από την μοίρα» να φέρει νέες μορφές σκέψης και συνείδησης που αντανakλούσαν την εποχή του στην Αθήνα τον 5ο αιώνα π.Χ. Έτσι σύμφωνα με τα παραπάνω μπορούμε να εξηγήσουμε την αλήθεια, την απόλυτη ειλικρίνεια και ειλικρίνεια του Σωκράτη για το ότι «άκουγε» τα δαιμόνια και το Θεό. Ήταν η νέα μορφή συνείδησης που αναπτύσσονταν στην κοινωνία. Ωστόσο ούτε ο Σωκράτης (ο ίδιος το παραδέχτηκε τίμια) πολύ περισσότερο δε οι σύγχρονοί του μπόρεσαν να εξηγήσουν την ουσία της φιλοσοφίας του και της εσωτερικής ενόρασης των ιδεών του. Το υποκειμενικό περιεχόμενο της συνείδησης αναπτύχθηκε παραπέρα από τον Πλάτωνα στον περίφημο κόσμο των ιδεών, ένα βασίλειο καθαρής σκέψης και ομορφιάς σε αντίθεση με τον κόσμο της υλικής πραγματικότητας.

Γενικεύοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι στην αρχαία φιλοσοφία η συνείδηση ήταν άμεσα συνδεδεμένη με το λόγο που θεωρείτο σαν μια κοσμική ουσία, μια γενίκευση του πραγματικού κόσμου συνώνυμη με την παγκόσμια νομοτέλεια. Στον Μεσαίωνα η συνείδηση θεωρείτο σαν υπερβατική αρχή (Θεός) που υπήρχε πριν από τη φύση και δημιουργήσε την φύση από το τίποτα. Ο λόγος θεωρήθηκε σαν ιδιότητα του Θεού, οι δε άνθρωποι πήραν μόνο ένα μικρό μέρος από την φλόγα του θεϊκού λόγου. Τον ίδιο καιρό ο Χριστιανισμός συνέλαβε την ιδέα της αυτομάτης λειτουργίας της ψυχής που περιέχει την συνείδηση. Σύμφωνα με τον άγιο Αυγουστίνο η όλη γνώση κατοικεί στην ψυχή η οποία υπάρχει και κινείται σύμφωνα με το Θεό. Η αλήθεια αυτής της γνώσης ήταν αποτέλεσμα μιας εσωτερικής θεϊκής εμπειρίας η οποία με την πάροδο του χρόνου θεωρήθηκε σαν μια αприορι σύλληψη της συνείδησης. Για τον Θωμά τον Ακινάτη η εσωτερική εμπειρία ήταν ένα μέσο για την απόκτηση βαθύτερης γνώσης, για την επικοινωνία με το ανώτερο ον δια μέσου του συνειδητού λόγου.

Η μεγαλύτερη επιρροή στο πρόβλημα της συνείδησης, στη φιλοσοφία, στους σύγχρονους καιρούς δόθηκε από τον Καρτέσιο ο οποίος θεώρησε την συνείδηση σαν τον εσωτερικό κόσμο κάθε ατόμου. Σύμφωνα με τον Καρτέσιο η ψυχή μόνο σκεπτόταν και το σώμα μόνο εκκίνητο. Έτσι διαχωρίστηκε η ψυχή από το σώμα. Από την άλλη μεριά οι Γάλλοι υλιστές του 18ου αιώνα LE METTRIE και CABANIS δασισμένοι στα πορίσματα της φυσιολογίας θεώρησαν ότι συνείδηση είναι μια ειδική μορφή λειτουργίας του εγκεφάλου που δίδει την δυνατότητα στον άνθρωπο να αποκτήσει γνώση του γύρω κόσμου αλλά και του εαυτού του.

Ο γενάρχης του Αγγλικού υλισμού Φράνσις Μπέικον θεμελίωσε τον υλισμό με δύο βασικές αρχές - παραδοχές: α) ο κόσμος υπάρχει ανεξάρτητα από την ανθρώπινη συνείδηση και β) πηγή κάθε γνώσης είναι τα αισθήματα του ανθρώπου που γεννιούνται από την αλληλεπίδραση των υλικών σωμάτων στα αισθητήρια όργανα του ανθρώπου. Εν τούτοις τόσο ο Φράνσις Μπέικον όσο και ο Τόμας Χόμπς ο οποίος συστηματοποίησε τον Μπέικον δεν μπόρεσαν για πολλούς και διάφορους λόγους να αποδείξουν την

προέλευση της γνώσης και της συνείδησης από την αλληλεπίδραση των ανθρώπινων αισθήσεων με τον εξωτερικό κόσμο. Εκείνος που ανέπτυξε παραπέρα την θεωρία των δύο φιλοσόφων ήταν ο Τζων Λοκ στο περίφημο έργο του «Δοκίμιο για την ανθρώπινη Νόηση» όπου επεξεργάζεται συστηματικά την προέλευση της ανθρώπινης γνώσης και συνείδησης θεωρώντας ότι το ανθρώπινο μυαλό είναι άγραφο χαρτί όπου αποτυπώνονται τα δεδομένα των αισθήσεων. Με την επίδραση των εξωτερικών αντικειμένων στις αισθήσεις αποκτούμε σύμφωνα με τον Λοκ το πρώτο υλικό της γνώσης, τις απλές ιδέες, απ' όπου η γνώση αντλεί το υλικό της κάνοντας άπειρους συνδυασμούς ιδεών. Αντίθετα ο επισκοπος - φιλόσοφος Τζορτζ Μπέρκλεϋ απέρριψε τους ισχυρισμούς των Άγγλων εμπειριστών - υλιστών φιλοσόφων δεχόμενος ότι η συνείδηση προέρχεται από κάποιο απόλυτο αιώνιο πνεύμα, το Θεό. Τα πράγματα, η φύση κλπ. δεν είναι τίποτα άλλο παρά ιδέες και αισθήματα. Γράφει: «Όλοι οι χώροι των ουρανών και τα πράγματα της γης με δυο λόγια όλα εκείνα τα σώματα που συνθέτουν τον παντοδύναμο σκελετό του κόσμου, δεν έχουν ύπαρξη χωρίς κάποιο μυαλό. Το να υπάρχουν σημαίνει ότι γίνονται αντιληπτά, κατανοητά και συνεπώς εφόσον δεν γίνονται αντιληπτά από μένα ή άλλο δημιουργημένο μυαλό πρέπει ή να μην υπάρχουν καθόλου ή να υπάρχουν στο μυαλό κάποιου αιώνιου πνεύματος (Μπέρκλεϋ: Αρχές της Ανθρώπινης γνώσης)». Με τους Λοκ και Μπέρκλεϋ η φιλοσοφία της γνώσης και της συνείδησης φτάνει σ' ένα οριακό σημείο που καθώρισε και επηρέασε την παραπέρα ανάπτυξη της φιλοσοφίας αλλά και τον διαχωρισμό της σε ιδεαλισμό και υλισμό.

Με την κλασσική Γερμανική Φιλοσοφία και με τους γίγαντες εκπροσώπους της όπως ο Καντ, ο Φίχτε, ο Σέλλινγκ, ο Χέγκελ και ο Φόουερπαχ ξανοίγεται μια νέα εποχή φωτεινής ανάπτυξης της φιλοσοφίας για την μελέτη της προέλευσης και της δομής της ανθρώπινης συνείδησης. Η κλασσική Γερμανική Φιλοσοφία ήταν μια από τις κύριες πηγές της γέννησης και ανάπτυξης της φιλοσοφίας του Μαρξ και του Ένγκελς, δηλαδή της φιλοσοφίας του Διαλεκτικού Υλισμού.

Ο Εμμανουήλ Καντ στην κριτική φιλοσοφία του θεμελιώνει μια υπερβατική αρχή θεώρησης της συνείδησης. Ο μεγάλος αυτός Γερμανός φιλόσοφος δέχεται ότι οι βασικές έννοιες - κατηγορίες της ανθρώπινης νόησης είναι αприορι, προεμπειρικές μορφές του Είναι. Δηλ. οι έννοιες του χώρου, του χρόνου, της αιτιότητας, της μορφής κλπ. υπάρχουν πριν από τον άνθρωπο και ανεξάρτητες από αυτόν. Επίσης δέχεται ότι ο κόσμος υπάρχει αντικειμενικά, αλλά δεν μπορούμε να γνωρίσουμε την ουσία του. Ο άνθρωπος δηλ. είναι ανίκανος να γνωρίσει την ουσία, την φύση των πραγμάτων αλλά το μόνο που μπορεί να γνωρίσει είναι τα φαινόμενα και τις μορφές των αντικειμένων. Έτσι ο Καντ δρέθηκε στο μεταίχμιο μεταξύ του υλισμού και του ιδεαλισμού. Όταν δέχεται ότι ο κόσμος υπάρχει αντικειμενικά, μιλά σαν υλιστής, όταν δέχεται ότι αυτόν τον κόσμο δεν μπορούμε να τον γνωρίσουμε, μιλά σαν ιδεαλιστής. Γι' αυτό δέχθηκε δρυμνήτατες επιθέσεις και από τις δύο πλευρές.

(Συνεχίζεται)

Πρίν πεινάσει η Γή...

Η εξαφάνιση πολύτιμου φυτικού γενετικού υλικού θα οδηγήσει την ανθρωπότητα στην πείνα.

Στα πλαίσια του έτους περιβάλλοντος, είναι σκόπιμο να ακουστεί στο ευρύ κοινό και μια φωνή, για ένα θέμα, το οποίο συζητιέται μεταξύ των ειδικών που ασχολούνται με τη γενετική των φυτών. Γιατί το θέμα αυτό δεν αφορά μόνο τους γενετιστές, αλλά ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Όλοι θαυμάζουμε τα επιτεύγματα της γενετικής των φυτών, όπως και όλων των άλλων επιστημών. Οι αποδόσεις των καλλιεργουμένων φυτών έχουν φτάσει σε τόσο ψηλά επίπεδα, που ήταν αδιανόητα μόλις το πρώτο μισό του αιώνα μας. Η ποιότητα των προϊόντων ικανοποιεί όλες τις απαιτήσεις του καταναλωτικού κοινού και μπορεί να προσαρμόζεται εύκολα σε νέες. Οι απώλειες παραγωγής από εχθρούς και ασθένειες, αντιξοότητες του περιβάλλοντος κ.λ.π. έχουν περιοριστεί στο ελάχιστο. Οι προηγμένες χώρες όχι μόνο έχουν ικανοποιήσει τις ανάγκες του πληθυσμού σε αγροτικά προϊόντα, αλλά αντιμετωπίζουν πρόβλημα υπερπαραγωγής.

Οι άνθρωποι ζώντας μέσα στην αφθονία αγαθών και δλέποντας τη συνεχή εξέλιξη των επιστημών και της τεχνολογίας αισθάνονται σιγουριά και δε μπορούν να διανοηθούν πως είναι δυνατό να έρθει μια μέρα που θα αρχίσει η αντίστροφη πορεία. Αυτό είναι το θέμα που συζητιέται μεταξύ των γενετιστών.

Βασικές συλλογές γενετικού υλικού

Ειδικοί και μη ειδικοί γνωρίζουν λίγο - πολύ ότι πίσω από αυτά τα επιτεύγματα κρύβεται μόχθος και γνώσεις γενεών και παράλληλη εξέλιξη και συμβολή όλων των επιστημών. Πόσοι όμως γνωρίζουν ό-

τι χρειάζονται και «πρώτες ύλες»;

Οι πρώτες ύλες που χρησιμοποιούνται στη γενετική λέγονται, στη γλώσσα της, γόνοι ή γονίδια. Αυτά διασπώνται, συνενώνονται, μεταφέρονται από το ένα φυτό στο άλλο, ανακατατάσσονται, με τη βοήθεια διαφόρων μεθόδων ή μηχανισμών και επιτυγχάνεται τελικά ο συνδυασμός επιθυμητών γόνων σε ένα φυτό. Έτσι λαμβάνονται αυτά τα θαυμάσια αποτελέσματα: ποικιλίες με μεγάλες αποδόσεις, καλή ποιότητα καρπού, αντοχή σε εχθρούς και ασθένειες, προσαρμογή σε αντίξοες εδαφοκλιματικές συνθήκες κλπ.

Οι γόνοι, δυστυχώς δεν παράγονται στο εργαστήριο, αλλά βρίσκονται στους πυρήνες των κυττάρων των φυτών και εξασφαλίζουν τη διαιώνιση και ιδιαιτερότητα των ειδών. Στα φυτά αναζητούνται από τους επιστήμονες, ανακαλύπτονται, μελετούνται και χρησιμοποιούνται προς όφελος των ανθρώπων.

Οι θεμελιωτές της γενετικής επιστήμης των φυτών είχαν πρώτο μέλημα τους να συλλέξουν το γενετικό υλικό που τους χρειαζόταν. Δηλαδή να αναζητήσουν στη φύση, να βρουν και να καλλιεργήσουν σε πειραματικούς αγρούς φυτά με ιδιαίτερες ικανότητες. Το έργο τους συνεχίσαν και όλοι οι μεταγενέστεροι που ασχολήθηκαν με τη βελτίωση των φυτών. Έτσι δημιουργήθηκαν σε πολλές χώρες συλλογές με μεγάλο αριθμό φυτών εγχώριας και ξένης προέλευσης, οι οποίες ήταν στη διάθεση των ερευνητών, γνωστές σαν συλλογές βασικού γενετικού υλικού: η βάση της εφαρμοσμένης γενετικής.

Πληροφοριακά, αναφέρουμε ότι

στη χώρα μας δεν υπάρχει καμία αξιολογημένη συλλογή αυτής της μορφής, ούτε τουλάχιστον με το εγχείρημα φυτικό υλικό, που είναι και πολύ πλούσιο και πολύ αξιολογικό.

Μείωση αποθεμάτων γενετικού υλικού

Η προσπάθεια συλλογής γενετικού υλικού συνεχίζεται και σήμερα και θα συνεχίζεται και στο μέλλον. Δεν πρέπει να έχει τέλος, γιατί είναι αναγκαία. Αφ' ενός μεν πολλά αστάθμητοι παράγοντες επιδρ-

Του Ι. Χατζηχαρίση Γεωπόνου Ινστιτ. Φυλλοθ. Δένδρων Νάουσας

και περιορίζεται η διάρκεια της οικονομικής ζωής μιας ποικιλίας. Απώτερο δε οι γόνοι που συνδυάζονται και έδωσαν ένα «α» αποτέλεσμα, με την πάροδο των ετών, τη μεταβίβασή τους από γενιά σε γενιά διασπώνται ή εκφυλίζονται και περιορίζεται η διάρκεια της ολογικής ζωής.

Για να μην έχει τέλος αυτή η προσπάθεια θα πρέπει, το ανεξάντηλο εργαστήριο της φύσης να είναι θέση να εργάζεται αποδοτικά, να δημιουργεί αποθέματα ικανά μας προμηθεύουν απαραίτητο, βασικό, γενετικό υλικό.

Δυστυχώς όμως, τελευταίες διαπιστώσεις δείχνουν ότι τα αποθέματα γενετικού υλικού στη φύση έχουν αρχίσει να μειώνονται επικίνδυνα και ο κίνδυνος εξαφάνισης ενός μεγάλου μέρους φυτικών ειδών και ποικιλιών μέσα με τη μέρα αυξάνεται.

Αναφέρω χαρακτηριστικά ότι από τις 5.000 ποικιλίες φυτών που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι πριν 10.000 χρό-

ς, σήμερα χρησιμοποιούν μόνο 150. (Αγροτική, Τ. 107, Νοέμβριος '86).

Το 95% των ντόπιων ποικιλιών σιταριού της χώρας μας έχουν εξαφανιστεί μέσα στα τελευταία 40 χρόνια (Στοιχεία Ε.Τ.Φ.Γ.Υ.).

Βοτανολόγοι του Πανεπιστημίου Τέξας υπολογίζουν ότι 30-70% των φυτών της γης θα εξαφανιστούν μέσα στα επόμενα εκατό χρόνια.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Γεωργίας των Η.Π.Α. η διατροφή της ανθρωπότητας σήμερα στηρίζεται σε 15 μόνο είδη φυτών και αν μερικά μόνο από αυτά εκλείψουν, θα δημιουργηθεί πρόβλημα λιμού.

Τράπεζες διατήρησης γενετικού υλικού

Η σοβαρότητα του προβλήματος ανησυχούσε τις Κυβερνήσεις πολλών κρατών και αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς. Για την αντιμετώπισή του δημιουργήθηκε το 1974, υπό την αιγίδα του FAO, η INTERNATIONAL BOARD FOR PLANT GENETIC RESOURCES, (ΙΒΡΓΡ). (Διεθνής Τράπεζα Φυτικού Γενετικού Υλικού).

Το πρώτο δήμα των ενεργειών αυτής ήταν να δημιουργηθούν Εθνικές Τράπεζες Φυτικού Γενετικού Υλικού, (ΕΤΦΓΥ), από τις χώρες που συμμετείχαν στην ΙΒΡΓΡ και το επιθυμούσαν, για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα σε εθνικό επίπεδο. Μεταξύ των χωρών αυτών είναι και η χώρα μας.

Το δεύτερο δήμα ήταν να δημιουργηθούν στις ΕΤΦΓΥ κατάλληλες ψυκτικές εγκαταστάσεις, όπου θα διατηρούνταν με κατάψυξη, για πολλά χρόνια σπόροι φυτικών ειδών και ποικιλιών που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν.

Το τρίτο δήμα ήταν να χρηματοδοτηθούν ειδικά προγράμματα συλλογής φυτικού γενετικού υλικού από τους φυσικούς βιότοπους των φυτών ή τους καλλιεργούμενους α-

γρούς, που κινδυνεύει άμεσα να εξαφανιστεί.

Αυτά τα τρία πρώτα δήματα ξεκίνησαν με ικανοποιητικό ρυθμό και με πιστώσεις της ΙΒΡΓΡ, θα πρέπει όμως να συνεχιστούν από εθνικούς πόρους.

Τα επόμενα δήματα θα είναι να αξιολογηθεί το υλικό που έχει αποθηκευτεί στις ΕΤΦΓΥ και να ταξινομηθεί έτσι, που να είναι εύχρηστο στη διάθεση του κάθε ερευνητή των χωρών που συνεργάζονται με την ΙΒΡΓΡ.

Και για μεν τις μεγάλες καλλιέργειες και όλα τα άλλα είδη φυτών, που πολλαπλασιάζονται με σπόρο, έχει βρεθεί τρόπος να διασθούν και δε μένει παρά η θέληση των κυβερνήσεων να βοηθήσουν. Για τις δενδρώδεις όμως καλλιέργειες και όλα τα άλλα είδη φυτών, που δεν πολλαπλασιάζονται με σπόρο ή ο σπόρος τους έχει μικρή διάρκεια ζωής στην κατάψυξη, το πρόβλημα παραμένει άλυτο προς το παρόν.

Υπάρχουν μερικές προτάσεις για την προσωρινή αντιμετώπιση και αυτού του προβλήματος, αλλά πριν αναφερθούμε σ' αυτές, είναι σκόπιμο να πούμε δυο λόγια και για τους κινδύνους που απειλούν με εξαφάνιση το φυτικό γενετικό υλικό.

Κίνδυνοι που απειλούν το γενετικό υλικό της χώρας μας

Όπως διαπιστώσαμε από τις εξερευνήσεις που κάναμε στο μεγαλύτερο μέρος του ελλαδικού χώρου, οι κίνδυνοι που απειλούν το φυτικό γενετικό υλικό των δενδρωδών καλλιεργειών στη χώρα μας είναι όμοιοι με αυτούς των άλλων φυτών και χωρών. Οφείλονται σε ανθρωπίνες δραστηριότητες και φυσικούς παράγοντες.

Η επιστήμη προοδεύει συνεχώς και δίνει στην καλλιέργεια νέες ποικιλίες καλύτερες από τις παλιές, για να αντιμετωπισθούν οι αυξανό-

μενες ανάγκες της ανθρωπότητας σε είδη διατροφής. Οι αγρότες καλλιεργούν τις νέες και εγκαταλείπουν τις παλιές. Τα αρμόδια Ιδρύματα του Υπουργείου Γεωργίας δεν έχουν επαρκές προσωπικό και εκτάσεις για να διατηρήσουν στον αγρό όλα τα φυτικά υλικά που περνάει από αυτά ή υπάρχει στη χώρα και έτσι χάνεται. Έτσι χάθηκε το 95% των ντόπιων ποικιλιών σιταριού.

Εκτάσεις που ήταν δάση, βοσκότοποι ή χέρσες και διατηρούσαν συτοφυές φυτικό υλικό δίνονται στην καλλιέργεια ή για άλλες χρήσεις και έτσι καταστρέφεται το φυτικό υλικό που υπήρχε σ' αυτές.

Σε πολλά μικρά ελληνικά νησιά που αναπτύχθηκε υπέρμετρα ο τουρισμός, οι λίγες καλλιεργούμενες εκτάσεις ή αυτές που διατηρούσαν φυτικό υλικό, κτίζονται και όχι μόνο εξαφανίζεται το φυτικό υλικό, αλλά σε περίπτωση κρίσης δε θα υπάρχει λίγη γη να καλλιεργήσουν οι κάτοικοι στοιχειώδη φυτά για να τραφούν προσωρινά.

Σχεδόν σε όλα τα απομονωμένα ορεινά και νησιώτικα χωριά της χώρας μας οι κάτοικοι καλλιεργούσαν στους κήπους και λίγα οπωροφόρα, κυρίως ντόπιες, παλιές, πολύτιμες ποικιλίες. Πολλές από αυτές σώζονται μόνο εκεί μέχρι σήμερα. Τα χωριά αυτά άρχισαν να εγκαταλείπονται από τους κατοίκους από το δεύτερο μισό του αιώνα μας. Με την εγκατάλειψη των χωριών εγκαταλείφθηκε και το φυτικό υλικό, το οποίο κινδυνεύει να εξαφανιστεί λόγω γήρατος, επειδή δε γίνεται φυσική αναπαραγωγή.

Οι πυρκαγιές των δασών, εκτός του ότι καταστρέφουν με τη φωτιά όλο το φυτικό υλικό που υπάρχει στην περιοχή, επιδρούν και έμμεσα στην εξαφάνιση πολλών ειδών. Η διάβρωση του εδάφους και η αλλαγή του οικολογικού συστήματος που ακολουθεί, δεν επιτρέπουν να ξανααναπτυχθούν τα ίδια είδη φυτών

στην περιοχή.

Η μόλυνση της ατμόσφαιρας, του εδάφους, των υδάτων, η αλόγιστη χρήση φυτοφαρμάκων, κυρίως ζιζανιοκτόνων και οι σύγχρονες μέθοδοι καλλιέργειας συμβάλλουν επίσης στην εξαφάνιση φυτικών ειδών.

Τέλος οι ασθένειες των φυτών είναι η μεγαλύτερη μάστιγα.

Η εξάπλωση της δενδροκομίας σε πολλές περιοχές της χώρας μας βοηθάει παράλληλα και στην εξάπλωση των ασθενειών. Οι ασθενείς προσβάλλουν τα καλλιεργούμενα δένδρα, αλλά και όλο τον αυτοφυή πληθυσμό της ευρύτερης περιοχής, ο οποίος δεν προστατεύεται από τον άνθρωπο και καταστρέφεται.

Όλος ο αυτοφυής, γηγενής πληθυσμός της βερυκοκκιάς στις δενδροκομικές περιοχές της χώρας μας έχει καταστραφεί από τη μονίλια, μια μυκητολογική ασθένεια πολύ συνηθισμένη που μπορεί εύκολα να αντιμετωπισθεί. Την ίδια τύχη θα έχουν και πολλά άλλα είδη σπωροφόρων.

Η ευκολία και η ταχύτητα διακίνησης ανθρώπων και αγαθών σε όλα και από όλα τα σημεία της γης, ακόμη και στις πιο απομονωμένες γωνιές αυτής, φέρνουν τα φυτά σε επαφή με πολύ επικίνδυνες ασθένειες, που δε μπορούν να αντιμετωπισθούν από τον άνθρωπο.

Όλα τα καλλιεργούμενα και αυτοφυή δένδρα αμυγδαλιάς στα αιγαιοπελαγίτικα νησιά έχουν μολυνθεί και κινδυνεύουν να ξηραθούν από βακτηριώσεις. Οι ιώσεις δαμασκηλιάς έχουν προσβάλλει αυτοφυείς πληθυσμούς ακόμη και σε απομονωμένες ορεινές περιοχές.

Δεν είναι εποχένως τυχαίο το γεγονός ότι στις αναπτυσσόμενες χώρες έχει εξαφανιστεί το μεγαλύτερο μέρος του γηγενούς φυτικού γενετικού υλικού, ενώ διατηρείται ακόμη στις υπό ανάπτυξη.

Προτάσεις για την αντιμετώπιση του κινδύνου:

Οι προτάσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος των δενδρώδων καλλιεργειών συνοψίζονται σε δύο σκέλη: στη δοήθεια που μπορεί να παράσχει η πολιτεία με τις αρμόδιες Υπηρεσίες και στη δοήθεια που μπορούν να προσφέρουν οι πολίτες, εάν ευαισθητοποιηθούν.

Η πολιτεία μπορεί να βοηθήσει ως εξής:

1. Να θεσμοθετήσει ειδικά μέτρα προστασίας, για να περιορίσει τους κινδύνους που προέρχονται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, όπου είναι δυνατόν. Μέτρα προστασίας λαμβάνει συνήθως η πολιτεία για τα καλλιεργούμενα φυτά.

2. Να δημιουργήσει, σε ολόκληρη τη χώρα, ειδικές συλλογές - μουσεία (βοτανικούς κήπους), σε κρατικά κτήματα ή άλλους κατάλληλους χώρους, που προσφέρονται για το σκοπό αυτό και δεν αξιοποιούνται πλήρως.

3. Τέλος, να δημιουργήσει ειδικούς διότοπους φυτών, σε όλες τις περιοχές της χώρας μας που έχουν ιδιαίτερο κλιματικό περιβάλλον και διαθέτουν ιδιαίτερη χλωρίδα. Όπως ακριβώς συμβαίνει με τους διότοπους σπανίων ζώων, θηραμάτων κ. λ.π.

Οι συλλογές - μουσεία θα χρησιμοποιηθούν για τη διατήρηση, με στοιχειώδεις καλλιεργητικές φροντίδες, όλων των παλαιών ποικιλιών που δεν χρησιμοποιούνται από τους καλλιεργητές, του φυτικού υλικού που κινδυνεύει άμεσα να εξαφανιστεί και του χρήσιμου φυτικού υλικού που είναι στην κατοχή των σχετικών κρατικών ιδρυμάτων και δε μπορεί πλέον να διατηρηθεί από αυτά για διαφόρους λόγους.

Στους διότοπους των φυτών θα αφεθεί ανεξόχλητη η φύση να κάνει τη δουλειά της. Οι εκτάσεις που σ-

παιτούνται για το σκοπό αυτό είναι απαραίτητο να έχουν οικονομική σημασία. Είναι αρκετό να είναι αντιπροσωπευτικές, να διαθέτουν το φυή δλάστηση και να βρίσκονται μακριά από περιοχές με έντονη ανθρώπινη δραστηριότητα. Ο άνθρωπος θα επεμβαίνει μόνο προστατευτικά και κυρίως για την αντιμετώπιση επικίνδυνων ασθενειών.

Οι συλλογές - μουσεία και οι διότοποι των φυτών μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για εκπαιδευτικούς ή ερευνητικούς σκοπούς.

Οι πολίτες μπορούν να βοηθήσουν πολύ αποτελεσματικά, ώσπου η πολιτεία να λάβει μέτρα ή η επιστήμη να βρει λύση.

Πρώτα - πρώτα οι αγρότες και όλοι οι άλλοι Έλληνες που έχουν κάποιο κτήμα στο χωριό ή να κήπο στην εξοχή και καλλιεργούν λίγα σπωροφόρα δένδρα. Εάν ταξυ αυτών υπάρχει από παλιά, ποια σπάνια ποικιλία ή αυτοφυή δένδρα ή άλλα αξιόλογα άτομα, μην τα αφήσουν να χαθούν και είναι γερασμένα, ας φροντίσουν εμβολιαστούν σε νεαρά για να νανεωθούν.

Οι άνθρωποι που ζουν και εργάζονται στη φύση ή έρχονται συχνά σε επαφή μαζί της και συναντούν αξιόλογα άτομα σπωροφόρων, ας φροντίζουν όπως μπορούν και μεριμνούν να μη χαθούν. Στην ανάγκη ας ενημερώνουν τις αρμόδιες υπηρεσίες να μεριμνήσουν για τη σωστή τους.

Ίσως, αυτά να φαίνονται λίγο ρομαντικά σε όσους δε γνωρίζουν μεγάλη αγάπη που τρέφουν οι Έλληνες της υπαίθρου για τα σπωροφόρα. Σε αυτά τα αισθήματα απανθύνουμε.

Τα διάφορα κινήματα, οι οργανώσεις, οι όμιλοι, που ασχολούνται με την προστασία του περιβάλλοντος, μπορούν να συμπεριλάβουν στις δραστηριότητές τους και την προστασία των φυτών (Συνέχεια στη σελίδα 4)

Να γνωρίσουμε το περιβάλλον

ΤΑ ΦΙΔΙΑ

Τα φίδια είναι συνδεδεμένα με κατόρες, κακοδιαμονίες, παρομύθια και ιστορίες που οι ρίζες τους χάνονται μέσα στην ιστορία. Σίγουρη δε σχέση ανθρώπου και φιδιών είναι η άγνοια του πρώτου για τα δεύτερα. Έτσι τα αισθήματα του ανθρώπου γι' αυτά αρχίζουν από τον φόβο και φθάνουν στην αντιπάθεια και την απέχθεια. Ειδικά για την οχιά πιστεύεται ότι είναι ένα επικίνδυνο ζώο και έτσι ο φόβος της γίνεται μετάνοια σαν έργο θεάρεστο. Αντίθετα για τις δεινόσαυρες (υπάρχουν τρία είδη στην Ελλάδα) οι οποίες όπως είναι γνωστό κυρίως στους ανθρώπους της υπαίθρου, ότι δεν έχουν δηλητήριο, δεν υπάρχει κίνητρο για τη βολοφονία τους.

Έχω παραστεί μάρτυρας σε πολλά μέρη της Ελλάδας όταν σκοτώνουν ένα φίδι, ανεξάρτητα από το χρώμα του ή το μήκος του, το βαπτίζουν οχιά. Κι αυτό ίσως για να έχει ο φιδόκτονος λιγότερες τύψεις για την πράξη του και ίσως έτσι και λιγότερους φόβους οι οποίοι ξεκινούν από μια παράδοση - απειλή. Όποιος σκοτώσει φίδια όταν ζευγαρώνουν (αλυσεύονται - λαϊκό) του πεθαίνει η μάνα. Η παροπνών κατάρα προσπαθεί να προστατεύσει τα φίδια σε στιγμές που είναι ανά δύο, αφοσιωμένα στην πράξη τους και ως εκ τούτου εκτεθειμένα για σχετικά πολύ χρόνο, ήσα ευπρόσβλητα. Κάποιος αρχαίος σοφός, που σκέφτηκε πως πρέπει να προστατευθούν αυτά τα ζώα από την εξαφάνιση ήταν σίγουρος ένας πρωτοπόρος ορκολόγος. Αυτός απλά πρέπει να κατάλαβε ότι και τα φίδια όπως όλα τα

άλλα ζωντανά παίζουν ένα κάποιο ρόλο στο οικοδόμημα της ζωής στη Γη. Έτσι για να τα προστατεύσει συνέδεσε το σκοτάδι τους με το θάνατο του πιο αγαπημένου προσώπου του εκτελεστή - τη μάνα του. Αυτή η ιστορία πρέπει να είναι πολύ παλιά γιατί η ίδια απειλή υπάρχει όπως γνωρίζω και στα μέρη του λιθάνου. Αυτή η προστασία γινόταν τότε που δεν υπήρχαν αυτοκίνητα, τα οποία σε κάθε χιλιόμετρο επαρχιακού δρόμου εκτελούν 1-2 αθώα και ξένοιαστα φίδια τα οποία αφήνονται στο δρόμο για να πάρουν ζέση από την επιφάνεια του δρόμου (ψυχρόαιμα). Και είναι όντως αθώα και χρήσιμα. Αυτό φαίνεται κυρίως από την τροφή τους η οποία αποτελείται από ποντίκια, αρουραίους, τυφλοπόντικες, έντομα, σαύρες και μικρά φίδια καθώς και βατράχια και ψάρια (κυρίως τα νερόφιδια).

Από ένα σύνολο 2.700 ειδών που υπάρχουν στον πλανήτη μας μόνο 27 είδη υπάρχουν στην Ευρώπη και από αυτά μόνο 16 μπορούμε να συναντήσουμε στη χώρα μας.

Υπάρχουν άλλα 3 είδη που μοιάζουν με φίδια αλλά είναι σαύρες χωρίς πόδια. Μπορούν να αναγνωρισθούν από το ότι έχουν βλέφαρα, σε αντίθεση με τα φίδια που δεν έχουν και έτσι έχουν τα μάτια τους συνεχώς «ανοιχτά».

Από αυτά τα 16 είδη, δηλητηριώδη είναι μόνο οι τρεις οχίες. Η μία (VIPERA XANTHINA) υπάρχει μόνο στη νήσο Λέσβο ενώ η δεύτερη (V. LEBETINA) συναντάται μόνο στις Δ. Κυκλάδες (Μήλος, Κίμωλος, Πολύιστος, Σίφνος, Κίθνος και

Ένα χρήσιμο και παρεξηγημένο ζώο

Αντίμηλος). Η τελευταία (V. AMODYETES) είναι η γνωστή μας οχιά που συναντάται σε όλη τη χώρα. Έχει μήκος μέχρι 65 εκατοστά, χρώμα καφετί και τριγωνικό κεφάλι με στενό λαιμό. Δεν επιτίθεται εάν δεν ενοχληθεί.

Του
Δρ. Ευαγ. Βλαχόπουλου
Γεωπόνου
Μπενάκειο Φυτοπαθολογικό
Ινστιτούτο

θεί σε αντίθεση με τις δεινόσαυρες οι οποίες επιτίθενται, σφυρίζουν και δαγκώνουν όταν κάποιος τις πλησιάσει.

Σε περίπτωση δαγκώματος οχιάς δεν πρέπει να χαθεί χρόνος αλλά ποτέ δεν δικαιολογείται ο πανικός. Και αυτό γιατί ακόμη και ένα «άσχημο» και χωρίς πρώτες βοήθειες δαγκώμα οχιάς είναι απίθανο να προκαλέσει θάνατο πριν από 24 ώρες.

Συνιστάται, ηρεμία (το δαγκώμένο μέρος να μένει ακίνητο όσο είναι δυνατό), δέσιμο του δαγκωμένου άκρου (χέρι ή πόδι) μετά το τραύμα αλλά όχι πολύ σφιχτά και εάν υπάρχει πόνος επιτρέπεται η χορήγηση ασπιρίνης.

ΔΕΝ επιτρέπεται το άνοιγμα της πληγής και το ρούφηγμα (πάγια τακτική στα χωριά μας) γιατί υπάρχει κίνδυνος να μολυνθεί το τραύμα ή να προκληθεί σοκ.

ΔΕΝ επιτρέπεται η χρήση ισχυρών απολυμαντικών ή υπερμαγγανικού καλίου.

Τέλος να σημειώσουμε ότι μερικά άτομα είναι άκρως ευαίσθητα στο δηλητήριο φιδιού και σιμώς μετά το τσίμπημα χάνουν (Συνέχεια στη σελίδα 34)

Βιολογική καταπολέμηση των εντόμων στα θερμοκήπια

1. Εισαγωγή

Στις καλλιέργειες των θερμοκηπίων η βιολογική καταπολέμηση, πολλών εντόμων είναι πια γεγονός. Εδώ και είκοσι πέντε χρόνια στην Ευρώπη και οχτώ χρόνια στη χώρα μας, οι φυσικοί εχθροί χρησιμοποιούνται ε-

του φυλλορίκτη δίνουν πολύ καλά αποτελέσματα.

Η πρακτική δείχνει ότι η βιολογική καταπολέμηση είναι μια πραγματοποιήσιμη μέθοδος που βοηθάει τον καλλιεργητή να πε-

Μόλις δούμε τα πρώτα αυγά των τριανύχων, αρπάζουμε το αρπακτικό SPIDEX. Αυτό αμέσως αρχίζει να καταβροχθίζει όλες τις μύ- φές του τριανύχου (αυγά, η

Του Δ. Χαραντώνη

ναντίον διαφόρων εντόμων. Το αρπακτικό PHYTOSEIULUS PERSIMILIS εναντίον του τριανύχου και το παράσιτο ENCARSIA FORMOSA εναντίον του Αλευρώδη έχουν δώσει άριστα αποτελέσματα.

Παρ' ότι νέα μέθοδος πολλοί καλλιεργητές και στη χώρα μας την χρησιμοποιούν με επιτυχία. Για καλά επιτυχημένη βιολογική καταπολέμηση είναι απαραίτητο οι φυσικοί εχθροί να εισάγονται στο θερμοκήπιο στο σωστό χρόνο και στην αναγκαία κατά περίπτωση ποσότητα. Η ολοκληρωμένη καταπολέμηση και η σωστή καθοδήγηση γι' αυτό, είναι η ειδικότητά μας.

Η χρήση των φυσικών εχθρών στις καλλιέργειες των θερμοκηπίων συνοδεύεται με ειδικά προγράμματα ψεκασμών, ώστε να ελέγχονται όλα τα προβλήματα των καλλιεργειών χωρίς να διαταράσσουμε την ισορροπία. Επιπρόσθετα δίνουμε πολύ προσοχή στην ανάπτυξη νέων μεθόδων κάνοντας έτσι δυνατόν να ελέγχουμε δευτερεύοντα προβλήματα όπως ο θρίπας και ο φυλλορίκτης. Το αρπακτικό ANIBLYSEIUS CUCUMERIS εναντίον του θρίπα και τα παράσιτα DACNUSA SIBIRICA και DIGLYRHUS ISAEA εναντίον

τύχει άριστη παραγωγή. Κι αυτή η μέθοδος δεν έχει μόνο σό- χους οικονομικούς, αλλά και σε- βασμό στο περιβάλλον και στις- υγιεινές συνθήκες ζωής.

2. Σπάιντεξ

το αρπακτικό PHYTOSEIULUS PERSIMILIS

Ο τριανύχος (TETRANYCHUS URTICAE) είναι ένα ά- καρι που αν δεν ελεγχθεί γρή- γορα ιδιαίτερα στο αγγούρι και πιπεριά, μπορεί η καλλιέργεια να καταστροφεί. Είναι πολύ σπου- δαίο ο παραγωγός να αντιλαμ- βάνεται αμέσως την εμφάνισή του στην καλλιέργειά του. Δεν είναι καθόλου δύσκολο αυτό. Α- ναγνωρίζεται πολύ εύκολα. Πα- ρουσιάζεται σε λίγα φυτά, στην αρχή, στην άκρη του θερμοκη- πίου ή κοντά στους πασάλους και αναγνωρίζεται από τις κί- τρινες κηλίδες που εμφανίζον- ται στα φύλλα.

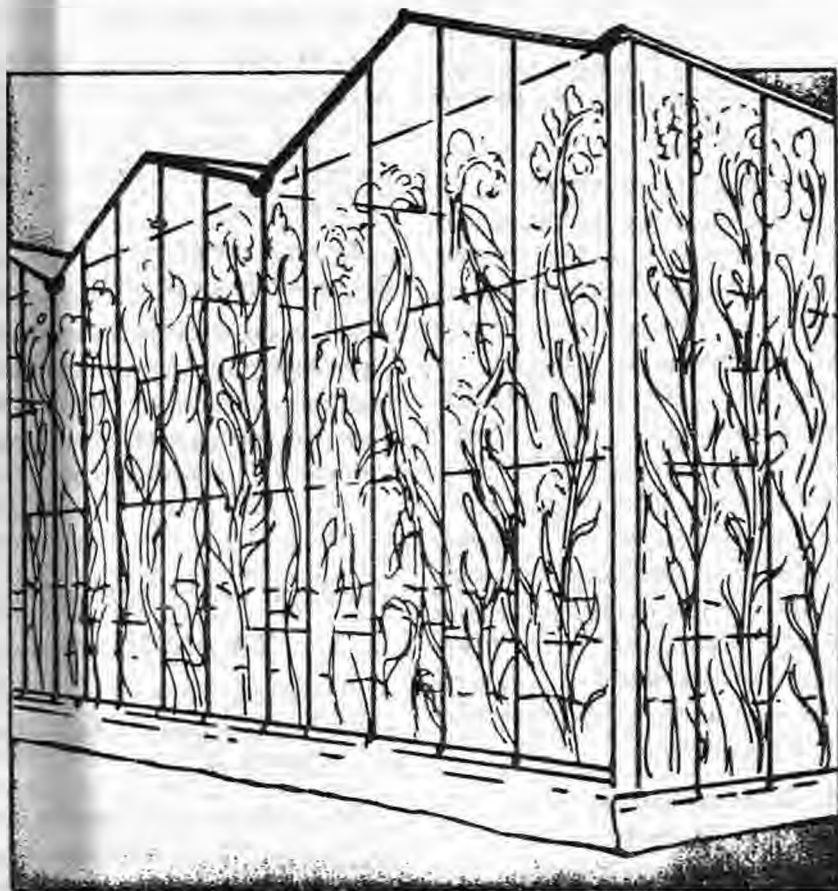
νύμφες, τέλεια) και συνήθ- τρώει 20 αυγά ή προνύμφες 5 τέλεια την ημέρα. Το αρπα- κό αναγνωρίζεται εύκολα με- μάτι, από το έντονα γυαλιστε- κόκκινο-πορτοκαλί χρώμα π- και από τα μεγάλα μπροστινά- δια του. Η τοποθέτηση του- πακτικού με την καινούργια- σκευασία εισαγωγής, είναι πε- εύκολη και γρήγορη. Έχει ε- σης το μεγάλο πλεονέκτημα- λίγη ανακίνηση του μπουκαλ- να διαμοιράζεται ομοιόμορ- στα φυτά που είναι προσβεβ- μένα μόνο. Σε αντίθεση με- παλιό τρόπο συσκευασίας - πλαστικές σακούλες με φύλ- φασολιού— που είναι πολύ- σκολο να επιτευχθεί ομοιομο- φία τοποθέτησης.

Συνολικά 6.000 αρπακτικά ε- νά στρέμμα —σε δυο τρεις το- ποθετήσεις— είναι αρκετές ε- εξασφαλίζουν ένα πλήρη έλ- χα του τριανύχου σε όλη

καλλιεργητική περίοδο.

Ο παραγωγός που σκέφτεται να εφαρμόσει την καταπολέμηση του τετρανύχου στις καλλιέργειες των θερμοκηπίων, είναι απαραίτητο να εφοδιαστεί με τα προγράμματα ψεκασμών, που διατίθενται από το γραφείο μας, ή από τις κατά τόπους Διευθύνσεις Γεωργίας ή τους αντιπροσώπους μας, ώστε τα αποτελέσματα να είναι σίγουρα και με

Τα τέλεια του αλευρώδη — άσπρες μικρές μύγες — τα συναντούμε συνήθως στις κορυφές των φυτών, ενώ τις προνύμφες του — σκουλίκια λευκοπράσινα — στην κάτω επιφάνεια των φύλλων. Οι προνύμφες τρέφονται από τα φύλλα απομυζώντας τον χυμό τους, και βγάζουν μελίτωμα στο οποίο αναπτύσσεται ο μύκητας που προκαλεί την καπνιά.

πολύ λιγότερο κόστος.

3. Ενστρίλη Το παράσιτο **ENCARSIA FORMOSA**

Ο αλευρώδης των θερμοκηπίων είναι τα τελευταία χρόνια ο κυριώτερος εχθρός των καλλιεργειών των λαχανικών στα θερμοκήπια, και συμμετέχει στην υποβάθμιση και μείωση της παραγωγής σε πολύ μεγάλο ποσοστό.

Ο βιολογικός έλεγχος του Α με το παράσιτο **ENCARSIA FORMOSA**, είναι σίγουρος, αρκεί να εισάγουμε τα παράσιτα με την πρώτη εμφάνιση της άσπρης μύγας στα φυτά. Οι θερμοκρασίες πρέπει να είναι μεγαλύτερες από 12°C και να εφαρμόζουμε τον έλεγχο των ασθενειών με βάση το πρόγραμμα που δίνουμε σε κάθε καλλιεργητή.

Τέσσερις - έξι τοποθετήσεις με την άνοιξη / δεκαπενθήμερο με

1000 - 2000 άτομα / στρέμμα - νύμφες της Ε.Ε. ή τρεις τοποθετήσεις το καλοκαίρι / 8ήμερο με 3000 - 4000 άτομα / στρέμμα, εξασφαλίζουν άριστο έλεγχο τη καλλιεργητική περίοδο.

Η Ε.Ε. εισάγεται από την Ολλανδία τοποθετημένη σε μορφή νύμφης επάνω σε μικρά χαρτόνια — **ENSTRIP** — που τοποθετούνται εύκολα και γρήγορα στις μασχάλες των φύλλων. Η εμφάνιση των μαύρων νυμφών, σε ποσοστό 25—30% μετά από 20—25 μέρες την άνοιξη ή 12—15 μέρες το καλοκαίρι, από την πρώτη εισαγωγή είναι ένας δείκτης ότι ο έλεγχος θα είναι σίγουρος.

4. Τα παράσιτα του φυλλορίκτη

DACNUSA SIBIRICA **DIGLYPHUS ISAEA**

Ένας ακόμη εχθρός που τελευταία άρχισε να μας απασχολεί στις καλλιέργειες των θερμοκηπίων και ιδιαίτερα στην τομάτα και αγγούρι είναι ο φυλλορίκτης ή σιδηρόδρομος (**LEPTOMYRA BRYONIAE**), που πολύ σύντομα μπορεί να καταστρέψει το φύλλωμα της καλλιέργειας με επακόλουθο την μείωση ή και την ολοσχερή καταστροφή της παραγωγής. Στα θερμοκήπια που χρησιμοποιούμε την βιολογική μέθοδο καταπολέμησης του αλευρώδη και του τετρανύχου, δεν αντιμετωπίζουμε μεγάλο πρόβλημα, και αυτό γιατί στην χώρα μας έχουμε παράσιτα που αν δεν τα σκοτώσουμε με τα φάρμακα, ελέγχουν πολύ καλά τον φυλλορίκτη.

Εδώ και τρία χρόνια εφαρμόσαμε με άριστα αποτελέσματα την καταπολέμηση του φυλλορίκτη με την εισαγωγή δύο παρασίτων (**DACNUSA SIBIRICA**

και DIGLYPHYS ISAEA). σε αναλογία 70% και 30% αντίστοιχα την άνοιξη και 30% και 70% αντίστοιχα το καλοκαίρι, και αυτό γιατί το DACNUSA δουλεύει καλύτερα με όχι πολύ υψηλές θερμοκρασίες, ενώ το DIGLYPHYS αντίθετα δουλεύει με υψηλές θερμοκρασίες. Τα παράσιτα έρχονται σε μορφή τελείων μέσα σε μικρά μπουκαλάκια, με 250 άτομα το καθένα, και ένας πληθυσμός 500-750 άτομα / στρέμμα σε μια ή δύο τοποθετήσεις είναι ικανός για πλήρη έλεγχο του εντόμου σε όλη την καλλιεργητική περίοδο.

Πολύ σπουδαίο και εδώ είναι να εισάγουμε τα παράσιτα με την πρώτη εμφάνιση των συμπτωμάτων — γραμμή επάνω στο φύλλο σαν σιδηρόδρομος. Ο πρώτος αριθμός των εισαγομένων παρασίτων και η αναλογία τους ανάλογα με την εποχή εισαγωγής, επίσης και εδώ να εφαρμόζεται σωστά το πρόγραμμα ψεκασμών που δεν διαταράσσει την ισορροπία των παρασίτων και αρπακτικών.

5. Το αρπακτικό του θρίπα AMBLYSEIUS CUCUMERIS

Ο θρίπας είναι από τους σπουδαιότερους εχθρούς στην καλλιέργεια της πιπεριάς και άρχισε τελευταία ν' αποτελεί μεγάλο πρόβλημα στην καλλιέργεια του αγγουριού. Δυστυχώς δεν αναγνωρίζεται εύκολα πολλές φορές και γι' αυτό συναντάμε σε πολλά θερμοκήπια μια μεγάλη μείωση και υποβάθμιση της παραγωγής και ιδιαίτερα στην πιπεριά όπου προσβάλει εκτός των φύλλων και τον καρπό. Τα τελευταία χρόνια άρχισε ο θρίπας να ανθίσταται σε πολλά εντομοκτόνα, και να γίνεται πολύ

προβληματικός ο έλεγχός του. Ευτυχώς και γι αυτόν τον εχθρό υπάρχουν αρκετά αρπακτικά, και κυρίως το AMBLYSEIUS CUCUMERIS που αυτήν την στιγμή παράγεται με βιομηχανικό τρόπο σε ειδικά εργαστήρια και έτσι το πρόβλημα του θρίπα με την χρήση του αρπακτικού εκμηδενίζεται. Το AMBLYSEIUS CUCUMERIS είναι ένα μικρό αρπακτικό άκαρι, μοιάζει με το PHYTOSEIULLUS με την διαφορά ότι είναι στιλπνός πρασινό κίτρινος, και δεν έχει τα μεγάλα μπροστινά πόδια του PHYTOSEIULLUS.

Κολό είναι να εισάγεται, μόλις ακριβώς το επιτρέπουν οι θερμοκρασίες, και δεν χρειάζεται να βρούμε πρώτα θρίπα και μετά να κάνουμε την εισαγωγή. Τα αρπακτικά έρχονται σε φυαλίδια όμοια με τα SPIDEX, και διαμοιράζονται όμως παντού και όχι όπως το SPIDEX όπου υπάρχει η εμφάνιση του τετρανύχου. Πρέπει και δω να εφαρμόσουμε τα προγράμματα ψεκασμών για την αντιμετώπιση των άλλων ασθενειών, με τα οποία δεν διαταράσσουμε την ισορροπία των παρασίτων ή αρπακτικών στα θερμοκήπια.

6. Ο δεκάλογος της βιολογικής καταπολέμησης

1) Οι φυσικοί εχθροί προστατεύουν την καλλιέργεια και σκόου εκτελούν τον έλεγχο σε άριστο βαθμό.

2) Αυτός ο έλεγχος χρειάζεται λίγη εργασία που είναι απαραίτητη στις περιόδους που είναι πολύ απασχολημένος.

3) Ο βιολογικός έλεγχος παρέχει χρήση διορατική με τα έντομα τα οποία ελέγχει. Μπορεί ακόμα να δουλέψει πιο αποτε-

λεσματικά όταν ελέγχονται οι άλλες αρρώστιες και έντομα.

4) Η εφαρμογή της βιολογικής καταπολέμησης είναι οικονομικότερη της χημικής για όλη την καλλιεργητική περίοδο.

5) Η εισαγωγή των φυσικών εχθρών είναι τελείως ασφαλής και πολύ απλή.

6) Η εφαρμογή της βιολογικής προστασίας δεν έχει καδωσικών Ερευνών). Στο συνέδριο κίνδυνο από φυτοτοξικότητα ειδικοί επιστήμονες των Πανεπιστημιακών Γεωπονικών Σχολών, των Ιδρυμάτων Έρευνας της χώρας του «Μπενακείου Φυτοπαθολογικού Ινστιτούτου» και του «Δημακρίτου» ανέπτυξαν δι-

7) Η χρήση φυσικών εχθρών δεν προκαλεί εθισμό.

8) Δεν υπάρχει θέμα για Εξόχτητα ή υπολείμματα στα προϊόντα ή φρούτα.

9) Δεν χρειάζεται να κλειστούν οι περιοχές ασφαλείας.

10) Ο βιολογικός έλεγχος των εχθρών και των μέσων βιολογικής καταπολέμησης. Το Εντομολογικό συνέδριο είχε τεθεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας και του Υπουργείου Γεωργίας.

(Συνέχεια από τη σελίδα 3)

ΤΑ ΠΙΔΙΑ

τις αισθήσεις τους. Σ' αυτές πρέπει να παρέχεται ιατρική ήθεια επειγόντως.

Την επόμενη φορά που θα συζητήσουμε και αυτό οφείλεται στην ναντήσετε φίδι το καλύτερο δραστηριότητα που ανέπτυξε η έχετε να κάνετε είναι να μην γιν. επιτροπή (Λ. Αργυρίου πρό πειράξετε. Εάν δεν σας ενέδωκε. Λ. Σαντάς αντιπρόεδρος, φέρει ποιών ζώων (βλαβερό). Καλμούκος Γεν. Γραμματέας, τους πληθυσμούς ελέγχει, Κ. Λαπόπουλος ταμίας, Α. Μαφθείτε ότι το ίδιο ελέγχεται ναύτας. Ν. Παπακωνσταντίνου θυσιακά παρέχοντας το σκαί Α. Σαντορίνη μέλη.

του σαν τροφή σε ζώα που. Από το σημερινό τεύχος και πολύ όλοι μας αγαπάμε και συνεχίσεις θα δημοσιεύσουμε λουμε να μπορούν να τα αποθηκεύσεις των σμιλών που ενβάνουν ζωντανά και τα παθιάφέρουν τους αναγνώστες δεν μας όπως πελαργοί, αετοί, κόρακαλλιεργητές για (ενημέρω-ΕΕ άλλου εκτός από ανάγκη τους.

και και μόδα να είμαστε καταπολέμηση των μικρο-λεπιδοπτέρων PHYLLONO

Β' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΕΝΤΟΜΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

(Περιλήψεις ανακοινώσεις)

Α'

Επιμέλεια

Οδ. Ντινόπουλου

RYCTER CORYLIFOLIELLA (HB.) και PHYLLONORYCTER BLANCARDELLA (F.) ταυτόχρονα με την καταπολέμηση του λεπιδοπτέρου CYDIA POMONELLA (L.) (καρπόκαψα της μηλιάς) χρησιμοποιώντας τη μέθοδο των αγροτικών προειδοποιήσεων

Ο. Π. Ντινόπουλος

Ινστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων
Νάουσας

Κατά τα έτη 1976, 1977 και 1978 έγινε πειραματική καταπολέμηση των μικρολεπιδοπτέρων PHYLLONORYCTER CORYLIFOLIELLA (HB.) και PHYLLONORYCTER BLANCARDELLA (F.).

Η εργασία έγινε σε σπρωάνα μηλιάς των ποικιλιών DU COMMERCE, RED DELICIOUS και GOLDEN DELICIOUS στο αγρόκτημα του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων Νάουσας (Ι.Φ.Δ.Ν.).

Οι ημερομηνίες ψεκασμού καθορίστηκαν σύμφωνα με τη μέθοδο των αγροτικών προειδοποιήσεων, για να διαπιστωθεί εάν είναι δυνατή η ταυτόχρονη καταπολέμηση της CYDIA POMONELLA και των P. CORYLIFOLIELLA και P. BLANCARDELLA.

Χρησιμοποιήθηκαν τα χημικά σκευάσματα: 1) ZOLONE SUPER EC 250 CM3)100 l, 2) EKALUX 25 EC 125 CM3)100 l, 3) NORGOS 50 EC 400 CM3)100 l, 4) HOSTATHION EC 200 CM3)100 l, 5) PADAN W.P. 100 l, 6) LANATE W.P. 10 GR)100 l, 7) AMBUSH 25 EC CM3)100 l και 8) DIMILIN W.P. 40 GR)100 l, και 80 GR)100 l.

Βρέθηκε ότι τα χημικά σκευάσματα α) HOSTATHION 6) AMBUSH 25 EC γ) DIMILIN W.P. 25%, τα οποία καταπολεμούν ικανοποιητικά την CYDIA POMONELLA, καταπολεμούν ταυτόχρονα τα μικρολεπιδοπτέρη που αναφέρθηκαν.

Εποχή και θέσεις ωτοκίας της φύλλας της ελιάς EUPHYLLURA PHILLYREAE FOERSTER (HOMOPTERA: APHALARIDAE) σε ελαιόδενδρα περιοχών Θεσσαλονίκης και Χαλκιδικής και αναλογία φύλου

Δ.Α. Προφήτου - Αθανασιάδου και Μ.Ε. Τζανακάκης

Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Ζωολογίας και Παρασιτολογίας, Τμήμα Γεωπονίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη

Επί 4 έτη έγιναν δειγματοληψίες ενηλίκων της φύλλας της ελιάς EUPHYLLURA PHILLYREAE FOERSTER (HOMOPTERA: APHALARIDAE) και κλαδίσκων ελαιόδένδρων 4 ποικιλιών σε ελαιώνες πεδινών περιοχών των νομών Θεσσαλονίκης και Χαλκιδικής. Με τιναγμα των κλαδίσκων, τα έντομα έπεφταν σε εντομολογική απόχη, από όπου συλλέγονταν σε φυαλίδια. Κλαδίσκοι μήκους περίπου 20 εκ, με 10 γόνατα, εξετάζονταν για να διαπιστωθεί ο αριθμός και η κατανομή των αυγών του εντόμου.

Διαπιστώθηκε ότι η περίοδος ωτοκίας (στις περιοχές αυτές) αρχίζει τέλη Μαρτίου και τελειώνει τέλη Μαΐου, με το πλείστο της να πραγματοποιείται τον Απρίλιο. Τον Απρίλιο τα αυγά παρατηρήθηκαν στους φυλλοφόρους και ανθοφόρους οφθαλμούς και το Μάιο στις ταξιανθίες.

Τα νεαρά ενήλικα του E. PHILLYREAE εμφανίσθηκαν και τα 4

έτη τα τέλη Μαΐου με αρχές Ιουνίου. Την εποχή αυτή, όπου ο ενήλικος πληθυσμός είχε τη μέγιστη τιμή του, και τα 4 έτη, η αναλογία φύλου (αρσενικά : θηλυκά) ήταν περίπου σταθερή και κυμάνθηκε από 0,89 έως 1,02. Η αναλογία φύλου καθ' όλη τη διάρκεια του υπόλοιπου έτους κυμάνθηκε από 0,60 έως 1,13.

Αξιολόγηση της συνθετικής πυρεθρίνης KARATE (Καράτε) των Γ. Μικαλόπουλου, Π. Μήλιου, Α. Γκιουλμπασάνη, Κ. Παπασωτηρίου, Α. Μπράβου

Το KARATE είναι ένα νέο πυρεθρινοειδές εντομοκτόνο επαφής και στομάχου με εντομοαπωθητική και υπολειμματική δράση.

Για την αξιολόγηση του Καράτε έγιναν τα τελευταία 5 χρόνια 38 πειράματα σε δενδρώδεις και ετήσιες καλλιέργειες, με κύριο στόχο την καταπολέμηση των σπουδαιότερων εχθρών, ενώ παράλληλα εξετάστηκαν οι παρενέργειες στη λοιπή πανίδα των καλλιεργειών και ειδικότερα στα ακάρεα. Επίσης εξετάστηκαν τα υπολείμματα του φαρμάκου επί των καρπών και η φυτοτοξικότητα.

Το συμπέρασμα είναι ότι η δοσολογία των 10 ppm (10 μέρη στο εκατομμύριο) είναι επαρκής για κανονοποιητικά αποτελέσματα, κατά κανόνα καλύτερα από αυτά που επιτυγχάνονται με τις υπάρχουσες συνθετικές πυρεθρίνες.

Η επίδραση της προτεινόμενης δοσολογίας βρέθηκε ήπια και σύντομη στα ωφέλιμα και μη επιβλαβή έντομα, ενώ μειώνονται οι πληθυσμοί των ακάρεων, κάτι που δεν συμβαίνει με τα χρησιμοποιούμενα σήμερα πυρεθρινοειδή. Από την έρευνα που έγινε, το αποτέλεσμα με αυξημένη δοσολογία είναι βέβαια πιο θεαματικό αλλά καταστρέφει τα ωφέλιμα έντομα, ενώ η δοσολογία των 10 ppm συνδυάζει την άριστη προστασία από τους εχθρούς χωρίς βλαβερές συνέπειες στα ωφέλιμα.

ταν περίπου σταθερή και κυμάνθηκε από 0,89 έως 1,02. Η αναλογία φύλου καθ' όλη τη διάρκεια του υπόλοιπου έτους κυμάνθηκε από 0,60 έως 1,13.

Τα υπολείμματα του φαρμάκου που βρίσκονται μια μέρα μετά τον ψεκασμό είναι πάντα μικρότερα από τα ανεκτά όρια.

Επίσης φυτοτοξικότητα δεν παρατηρήθηκε σε καμία καλλιέργεια σε δόση μέχρι εξαπλάσια της προτεινόμενης.

α. Από τα πειράματα στο αμπέλι προκύπτει ότι ένα πρόγραμμα 2—3 ψεκασμών με 10 ppm Καράτε, σύμφωνα με τις Γεωργικές Προειδοποιήσεις για την αντιμετώπιση των καρποβίων γενεών της Ευδεμίδας, είναι επαρκές υπό συνθήκες συνήθους προσβολής για την προστασία της καλλιέργειας ακόμα και από την προσεταμένη πτήση της τρίτης γενεάς του εντόμου. Με το πρόγραμμα αυτό η προσβολή περιορίζεται σε επίπεδα αρκετά χαμηλά για τις οινοποιήσιμες ποικιλίες. Για επιτραπέζιες ποικιλίες, όπου είναι σημαντικό να μην υπάρχει έκδηλη προσβολή στο σταφύλι, οι ψεκασμοί μπορούν να γίνονται ανά 21 ημέρες ώστε να καλύπτεται και η πιθανότητα προσβολής από τέλεια που πετούν στο μεσοδιάστημα μεταξύ των γενεών, όπως προκύπτει από τα υγιήστα αποτελέσματα στις παγίδες.

Το διάστημα αυτό, μεταξύ της δεύτερης και τρίτης γενεάς, μπορεί να υπερβαίνει τις 21 ημέρες.

β. Στις μηλίτες, η υπολειμματική δράση του Καράτε (σε δοσολογία 10 ppm) επί τρεις ε-

βδομάδες το καθιστά χρήσιμο για ένταξη σε πρόγραμμα ψεκασμών, σύμφωνα με τις Γεωργικές Προειδοποιήσεις για την πρόληψη της προσβολής στην Καρποκάψα και τη Νάρη. Η δυνατότητα του Καράτε σκοτώνει τις νεαρές προνύμφες στις στοές παρέχει στην περίπτωση αυτή αρκετή ευεξία στην επερχόμενη εφαρμογή, ώστε να συμπέσει η καταπολέμηση και για τα δύο έντομα.

γ. Στην αχλαδιά, για την καταπολέμηση της Ψύλλας Καράτε είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί αφενός μεν με δοσολογία 10 ppm για τη μείωση του πληθυσμού των ακμαίων και αφετέρου με δοσολογία 20 ppm ή 10 ppm + λάδι για την καταπολέμηση των τελειών και των νεαρών προνυμφών την άνοιξη και τον καλοκαίρι, με επεμβάσεις στην αρχή της κάθε γενεάς. Η εντατική του Καράτε με το ΑΜΤΡΑΖ (Αμιτράζ) σε πρόγραμμα ψεκασμών θα μπορούσε να ελεγχθεί μια στρατηγική για αποτροπή ή ανάπτυξη εθισμού του εντόμου στο Αμιτράζ, το οποίο λόγω των πολύ καλών αποτελεσμάτων του τείνει να χρησιμοποιείται σήμερα καθυστερείται πρώτο από πλευράς βροχοπτώσεων. Το ύψος της βροχής α-

δ. Στην ελιά εφόσον ο έρχεται σε 1032,7 χιλιοστά. Τον θυμώδης είναι τέτοιος που να επιβλαβείται η καταπολέμηση ανθόβιας γενεάς του Πυρρικού τμήτη, αρκεί ένας ψεκασμός με δοσολογία 5 ppm του Καράτε. Ο ίδιος ψεκασμός καταπο-

ε. Στο βαμβάκι το Καράτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε δοσολογία των 20 ppm με (Συνέχεια στη σελίδα 37)

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Του Ανέστη Σιδερά

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

Α. Βροχοπτώσεις στην περιοχή του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων (περίοδος 1963—1987)

Έτη	Ιανουάρ.	Φεβρ.	Μάρτιος	Απρίλ.	Μάιος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστ.	Σεπτ.	Οκτώμ.	Νοέμβρ.	Δεκέμ.	Σύνολο
1963	24,0	72,0	56,3	47,5	130,0	35,0	8,0	41,0	10,0	238,5	130,0	62,0	854,3
1964	28,5	28,5	91,5	21,0	134,0	175,0	37,0	7,5	104,5	48,0	151,7	73,0	900,2
1965	89,5	46,0	63,0	121,9	67,0	65,0	10,0	0,5	9,0	4,5	35,5	73,0	584,9
1966	64,2	17,0	120,7	47,5	45,2	44,5	15,5	5,0	77,0	110,0	100,5	154,5	801,6
1967	31,5	9,5	71,0	44,0	127,5	43,0	149,5	4,5	63,5	110,5	83,5	141,5	879,5
1968	98,5	50,0	28,5	27,5	118,0	88,0	0	21,0	37,5	126,0	100,0	141,5	836,5
1969	133,0	105,0	209,0	26,0	18,5	13,5	41,0	11,5	35,5	1,0	28,0	200,5	822,5
1970	78,5	58,5	96,5	27,0	84,5	37,0	109,5	25,0	7,5	134,0	0	57,5	715,5
1971	68,0	89,0	105,5	36,0	83,5	36,0	41,0	31,0	44,0	18,5	21,0	81,0	654,5
1972	88,0	127,0	115,5	180,0	43,0	20,5	15,0	49,0	50,0	149,5	7,0	3,5	846,0
1973	108,5	49,5	87,0	20,5	7,0	22,0	100,0	77,5	106,4	107,5	45,0	70,0	800,9
1974	106,5	167,0	77,0	75,5	42,8	48,0	0	4,5	34,5	16,0	95,5	95,5	762,8
1975	25,5	68,5	59,0	29,5	33,0	81,0	18,0	19,0	20,5	39,0	60,0	32,5	485,5
1976	20,5	154,0	65,5	49,0	193,0	70,5	82,0	55,0	6,5	143,0	89,5	13,5	942,0
1977	12,5	29,0	33,0	26,0	65,0	73,5	34,0	8,0	53,0	16,0	39,0	64,5	453,5
1978	63,5	58,5	27,0	180,0	61,5	6,0	2,0	13,5	101,0	182,5	10,0	104,0	809,5
1979	51,5	40,5	25,5	83,0	57,0	7,7	54,5	48,5	34,0	237,0	342,5	151,0	1032,7
1980	76,0	18,5	94,5	61,0	144,5	21,5	52,5	7,0	30,0	129,5	43,0	74,5	752,5
1981	98,0	70,5	44,0	43,0	27,0	23,0	16,0	40,5	17,0	81,5	61,0	71,5	593,0
1982	6,5	59,5	88,5	147,0	86,5	12,0	25,0	98,5	62,0	180,0	123,5	75,5	964,5
1983	9,5	10,5	46,5	41,5	55,5	127,0	56,5	37,5	24,5	18,0	50,5	220,0	697,5
1984	48,5	81,5	73,5	164,0	14,5	11,0	12,5	38,5	26,0	9,0	62,0	52,0	593,0
1985	65,5	16,5	90,5	31,0	100,0	21,0	0	7,0	3,5	59,5	243,5	32,5	670,5
1986	39,5	161,0	84,5	9,0	127,5	69,5	8,0	14,0	18,0	68,5	91,0	35,5	686,5
1987	85,0	149,5	174,5	81,5	40,0	7,0	14,0	9,0	26,5	85,0	87,0	27,0	786,0

ΣΧΟΛΙΑ. Όπως προκύπτει από τον πίνακα 1 το έτος 1979 έρσιμποιείται σήμερα καθυστερείται πρώτο από πλευράς βροχοπτώσεων. Το ύψος της βροχής α-

δ. Στην ελιά εφόσον ο έρχεται σε 1032,7 χιλιοστά. Τον θυμώδης είναι τέτοιος που να επιβλαβείται η καταπολέμηση ανθόβιας γενεάς του Πυρρικού τμήτη, αρκεί ένας ψεκασμός με δοσολογία 5 ppm του Καράτε. Ο ίδιος ψεκασμός καταπο-

ε. Στο βαμβάκι το Καράτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε δοσολογία των 20 ppm με (Συνέχεια στη σελίδα 37)

και Άνοιξη οι περισσότερες. Σημειώνονται μερικά μεγέθη όπου η βροχοπτώση ξεπέρασε τα 200 χιλ. τον μήνα: α) Μάρτιος 1969 209,0 χιλ. β) Οκτώβριος 1963 238,5 χιλ. και 1979 237,0 χιλ. γ) Νοέμβριος 1979 342,5 χιλ. και 1985 243,5 χιλ., δ) Δεκέμβριος 1969 200,5 χιλ. και 1983 220,0 χιλ.

Τα έτη που σημειώθηκαν οι περισσότερες βροχοπτώσεις είναι το 1979 με 1032,7 χιλ. βροχ., το 1982

με 942,0 χιλ. βροχ., το 1976 με 942,0 χιλ. βροχ. και το 1964 με 900,2 χιλ. βροχ.

Το 1977 θεωρείται το πιο ξηρικό έτος με 453,5 χιλ. βροχ. και ακολουθούν το 1975 με 485,5 χιλ. βροχ. και το 1965 με 584,9 χιλ. βροχ. Μήνες που δεν σημειώθηκαν βροχοπτώσεις, είναι ο Ιούλιος των ετών 1968, 1974 και 1985. Επίσης βροχοπτώση δεν σημειώθηκε και τον Νοέμβριο του 1970.

ΠΙΝΑΚΑΣ II

B. Ηλιοφάνεια σε ώρες στην περιοχή του Ινστιτ. Φυλλοβόλων Δένδρων (περίοδ. 1980—1987)

Μήνες	Έτη: 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Ιανουάριος	84,5	83,6	106,5	138,2	113,3	62,2	110,3	87,3
Φεβρουάριος	122,6	100,1	112,3	127,7	17,0	134,7	39,7	70,3
Μάρτιος	89,2	154,7	123,9	183,4	87,5	55,2	61,7	125,3
Απρίλιος	168,0	215,9	117,6	208,0	102,3	182,0	232,3	149,3
Μάιος	156,0	187,9	215,4	248,8	233,5	208,4	209,5	198,2
Ιούνιος	278,6	305,0	320,0	198,1	303,3	301,7	236,2	297,9
Ιούλιος	333,8	298,3	323,0	278,1	370,3	337,2	268,4	349,6
Αύγουστος	286,0	270,1	269,6	249,9	225,5	323,6	307,9	334,6
Σεπτέμβριος	244,0	196,2	233,5	214,7	242,0	275,7	246,6	230,4
Οκτώβριος	140,8	187,0	127,0	192,9	173,0	188,9	146,8	75,3
Νοέμβριος	120,4	167,9	132,2	91,9	111,2	72,3	150,7	80,7
Δεκέμβριος	162,7	94,9	90,5	76,3	89,2	146,5	153,3	109,9
Σύνολο	2186,6	2261,6	2171,5	2208,0	2068,1	2288,4	2163,4	2108,3

ΣΧΟΛΙΑ: Οι μήνες που παρουσιάζουν μεγαλύτερη ηλιοφάνεια είναι οι θερινοί Ιούνιος, Ιούλιος και Αύγουστος. Έτσι έχουμε τα εξής μεγέθη: α) Ιούνιος: 1981 305 ώρες, 1982 320 ώρες, 1984 303,3 ώρες και 1985 301,7 ώρες. β) Ιούλιος: 1980 333,8 ώρες, 1982 323 ώρες, 1984 370,3 ώρες, 1985 337,2 ώρες και 1987 349,6 ώρες. γ) Αύ-

γουστος 1985 323,6 ώρες, 1986 307,9 ώρες και 1987 334 ώρες. Ο Φεβρουάριος του 1984 ήταν μερικών γνωστών ποικιλιών πιο συννεφιασμένος με 17,0 ώρες ηλιοφάνειας.

(Συνέχεια από τη σελίδα 36)

Β' Πανελλήνιο Εντομολογικό Συνέδριο

νοποιητικό αποτέλεσμα επί εκδηλωμένης προσβολής Πράσινου ακουληκιού, εφόσον δεν είχε γίνει έγκαιρα προληπτικός ψεκασμός. Επίσης μειώνει σημαντικά τον πληθυσμό των τετρανύχων.

στ. Τέλος είναι γνωστό ότι η αποτελεσματικότητα του Καράτε στα έντομα της ροδακινιάς (Καρκόκαψα, Ανάρσια, Φυλλοδέτερες) είναι πάρα πολύ καλή. Για το λόγο αυτό ο κύριος σκοπός των πειραμάτων ήταν η μελέτη της δράσης του Καράτε στους Τετρανύχους της ροδακινιάς.

TETRANYCHUS URTICAE (TETRANYCHOS KITRINOS)

Το Καράτε σ' όλες τις δοσο-

λογίες είχε κατασταλτικό αποτέλεσμα στον T. URTICAE, αντίθετα από τις δύο κλασικές πυρεθρίνες που δοκιμάστηκαν.

Όταν υπήρχε έντονη προσβολή από T. URTICAE οι επεμβάσεις με τις δύο πυρεθρίνες αύξησαν τον πληθυσμό του τετρανύχου σε σχέση με το μάρτυρα. Ενώ στις επεμβάσεις με Καράτε ο πληθυσμός T. URTICAE μειώθηκε πάρα πολύ. PANONYCHUS ULMI (TETRANYCHOS ΚΟΚΚΙΝΟΣ)

Οι επεμβάσεις με τις κλασικές πυρεθρίνες στην περίπτωση έντονης προσβολής αύξησαν σημαντικά τον πληθυσμό του P. ULMI σε σχέση με το μάρτυρα, ενώ στις επεμβάσεις με Καρά-

τε μειώθηκε ο πληθυσμός P. ULMI πάρα πολύ, σε σχέση πάντα με το μάρτυρα.

Χρησιμοποιήθηκαν οι δοσολογίες 10 ppm, 20 ppm και 30 ppm. Η δόση των 10 ppm έδωσε τα καλύτερα αποτελέσματα.

Κάθε συνδρομητής

ας γράψει

και έναν καινούργιο

συνδρομητή

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Ευπάθεια ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο

Στη ΝΙΑΟΥΣΤΑ τεύχος 34ον 1986 σελ. 44—46 έγινε λόγος για το φουζικλάδιο μηλιάς και αχλαδιάς. (Διαχείμανση, μόλυνση, ασκοσπορία, κονίδια κλπ.). Στο τεύχος 38ον 1987 σελ. 38—39 έγινε λόγος για την καταπάληση του φουζικλαδίου γενικώς. Στο ίδιο τεύχος δημοσιεύθηκε και σχετικός πίνακας

Του Οδ. Ντινόπουλου

αφορά τον βαθμό ευπάθειας των ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο. Η μηλιά Ντελίτσιους θεωρείται ως μία κατεχορήγηση ευπαθής ποικιλίας στο Φουζικλάδιο.

Σήμερα φέρνουμε στο φως της δημοσιότητας μερικά στοιχεία που έχουν ληφθεί υπό τις συλλογές αξιολογήσεως ποικιλιών μηλιάς του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων και αφορούν το έτος 1987. Οι ποικιλίες που αναφέρονται δεν ψεκάστηκαν ούτε μία φορά για την αντιμετώπιση του φουζικλαδίου. Όσον αφορά το έτος 1988

αφορά τον βαθμό ευπάθειας των ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο. Οι προσβολές ήταν σημαντικές χωρίς σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφορετικών ποικιλιών. Για την καταμέτρηση των μολύνσεων επί των καρπών εργάστηκαν κατά την εαρινή περίοδο η Χαρούλα Σπινθηροπούλου (τελειόφοιτος της Γεωπονικής Σχολής) και ο Δημήτρης Κοντογιώργης (ειδικός τεχνίτης).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ευπάθεια ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο. Δεντρύλλια τριών ετών επί υποκειμένου M27

Ποικιλία	Καρποί χωρίς προσβολή	Καρποί με προσβ.
1. Μουτσοῦ	90	49
2. Σμουῦθι (κλώνος Γκόλντεν)	365	39
3. Ιμπεριάλ	37	29
Ντουμπτε, Ρεντ Ντελίτσιους		
4. Γκράννη Σμιθ	169	7

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ευπάθεια ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο. Δεντρύλλια τριών ετών μηλιάς επί υποκειμένου M9

Ποικιλία	Καρποί χωρίς προσβολή	Καρποί με προσβ.
1. Μουτσοῦ	251	70
2. Σμουῦθι (κλώνος Γκόλντεν)	697	52
3. Ιμπεριάλ	117	45
Ντουμπτερεντ Ντελίτσιους		
4. Γκράννη Σμιθ	330	39
5. Τζόναγκολντ	413	43

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ευπάθεια ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο. Δέντρα ηλικίας 25 ετών περίπου

Ποικιλία	Καρποί χωρίς προσβολή	Καρποί με προσβ.
Γκράννη Σμιθ	195	12
Μουτσοῦ	169	5
Ιμπεριάλ	115	27
Ντουμπτερεντ Ντελίτσιους		
Ρίσιαρεντ	101	31
Στάρκριμσον	102	13
Τζόναγκολντ	16	0
Ντέμοκρατ	71	1
Έρλυ μπλεϊζ	80	0

Τζόναρεντ	15	2
Μπλάκζον	60	0
Γκάλια μπιοῦτι	50	0
Ντούμπτερεντ	40	0
Γκάλια μπιοῦτι		
Σκόρλετ	106	53
Στάυμανρεντ		
Ρούμπα πρεκόζε	48	0
Φρέϊμπουργκ	96	0
Ουϊντων	50	0

Σε προσεχές τεύχος θα δημοσιευθούν και άλλα στοιχεία για το έτος 1987, καθώς επίσης και για το έτος 1988. Όλα τα στοιχεία αυτά θα χρησιμεύσουν προκειμένου να συνταχθεί ένας πίνακας ευπαθείας των διαφόρων καλλιεργουμένων ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο για τις ελληνικές συνθήκες.

2. Κλάδεμα ακτινιδιάς

Επιβάλλεται να προσεχθεί ιδιαίτερα το χειμερινό κλάδεμα καρποφορίας της ακτινιδιάς γιατί αυτό θεωρείται βασικό. Το θερινό θεωρείται συμπληρωματικό. Το χειμερινό κλάδεμα ανάλογα με τον αριθμό των ανθοφόρων οφθαλμών που αφήνονται στις κληματίδες χαρακτηρίζεται βραχύ (κοντοκλάδι) ή μέτριο ή μακρύ (μακροκλάδι).

Ο ακτινιδιοκαλλιεργητής έχοντας μπροστά του την έκταση της συγκεκριμένης ακτινιδιάς θα πρέπει να επιλέξει τον τύπο του κλαδέματος ή ένα συνδυασμό κλαδεμάτων. Ενδεχόμενα λάθη του χειμερινού κλαδέματος εμφανίζονται αργότερα κα-

ρίπτωση που το χειμερινό κλάδεμα υπήρξε πιο αυστηρό (κοντοκλάδι) από όσο έπρεπε, κατά την θερινή περίοδο θα αναπτυχθεί ζωηρή βλάστηση, που θα απαιτήσει πολλά θλαστολογήματα και κορυφολογήματα. Σε περίπτωση, πάλι, που το κλάδεμα είναι μακρύ (μακροκλάδι) υπάρχουν πολλές πιθανότητες, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των φεραμένων καρπών, το μέγεθος τους να παραμείνει πολύ μακρύ, μη εμπορεύσιμο.

1. Βραχύ κλάδεμα

Στο κλάδεμα αυτό συνυπάρχουν σε ίσα ποσοστά κληματίδες μονοετείς, διετείς και τριετείς. Το κλάδεμα γίνεται κατά κανόνα στους τέσσερις καρποφόρους οφθαλμούς. Σε ένα φυτό παραγωγικό αφήνονται περίπου 150—180 καρποφόροι οφθαλμοί. Μετά το πέρας της καρποφορίας τους οι τριετείς κληματίδες αφαιρούνται, αφού αφήνονται αντικαταστάτες τους. Στο κλάδεμα αυτό παρατηρούνται τα εξής: α) υπάρχουν πολλοί θλαστοί μεγάλου μήκους (συνεχιζόμενης σύλησης), σε μονοετείς και διετείς κληματίδες, που δημιουργούν μία συγκεκριμένη εικόνα στον οπωρώνα και αυξάνουν τις ανάγκες για τα θερινά θλαστολογήματα. β) στις μονοετείς κληματίδες, οι καρποί είναι πολύ ομοιομορφικοί σε μέγεθος και βάρος γ) στις διετείς κληματίδες υπάρχει ήδη μια μικρή ανομοιομορφία καρπών. δ) στις τριετείς κληματίδες πιο η ανομοιομορφία των καρπών υπολείπεται να είναι πολύ μεγάλη και ε) κατά κανόνα, υπάρχουν στον οπωρώνα πολλοί λαίμαργοι που πρέπει να αφαιρούνται ένκαιρα με τα θερινά θλαστολογήματα και κορυφολογήματα.

2. Μέτριο κλάδεμα

Μ' αυτό το κλάδεμα αφήνονται στο παραγωγικό φυτό κληματίδες μονοετείς και διετείς, σε ίσα περίπου ποσοστά. Η μονοετής κληματίδα κλαδεύεται στους 8 καρποφόρους οφθαλμούς. Στη διετή κληματίδα, αφήνονται οι δύο παρά τη βάση μονοετείς κληματίδες και κάθε μία από αυτές κλαδεύεται στους 8 καρποφόρους οφθαλμούς. Λαμβάνεται πάντα μέριμνα, ώστε το σύνολο των καρποφόρων οφθαλμών στο φυτό να κυμαίνεται από 150 μέχρι 180 περίπου.

Με το μέτριο κλάδεμα μειώνεται σημαντικά η ανομοιομορφία των καρπών, γιατί καταργούνται οι τριετείς κληματίδες. Έτσι, επίσης, περιορίζεται η πυκνή ζωηρή βλάστηση. Αυτό έχει συνέπεια να μειώνεται ο αριθμός των απαιτούμενων κορυφολογημάτων και θλαστολογημάτων. Με το κλάδεμα αυτό, επίσης, πετυχαίνεται ισόρροπη παρουσία βλαστών συνεχιζόμενης αύλησης και βλαστών περιορισμένης αύλησης.

3. Μακρύ κλάδεμα

Χαρακτηριστικό γνώρισμα στο κλάδεμα τούτο είναι το ότι επιλέγονται ετήσιες κληματίδες μήκους 1.5 έως 2.5 μέτρα συνήθως, οι οποίες κλαδεύονται στη συνέχεια στους 16 καρποφόρους οφθαλμούς η κάθε μια, αν συνοπολογισθούν και οι 4 ατροφικοί της βάσης, στους 20 συνολικά. Κάθε κατάλληλη καρποφόρα κληματίδα δίνει στη πράξη περίπου 40 καρπούς, οπότε με 16 τέτοιες κληματίδες εξασφαλίζονται 640 περίπου καρποί πολύ ικανοποιητικού μεγέθους και βάρους (80—100 γραμ.). Χαρακτηριστικό είναι, επίσης, η μεγάλη

ομοιομορφία των καρπών αυτής της ποικιλίας. Επιπλέον, αποφεύγεται η δημιουργία πυκνής βλάστησης, δηλαδή όλη βλάστηση με την καρποφορία βρίσκεται πια σε ισορροπία μεταξύ τους. Στο χειμερινό κλάδεμα του επόμενου έτους, αφαιρείται η κληματίδα που καρποφόρησε, αφού λαμβάνεται αντικαταστάτης της. Σε περίπτωση που δεν υπάρχει αντικαταστάτης, μπορεί να κλαδεύεται σε περίπου 350 μ. υπόμετρο, εκτείνεται σε νοτιοδυόμενη σε δύο οφθαλμούς.

Το μακρύ κλάδεμα ενδείκνυται ιδιαίτερα για την ποικιλία HAYWARD, η οποία αραιώνει την πυκνή βλάστηση. Επίσης, το κλάδεμα τούτο είναι το προτιμώμενο για διαμορφώσεις της κτινιδιάς σε σχήματα κρεβατιών, ημικρεβατιών, τύπου «καλύβας» κλπ.

Νάουσα - Αμύνταιο - Γουμένισσα

Αποχρώσεις του κόκκινου στη διονυσιακή παλέττα

(Από το βιβλίο «Η Ελλάδα των κρασιών»)

Της Σταυρούλας Κουράκου - Δραγώνα

Δρ. Χημικός

αντιπρωτεύων μέλος

της Γαλλικής Γεωργικής Ακαδημίας

Ο αμπελώνας της Νάουσας, ο οποίος κατεστραμμένος σε περίπου 350 μ. υπόμετρο, εκτείνεται σε νοτιοδυόμενες πλαγιές στα αντερείσματα του Βερμίου, ηλιόλουστος και προφυλαγμένος από τους βορειάδες. Σ' αυτές τις πλαγιές ωριμάζει η πιο εκλεκτή ποικιλία του βορειοελλαδικού χώρου: το Ξινόμαυρο. Ο αμπελώνας που παράγεται είναι βαρύχρωμος, πλούσιος σε «σώμα» και χρειάζεται να παλιώσει για να αποκτήσει μολακότητα και να αναπτύξει το άρωμά του. Ο Νάουσα είναι ένας κλασσικός VIN BE GARDE, δηλαδή ένα κρασί επιδεκτικό παλαιώσης.

Η ίδια εκλεκτή ποικιλία δεσπόζει, επίσης, στους αμπελώνες του Αμυνταίου, της πιο ηπειρωτικής Ελληνικής αμπελουργικής ώνης, η οποία εκτείνεται σ' ένα υπόμετρο 660 μ. και έχει έκταση όχι σπάνια βορεινή. Γι' αυτό ακριβώς, σ' αυτή την περιοχή το Ξινόμαυρο δεν ωριμάζει καλά, παρά μόνον όταν η καλοκαίρια είναι ζεστά.

Έτσι παρόλο που στους αμπελώνες της Νάουσας και του Αμυνταίου καλλιεργείται η ίδια ποικιλία, η σύσταση και οι οργανοληπτικοί χαρακτήρες του Νάουσα και του Αμυνταίου παρουσιάζουν χαρακτηριστικές διαφορές, τις οποίες ο καταναλωτής μπορεί εύκολα να διαπιστώσει, ώστε να διαλέξει τον τύπο του κρασιού που ανταποκρί-

νεται στις γευστικές προτιμήσεις του.

Όσο για τους αμπελώνες της Γουμένισσας με τη λοφώδη δια-

μόρφωση, από τις ομορφότερες περιοχές για αμπελοκαλλιέργεια, το Ξινόμαυρο συγκαλλιεργείται με μια άλλη γηγενή ποικιλία πιο πρώιμη, τη Νεγκόσκα που έχει έντονο χρώμα και μικρότερες οξύτητες από το Ξινόμαυρο, με το οποίο συνδυάζεται για να δώσει μία άλλη γευστική παραλλαγή: τον Γουμένισσα.

(Συνέχεια από τη σελίδα 30)

Πρίν πινάσει η Γη

στασία του φυτικού γενετικού υλικού που υπάρχει στη φύση από τα καλλιεργούμενα είδη.

Οι προσπάθειες των Κρατικών Υπηρεσιών μόνο δε φθάνουν.

Τελειώνοντας θέλω να τονίσω και τούτο. Η χώρα μας έχει μια ιδιαιτερότητα. Τόσο η ηπειρωτική, όσο και η νησιωτική παρουσιάζει μεγάλη ποικιλομορφία σε εδαφοκλιματικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα να εμφανίζει και μεγάλη ποικιλία από γηγενές φυτικό υλικό. Ένα μεγάλο μέρος αυτού είναι μοναδικό στον κόσμο και πολύ πολύτιμο. Επιπλέον, σαν σταυροδρόμι λαών και πολιτισμών από αρχαιολογικών χρόνων, έχει δεχθεί πολύ φυτικό υλικό από κάθε γωνιά της γης. Κάθε τόπος της είναι και ένα μουσείο της φύσης, είναι κρίμα να το αφήσουμε να καταστραφεί, γιατί θα ζημιώσει η ανθρωπότητα.

Χρήσιμες Δευτροκομικές πληροφορίες

α) Αραίωμα των μήλων με χημικά μέσα

Χρησιμοποιείται το Σεβίν 85%. Ο ψεκασμός διενεργείται όταν τα καρπία τα κεντρικά της κάθε ταξινομίας αποκτήσουν διάμετρο (ισομερική διάμετρο) 12—14 χιλιοστά. Σε ένα τόννο νερό διαλύεται 1 κιλό Σεβίν.

β) Πρώτος ψεκασμός εναντίον της καρπόκαψας της μηλιάς

Διενεργείται όταν το μέγεθος των καρπιδίων της ποικιλίας μηλιάς Στάρκιν στη συγκεκριμένη περιοχή αποκτήσουν μέγεθος φουντουκιού έως μικρό καρύδι. Ψεκάζει κανείς στην περίοδο αυτή, όλες τις μηλιές και αχλαδιές που έχουν καρπούς, με κάποιο οργανοφωσφορικό εντομοκτόνο (Ζολόν, Χορσταθιόν, Γκουζαθιόν κλπ.)

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΚΑΙ

ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

«Το παιδικό θέατρο»

Τον Φεβρουάριο μήνα, ο εκπαιδευτικός όμιλος Νάουσας και ο Σύλλογος γονέων και κηδεμόνων του 1ου Δημοτικού Σχολείου, παρουσίασαν το παιδικό έργο του Ευγενίου Τριβιζά «Το όνειρο του σκιάχτρου». Δόθηκαν συνολικά πέντε παραστάσεις τις οποίες παρακολούθησαν οι γονείς και οι μαθητές όλων των Δημ. Σχολείων της πόλης και της περιοχής. Όλες οι παραστάσεις σημείωσαν εξαιρετική επιτυχία. Οι υπεύθυνοι της θεατρικής ομάδας και οι «μικροί» ηθοποιοί απέσπασαν δίκαια τα θερμά συγχαρητήρια απ' όλους που είχαν την τύχη να παρακολουθήσουν τις θεατρικές παραστάσεις.

Αξίζει ένα εύγε σ' όλους τους πωταγωνιστές και υπευθύνους και ευχόμαστε και σ' άλλες ε-

Του Γιάννη Κοσσιδά

πιτυχίες. Αυτή η προσπάθεια δεν πρέπει να διακοπεί, να βρει μιμητές και να υπάρχει συνέχεια.

Την επίβλεψη και ευθύνη της σκηνοθεσίας του έργου είχαν οι δάσκαλοι: Γιώργος Τούρας και Μαρία Παπαδοπούλου - Πέδου.

Συνεργάστηκαν:

Μουσική: Στοΐδης Πέτρος.

Σκηνικά: Μπλιάτσας Νίκος - Μάλλιος Κώστας.

Μουσική έπαιξαν: Σταΐδης Πέτρος (κιθάρα), Τόμπος Κώστας (αρμόνιο), Περισσοράτης Περίκλής (ντράμς).

Έπαιξαν οι παρακάτω μαθητές της Δ' τάξης του 1ου Δημ. Σχολείου:

Γ. Διαμαντάκος (Μπαρμπα - Μπαρούτης), Δρόσος Σώτος (ένορκος), Ζάλιου Κατερίνα (Τερτίλης), Ζαφείρκου Ελένη (Τιτι-

βούε), Θωμαΐδου Νανίνα (ένορκος), Καραγκούννης Χρήστος (Μαχμουρλής), Κιτερικόγλου Ελένη (ένορκος), Κουρτόπουλος Παναγιώτης (κυρ - Σφεντόνας), Κωστίδης Γιάννης (ένορκος), Μάλλιου Στέλλα (Τσιλιθήθρας), Μώκιου Αγγελική (ένορκος), Νάτσιος Κώστας (ένορκος), Πιτάνιος Γιάννης (ένορκος), Ρούσ-

σου Τασούλα (παπαγάλος - γουδιστής), Τάνης Κώστας (χιδικαστής), Ταχυδρομίδης Χος (ένορκος), Τόλκας Άλλος (Αχυρούλης), Τόλκας Γγόρης (ένορκος), Τούρας Ζαρος (κυρ - Δίκανος), Τούρας Νίκος (Κατήγορος), Χατζηβάς Ευρηπής (ένορκος), Τζηχαρίσης Πέτρος (ένορκος).

Εικονιζόμενοι από αριστερά προς τα δεξιά: Αγγ. Τόλκας, Στέλλα Μάλλιος, Ζάλιου Κατερίνα και Ελένη Ζαφείρκου

Εικονιζόμενοι από αριστερά προς τα δεξιά: Νίκος Τούρας, Κώστας Τάνης, Τόλκας Πέτρος, Χ' Χαρίσης, Γιάννης Πιτάνιος, Σώτος Δρόσος, Κ. Νάτσιος, Γρηγόρης Τόλκας (Φωτογραφία: Αφοί Λιλιάντη)

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο

«Ένα βιβλίο κατατοπιστικό επιστημονικό με χρωματιστές εικόνες

Τι είναι τα κοκκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται

Δεν πρέπει να λείπει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να το προμηθευθείτε από τα γραφεία

του Άγροτικού Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 1000 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του

«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥ ΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

—Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται

— Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί

— Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

3. ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ

Του Τάκη Μπάϊτον

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

